

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

اَللّٰهُمَّ صَلِّ عَلٰى مُحَمَّدٍ وَّآلِ مُحَمَّدٍ وَّعَجِّلْ فَرَجَهُمْ

بافت گلیم

رشته صنایع دستی – فرش
گروه هنر
شاخه فنی و حرفه‌ای
پایه دهم دوره دوم متوسطه

ملت شریف ما اگر در این انقلاب بخواهد پیروز شود باید دست از آستین
برآرد و به کار بپردازد. از متن دانشگاه‌ها تا بازارها و کارخانه‌ها و مزارع و
باغستان‌ها تا آنجا که خودکفا شود و روی پای خود بایستد.
امام خمینی «قَدَسَ سِرُّهُ»

این کتاب در سال‌های ۱۴۰۲ و ۱۴۰۳ مورد ارزشیابی کشوری از منظر چهار گروه از دنیای کار (کارفرمایان بزرگ - خبرگان حرفه‌ای - فروشندگان و ارائه‌دهندگان خدمات - انجمن‌های حرفه‌ای) و چهار گروه از دنیای آموزش (هنرآموزان خبره - مربیان سازمان فنی و حرفه‌ای - هنرجویان پایه دوازدهم رشته - فارغ‌التحصیلان شاغل) قرار گرفت و نتایج آن در محتوا اعمال گردید.

۶.....	سخنی با هنر آموزان گرامی.....
۷.....	سخنی با هنرجویان عزیز.....
۹.....	پیشگفتار.....
۱۱.....	پودمان اول: چله کشی و کوجی بندی.....
۱۲.....	واحد یادگیری ۱: چله کشی.....
۳۵.....	واحد یادگیری ۲: کوجی بندی.....
۴۱.....	پودمان دوم: بافت گلیم ساده.....
۴۲.....	واحد یادگیری ۳: سربندی.....
۵۸.....	واحد یادگیری ۴: گلیم بافی ساده.....
۸۱.....	پودمان سوم: بافت گلیم سوزنی.....
۸۳.....	واحد یادگیری ۵: نقش دوزی تو خالی.....
۹۱.....	واحد یادگیری ۶: نقش دوزی توپُر.....
۹۷.....	پودمان چهارم: بافت گلیم حصیری و لادی.....
۹۸.....	واحد یادگیری ۷: بافت گلیم حصیری.....
۱۰۴.....	واحد یادگیری ۸: بافت گلیم لادی.....
۱۱۱.....	پودمان پنجم: بافت گلیم ورنی.....
۱۱۲.....	واحد یادگیری ۹: شیوه تخت باف.....
۱۲۰.....	واحد یادگیری ۱۰: شیوه لول باف.....

در راستای تحقق اهداف سند تحول بنیادین آموزش و پرورش و برنامه درسی ملی جمهوری اسلامی ایران و نیازهای متغیر دنیای کار و مشاغل، برنامه‌درسی رشته صنایع‌دستی - فرش طراحی و بر اساس آن محتوای آموزشی نیز تألیف گردید. کتاب حاضر از مجموعه کتاب‌های کارگاهی می‌باشد که برای سال دهم تدوین و تألیف گردیده است. این کتاب دارای ۵ پودمان است که هر پودمان از دو واحد یادگیری تشکیل شده است. همچنین ارزشیابی مبتنی بر شایستگی از ویژگی‌های این کتاب می‌باشد که برای کسب شایستگی در هر پودمان، احراز شایستگی در هر دو واحد یادگیری آن ضروری است. از ویژگی‌های دیگر این کتاب طراحی فعالیت‌های یادگیری ساخت‌یافته در ارتباط با شایستگی‌های فنی و غیرفنی از جمله مدیریت منابع، اخلاق حرفه‌ای و مباحث زیست محیطی است. این کتاب جزئی از بسته آموزشی تدارک دیده شده برای هنرجویان است که لازم است از سایر اجزای بسته آموزشی مانند کتاب همراه هنرجو، نرم‌افزار و فیلم آموزشی در فرایند یادگیری استفاده شود. کتاب همراه هنرجو در هنگام یادگیری، ارزشیابی و انجام کار واقعی مورد استفاده قرار می‌گیرد. شما می‌توانید برای آشنایی بیشتر با اجزای بسته یادگیری، روش‌های تدریس کتاب، شیوه ارزشیابی مبتنی بر شایستگی، مشکلات رایج در یادگیری محتوای کتاب، بودجه‌بندی زمانی، نکات آموزشی شایستگی‌های غیرفنی، آموزش ایمنی و بهداشت و دریافت راهنما و پاسخ فعالیت‌های یادگیری و تمرین‌ها به کتاب راهنمای هنرآموز این درس مراجعه کنید.

این کتاب شامل پودمان‌های ذیل است:

پودمان اول: با عنوان **چله‌کشی و کوچی‌بندی** است که به چگونگی کنترل و تنظیم دار، چله‌کشی در واحد یادگیری اول و کوچی‌بندی در واحد یادگیری دوم آن می‌پردازد.

پودمان دوم: با عنوان **بافت گلیم ساده**، به بافت سربندی در واحد یادگیری سوم و شیرازه و بودگذاری به روش‌های سراسری، چاک‌دار، چله مشترک، تک قلاب و پود معلق در واحد یادگیری چهارم پرداخته می‌شود.

پودمان سوم: دارای عنوان **بافت گلیم سوزنی** است. واحد یادگیری پنجم این پودمان «به نقش‌دوزی تو خالی» پرداخته و در واحد یادگیری ششم «نقش‌دوزی توپر» آموزش داده می‌شود.

پودمان چهارم: **بافت گلیم حصیری و لادی** نام دارد. پس از آموزش گلیم حصیری در واحد یادگیری هفتم به چگونگی مراحل بافت گلیم لادی در واحد یادگیری هشتم پرداخته می‌شود.

پودمان پنجم: با عنوان **بافت گلیم ورنی** نیز دارای دو واحد یادگیری است که در واحد یادگیری نهم به «شیوه تخت‌باف» در گلیم ورنی پرداخته شده و شیوه لول باف نیز در واحد یادگیری دهم آموزش داده می‌شود.

امید است که با تلاش و کوشش شما همکاران گرامی اهداف پیش‌بینی شده برای این درس محقق گردد.

نظر سنجی کتاب درسی

دفتر برنامه‌ریزی و تألیف کتاب‌های درسی فنی و حرفه‌ای و کار دانش

شرایط در حال تغییر دنیای کار در مشاغل گوناگون، توسعه فناوری‌ها و تحقق توسعه پایدار، ما را بر آن داشت تا برنامه‌های درسی و محتوای کتاب‌های درسی را در ادامه تغییرات پایه‌های قبلی براساس نیاز کشور و مطابق با رویکرد سند تحول بنیادین آموزش و پرورش و برنامه درسی ملی جمهوری اسلامی ایران در نظام جدید آموزشی بازطراحی و تألیف کنیم. مهم‌ترین تغییر در کتاب‌ها، آموزش و ارزشیابی مبتنی بر شایستگی است. شایستگی، توانایی انجام کار واقعی به‌طور استاندارد و درست تعریف شده است. توانایی شامل دانش، مهارت و نگرش می‌شود. در رشته تحصیلی حرفه‌ای شما، چهار دسته شایستگی در نظر گرفته شده است:

۱ شایستگی‌های فنی برای جذب در بازار کار مانند توانایی بافت گلیم

۲ شایستگی‌های غیر فنی برای پیشرفت و موفقیت در آینده مانند نوآوری و مصرف بهینه

۳ شایستگی‌های فناوری اطلاعات و ارتباطات مانند کار با نرم افزارها

۴ شایستگی‌های مربوط به یادگیری مادام‌العمر مانند کسب اطلاعات از منابع دیگر

براین اساس دفتر تألیف کتاب‌های درسی فنی و حرفه‌ای و کاردانش مبتنی بر اسناد بالادستی و با مشارکت متخصصان برنامه‌ریزی درسی فنی و حرفه‌ای و خبرگان دنیای کار مجموعه اسناد برنامه درسی رشته‌های شاخه فنی و حرفه‌ای را تدوین نموده‌اند که مرجع اصلی و راهنمای تألیف کتاب‌های درسی هر رشته است.

این کتاب دومین کتاب کارگاهی است که ویژه رشته صنایع دستی - فرش تألیف شده است و شما در طول دو سال تحصیلی پیش رو چهار کتاب کارگاهی و با شایستگی‌های متفاوت را آموزش خواهید دید. کسب شایستگی‌های این کتاب برای موفقیت در شغل و حرفه برای آینده بسیار ضروری است. هنرجویان عزیز سعی نمایید؛ تمام شایستگی‌های آموزش داده شده در این کتاب را کسب و در فرایند ارزشیابی به اثبات رسانید.

کتاب درسی بافت گلیم شامل پنج پودمان است و هر پودمان دارای دو واحد یادگیری است و هر واحد یادگیری از چند مرحله کاری تشکیل شده است. شما هنرجویان عزیز پس از یادگیری هر واحد یادگیری می‌توانید شایستگی‌های مربوط به آن را کسب نمایید. همچنین علاوه بر کتاب درسی شما امکان استفاده از سایر اجزای بسته آموزشی که برای شما طراحی و تألیف شده است، وجود دارد. یکی از این اجزای بسته آموزشی کتاب همراه هنرجو می‌باشد که برای انجام فعالیت‌های موجود در کتاب درسی باید استفاده نمایید. کتاب همراه خود را می‌توانید هنگام آزمون و فرایند ارزشیابی نیز همراه داشته باشید. فعالیت‌های یادگیری در ارتباط با شایستگی‌های غیرفنی از جمله مدیریت منابع، اخلاق حرفه‌ای، حفاظت از محیط زیست و شایستگی‌های یادگیری مادام‌العمر و فناوری اطلاعات و ارتباطات همراه با شایستگی‌های فنی طراحی و در کتاب درسی و بسته آموزشی ارائه شده است. شما هنرجویان عزیز کوشش نمایید این شایستگی‌ها را در کنار شایستگی‌های فنی آموزش ببینید، تجربه کنید و آن‌ها را در انجام فعالیت‌های یادگیری به کار گیرید.

رعایت نکات ایمنی، بهداشتی و حفاظتی از اصول انجام کار است لذا توصیه‌های هنرآموز محترمتان را در خصوص رعایت مواردی که در کتاب آمده است، در انجام کارها جدی بگیرید.

امیدواریم با تلاش و کوشش شما هنرجویان عزیز و هدایت هنرآموزان گرامی، گام‌های مؤثری در جهت سربلندی و استقلال کشور و پیشرفت اجتماعی و اقتصادی و تربیت مؤثر و شایسته جوانان برومند میهن اسلامی برداشته شود.

دفتر برنامه‌ریزی و تألیف کتاب‌های درسی فنی و حرفه‌ای و کاردانش

پیشگفتار

یافته‌های تاریخی نشان می‌دهد که گلیم یکی از قدیمی‌ترین دست‌بافته‌های بشر بوده است. این بافته کهن در گذر سال‌های طولانی از نظر شیوه بافت تنوع قابل توجهی پیدا کرده است آن‌چنان که برخی از انواع آن، شیوه بافت قدیم و ابتدایی را ندارد و در مقایسه با نوع ساده، از بافت پیچیده‌ای برخوردار است. با این حال، شیوه بافت ساده و کهن آن همچنان مرسوم است. پایه و اساس گلیم در هم بافتن رشته‌های تار و پود به شیوه‌های گوناگون است. در این کتاب پس از معرفی انواع گلیم، شیوه بافت برخی از آن‌ها آموزش داده می‌شود. به نظر می‌رسد که تنوع گلیم در گذر تاریخ ناشی از تنوع قابل توجه بافندگان در دسته‌ها و گروه‌ها و اقوام با آداب و رسوم گوناگون زندگی و پراکندگی آن‌ها در مناطق مختلف است. تا آنجا که معلوم است گلیم در انواع مختلف آن، بیشتر توسط بافندگان عشایری و روستایی، با تکیه بر تجربه‌های شخصی و اجتماعی بافته شده است. این بافندگان ذوق و سلیقه خود را در قالب طرح‌ها و نقوش رنگین و دلنشین، با استفاده از مواد اولیه منطقه خودشان بافته‌اند. شیوه نقش‌پردازی آن‌ها معمولاً ذهنی و بدون استفاده از نقشه قبلی بوده و سینه به سینه و بدون کتاب و کلاس و جزوه آموزش دیده‌اند. بنابراین باید دانست که شیوه‌های بافت گلیم، مراحل آن، اجزای گلیم و حتی واژه‌ها و اصطلاحات مربوط به آن در مناطق مختلف به‌طور کامل یکسان نبوده و نیست. در این کتاب تلاش می‌شود، ضمن توجه دادن هنرجویان به برخی تفاوت‌ها، شیوه‌ها و مراحل عمومی بافت گلیم و ویژگی‌های آن آموزش داده شود. ممکن است برخی از آموزش‌های این کتاب و محتوای آن با آنچه در بعضی مناطق مرسوم است تفاوتی جزئی داشته باشد. به همین دلیل به هنرجویان سراسر کشور پهن‌وایران توصیه می‌شود در هر مرحله از آموزش، از تحقیق و پژوهش و پرس و جو غافل نشوند و برای تکمیل مهارت و آگاهی خود و آشنایی بیشتر با محتوای کتاب کوشش نمایند. بافت گلیم مراحل مختلفی دارد که به ترتیب عبارت‌اند از:

- ۱ انتخاب دار و ابزار و مواد اولیه گلیم‌بافی
- ۲ چله‌کشی
- ۳ بستن مهار (تسمه) و قرار دادن مهار
- ۴ کوچی بندی
- ۵ سربندی
- ۶ پودکشی و پودگذاری (بافت بدنه اصلی گلیم)
- ۷ پایین‌کشی
- ۸ جداکردن گلیم از دار

پیش از شروع آموزش مراحل مختلف عملی گلیم‌بافی، لازم است هنرجویان با اجزای گلیم آشنا شوند و نام هر یک از آن‌ها را بشناسند. در تصویر صفحه بعد اجزای مختلف گلیم مشاهده می‌شود.

تار

پود

شیرازه

زنجیره قایقی

ملیلۀ ساده

ملیلۀ پیچ

کرباس

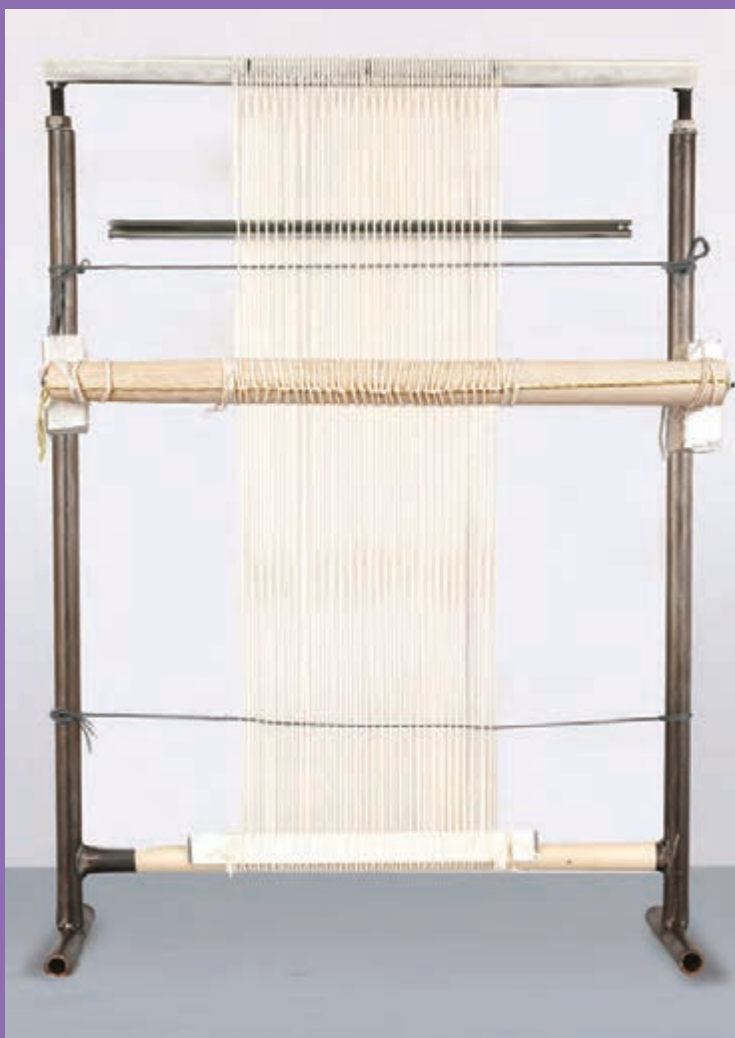
زنجیره ساده (گندمی)

سربندی

پودمان اول

چله کشی و کوچی بندی

واحد یادگیری ۱

چله کشی

مقدمه

آیا تا کنون عبارت چله کشی را شنیده‌اید؟ می‌دانید چله کشی چگونه و برای چه کاری انجام می‌شود؟ آیا انواع چله کشی را می‌شناسید؟ با چه ابزار و وسایلی چله کشی می‌کنند؟ مواد اولیه‌ای که برای چله کشی استفاده می‌شود چیست؟ چله کشی چه مراحل دارد؟

در این پودمان شما با مراحل و چگونگی انجام دادن چله کشی آشنا خواهید شد. پیش از این در کتاب دانش فنی پایه، اطلاعات اولیه‌ای در خصوص چله کشی به دست آورده‌اید. در این کتاب چله کشی را به صورت مرحله به مرحله و عملی انجام خواهید داد و شایستگی‌های فنی و غیر فنی آن را هنگام چله کشی فرا خواهید گرفت.

بحث گروهی

در کتاب دانش فنی با تعریف چله آشنا شده‌اید. آیا می‌توانید با توجه به آن تعریف کاملی از چله کشی ارائه دهید؟ در گروه با یکدیگر بحث کنید و نتیجه آن را در زیر بنویسید.

چله کشی روی انواع دار انجام می‌شود. شکل انواع دار را در کتاب دانش فنی دیده و با آن‌ها آشنا شده‌اید. در ادامه شکل دو نوع دار عمودی ساده و فندک دار را مشاهده می‌کنید. (شکل‌های ۱ و ۲)

▲ شکل ۲ دار فندک دار ساده

▲ شکل ۱ دار ساده (بدون فندک)

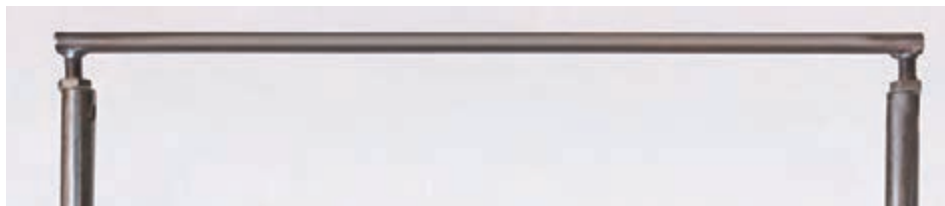
چله کشی با عرض ۱۵ سانتی متر بر روی دار ۵۰ × ۵۰ سانتی متر با کشش یکنواخت و فواصل یکسان تارها، متناسب با رج شمار نقشه در ۱۲۰ دقیقه

چله کشی مراحل مختلفی دارد. پیش از اجرای مراحل چله کشی، لازم است دار بافندگی مناسب انتخاب و آماده شود.

آماده سازی دار

برای انتخاب دار باید نکات زیر را مورد توجه قرار داد:

- ۱ دار متناسب با طول و عرض بافته (گلیم) مورد نظر انتخاب شود.
- ۲ استحکام دار (ضخامت و قدرت اجزای دار) نسبت به اندازه کار تناسب لازم را داشته باشد.
- ۳ سردار و زیردار باید صاف و بدون تاب و خمیدگی باشند.
- ۴ پیچ و مهره های دار سالم و بدون خوردگی باشند.
- ۵ راست روها باید موازی، صاف، بدون تاب و خمیدگی باشند.
- ۶ فندک (در دارهای فندک دار) می بایست؛ صاف یکدست و بدون هیچ گونه برآمدگی یا فرورفتگی باشد.

▲ شکل ۳ پیچ و مهره های یک دار سالم

نکته

در کتاب دانش فنی، شما با انواع دار بافندگی آشنا شده و اجزای آن را شناخته اید.

▲ شکل ۴ ابزار تنظیم دار

پیش از شروع چله کشی، دار را چگونه کنترل می کنند؟ چرا باید دار را کنترل کرد؟ سالم نبودن دار در محصول نهایی چه تأثیری ایجاد خواهد کرد؟ پس از انتخاب دار، آن را تنظیم می کنند تا از سالم و آماده بودن دار برای چله کشی اطمینان حاصل شود. برای تنظیم و کنترل دار از ابزار و وسایلی مانند مترفلزی، گونیا، آچار قابل تنظیم و چکش استفاده می شود.

هنگام تنظیم دار نکات زیر باید رعایت شود:

۱ سر دار و زیر دار باید موازی، صاف و به طور افقی بر راست‌روها قرار گرفته باشند. این کار با متر فلزی انجام می‌شود. تصاویر ۵ تا ۷ مراحل تنظیم و کنترل دار را نشان می‌دهد.

▲ شکل ۵ اندازه‌گیری فاصله دو سر بالای راست‌روها

▲ شکل ۶ اندازه‌گیری فاصله دو سر پایینی راست‌روها

▲ شکل ۷ اندازه‌گیری فاصله نقاط میانی راست‌روها

در هنگام تنظیم دارهای کوچک باید احتیاط کرد که دار بر روی فرد کنترل کننده برنگردد. دهانه آچار قابل تنظیم، (برای جلوگیری از گرد شدن)، در اندازه دقیق تنظیم شود. تنظیم کننده سردار در هنگام کار بر دارهای بزرگ، باید مراقب سقوط از بالای دار باشد.

شکل ۸ بافنده در حال بافت گلیم بر روی دار ▲

۲ راست‌روها با گونیا، متر فلزی و آچار و به صورت کامل عمود بر سر دار و زیر دار تنظیم می‌شوند. فاصله راست‌روها از یکدیگر به گونه‌ای تنظیم می‌شود که شکل داخلی دار، یک مربع یا مستطیل، (با زاویه‌های قائم) را به وجود آورد. تصاویر ۹ تا ۱۴ مراحل کنترل عمود بودن دار و موازی بودن راست‌روها را نشان می‌دهد.

▲ شکل ۱۰ اندازه‌گیری فاصله داخلی سمت چپ دار

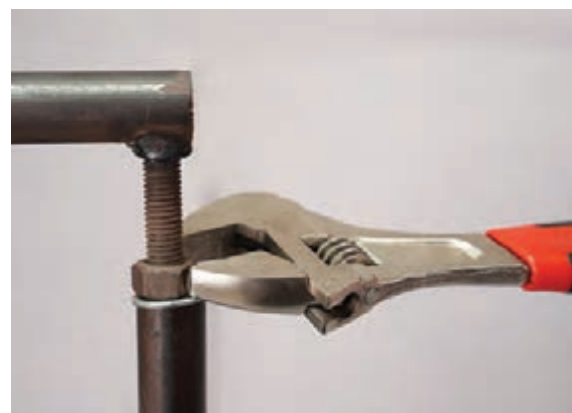
▲ شکل ۹ اندازه‌گیری فاصله داخلی سمت راست دار

▲ شکل ۱۲ اندازه‌گیری قطرها

▲ شکل ۱۱ اندازه‌گیری فاصله داخلی میانی دار

▲ شکل ۱۴ تنظیم پیچ سردار

▲ شکل ۱۳ اندازه‌گیری قطرها

نکته

- وجود هر نوع عیب و نقصی در هر مرحله تنظیم دار، بر روی کیفیت گلیم تأثیر مستقیم خواهد داشت. هر چه دقت و حساسیت در تنظیم دار بیشتر باشد، محصول نهایی سالم و با کیفیت تر خواهد شد.
- تنظیم و بررسی دار، قبل از شروع کار چله کشی امری ضروری است.

پرسش

- ۱ چه رابطه ای میان ابعاد فرش و ابعاد دار وجود دارد؟
 - ۲ علت انتخاب دار متناسب با ابعاد فرش مورد نظر برای بافت چیست؟
- در گروه های چند نفره با یکدیگر گفت و گو کرده و پاسخ را در کارگاه ارائه کنید.

پیش از آغاز چله کشی، ابتدا لازم است نقشه بافت تهیه شود. نقشه ها در اندازه ها و ابعاد مختلفی وجود دارند. همچنین رج شمارهای متنوعی دارند.

نکته

نقشه گلیم بر اساس ریزبافت، متوسط و درشت بافت بودن طراحی می شود (هر خانه نقشه به عنوان یک تار در نظر گرفته می شود). رج شمار در گلیم براساس هر ۱۰ سانتی متر و تعداد چله هایی که در این اندازه قرار می گیرند، سنجیده می شود. بنابراین، برای گلیم درشت بافت حدود ۳۰ تار یا چله، گلیم متوسط ۶۰ تار یا چله و گلیم ریز بافت در حدود ۹۰ تار یا چله در ۱۰ سانتی متر در نظر گرفته می شود.

پس از انتخاب و تنظیم دار، نوبت به اجرای چله کشی می رسد. برای این کار مراحل سیه بندی، زهواربندی، چله کشی، قرار دادن مهار و هاف انجام می شود که در ادامه به ترتیب آموزش خواهید دید.

سیه بندی

نخستین مرحله در چله کشی، سیه بندی است.

سیه بندی و اهمیت آن: به علامت گذاری و تقسیم بندی عرض دار (سردار و زیردار)، به واحدهای معین ۱۰ سانتی متر برای تعیین تعداد چله های هر واحد در عرض گلیم، «سیه بندی» می گویند. سیه بندی بر روی دار برای نظم بخشیدن و یکنواختی فاصله چله کشی مورد استفاده قرار می گیرد.
ابزار و وسایل مورد نیاز برای این کار عبارت اند از: کاغذ بی خط، چسب کاغذی، قیچی، خط کش، مداد، ماژیک و متر.

ابزار سیه‌بندی شکل ۱۵ ▲

فکر کنید

چرا سطح زیردار و سردار را برای سیه‌بندی با کاغذ سفید می‌پوشانند؟ پاسخ آن را در کلاس مطرح کنید.

سیه‌بندی در چند گام به ترتیب زیر اجرا می‌شود:
۱ سطح زیردار و سردار را با کاغذ می‌پوشانند تا بتوان به راحتی روی آن علامت‌گذاری کرد.

چسباندن کاغذ بی خط بر سطح زیردار شکل ۱۶ ◀

▲ شکل ۱۷ چسباندن کاغذ بی خط بر سطح سردار

۲ نقطه میانی سردار و زیردار به وسیله متر مشخص و روی کاغذ بی خط علامت گذاری می شود.

◀ شکل ۱۸ علامت گذاری نقطه میانی سردار با متر

۳ متر را روی سطح کاغذ زیردار و سردار گذاشته و دقیقاً یک بار از مرکز به سمت راست و یک بار دیگر از مرکز به سمت چپدار، (تصاویر ۱۸ تا ۲۱) با اندازه های ۱۰ سانتی متری علامت گذاری می شود.

◀ شکل ۱۹ علامت گذاری نقطه میانی زیردار

۴ دقت شود نقاط علامت گذاری شده روی سردار و زیردار کاملاً مقابل یکدیگر باشند.

علامت گذاری فاصله های ده سانتی متری از دو طرف نقطه میانی زیردار
◀ شکل ۲۰

▲ شکل ۲۱ علامت گذاری فاصله های ده سانتی متری روی سر دار و زیر دار

نکته

– می بایست به این نکته دقت شود که تعداد چله های مورد نیاز از وسط سر دار و زیر دار به طور مساوی پخش شود.
– فاصله میان چله ها در چله کشی گلیم باید به اندازه قطر همان چله باشد.

محاسبات سیه بندی: برای محاسبه سیه بندی در گلیم از روش زیر استفاده می شود:

$$\text{تعداد واحدهای سیه بندی در عرض گلیم} = \frac{\text{عرض گلیم}}{۱۰} \quad \text{تعداد واحدهای سیه بندی در طول گلیم} = \frac{\text{طول گلیم}}{۱۰}$$

برای محاسبه دقیق تعداد چله ها در رج شمارهای مختلف، عدد رج شمار در تعداد واحدهای سیه بندی زیردار ضرب می شود. حاصل به دست آمده تعداد چله های کل عرض بافته را نشان می دهد.
رج شمار × تعداد واحدهای سیه بندی = تعداد چله
باید توجه داشت که در زمان انتخاب اندازه دار و سیه بندی از دو طرف ابتدا و انتهای سیه بندی ۱۰ سانتی متر فاصله از راست روها در نظر گرفته شده باشد.

تمرین

- ۱ گلیمی به ابعاد $1/5 \times 1$ متر با رج شمار متوسط داریم. تعداد چله های آن را محاسبه کنید و اگر این گلیم به روش پیچشی بافته شود، تعداد رج های آن را برآورد نمایید.
- ۲ تولیدکننده ای یک گلیم قدیمی ۶ متری را در اختیار دارد که در هر ۱۰ سانتی متر آن ۶۰ تار قابل شمارش است. او قصد دارد یک گلیم مشابه آن را ببافد. به نظر شما: برای چله کشی این گلیم چه تعداد چله باید روی دار کشیده شود؟

نکته

در اجرای سیه بندی، معمولاً در قسمت سردار نسبت به زیردار ۲ میلی متر اضافه در نظر گرفته می شود. به این شکل که اگر سیه بندی در قسمت زیردار ۱۰ سانتی متر باشد بر روی سردار اندازه سیه بندی ۱۰/۲ سانتی متر خواهد بود.

بحث گروهی

چرا اندازه سر دار نسبت به زیردار در سیه بندی، بیشتر است؟ در این باره با دوستان خود بحث کنید و نتیجه به دست آمده را در کلاس مطرح کنید.

فعالیت کارگاهی

نقشه یک گلیم را انتخاب کنید و بر اساس آن روی سردار و زیردار سیه بندی انجام دهید و سپس کار خود را با فعالیت های دوستان دیگر مقایسه کنید. اکنون پس از یادداشت نتایج به دست آمده در مورد آن ها بحث کنید.

پس از انجام سیه بندی نوبت به زهواربندی دار می رسد. از آنجایی که هر بافتی با زیر و رو شدن تار و پود انجام پیدا می کند، زهواربندی نیز برای زیر و رو شدن چله ها روی دار، انجام می شود.

زهواربندی

تصویر صفحه بعد یک دار بافندگی را نشان می دهد که دو قطعه نخ به صورت موازی بر راست روهای آن بسته شده است. **زهوار:** دو قطعه نخ از پود کلفت، به قسمت بالا و پایین دار به صورت عرضی و موازی با سر دار و زیر دار به تیرهای عمودی دار (راست روها) می بندند. به این نخ ها زهوار و در اصطلاح گلیم بافی یا قالی بافی و به این عمل زهواربندی می گویند. **بستن نخ زهوار بر دار:** پس از مرحله سیه بندی، زهواربندی روی دار انجام می شود. در این مرحله برای بستن نخ زهوار پایینی سعی می شود تا در دارهای کوچک فاصله ای در حدود ۲۵-۲۰ سانتی متر بین نخ زهوار و زیردار باقی بماند. همچنین برای بستن نخ زهوار بالایی فاصله ای حدود ۲۵-۲۰ سانتی متر نسبت به نخ زهوار پایین و سردار باقی بماند. زهوارها روبه روی چله کش قرار می گیرند. در هنگام چله کشی توسط چله کش و زیر و رو کردن چله ها نسبت به نخ زهوار چنانچه اشتباهی صورت گیرد و یا جابه جایی رخ دهد، به راحتی می توان آن ها را دید و تشخیص داد و برای درست یا جابه جا کردن آن ها اقدام کرد. (شکل ۲۲)

مرحله اول

مرحله دوم

مرحله سوم

چله کشی

چله کشی: به کشیدن نخ های چله بر سردار و زیردار، متناسب با ابعاد نقشه و رج شمار آن، به اصطلاح «چله کشی» می گویند و فردی که این کار را انجام می دهد «چله کش» نامیده می شود. ابزار و مواد مورد نیاز در این مرحله شامل: نخ چله، چوب هاف، تسمه یا مهار، خط کش، مداد، سیخ پود کشی و قیچی است. (شکل ۲۳)

▲ شکل ۲۳ مواد و ابزار چله کشی

چله کشی به صورت معمول از سمت راست دار شروع و در سمت چپ دار تمام می شود. اما با توجه به روش های بافت در مناطق مختلف، امکان شروع چله کشی از سمت چپ نیز وجود دارد.

نکته

در مورد انواع روش های چله کشی و نحوه اجرای آن ها بر روی دار، از اینترنت جست و جو کنید و نتیجه موضوع را در کلاس ارائه دهید. (به صورت یک گزارش)
در مورد تفاوت بین روش های چله کشی و معایب و محاسن هر کدام، از اینترنت جست و جو کرده و نتیجه را در جدولی به صورت مقایسه ای تدوین و در کلاس به هنرآموز ارائه کنید.

پژوهش کنید

پیش از شروع چله کشی باید به نکات زیر توجه داشت:

۱ نخ چله متناسب با رج شمار نقشه (ریزی یا درشتی نقشه) تهیه می شود. اگر نقشه و بافت درشت باشد از نخ چله ضخیم تر و برای نقشه و بافت ریز از نخ چله ظریف تر استفاده می شود.

۲ کلاف یا دوک نخ چله را (به شیوه ای که در کتاب راهنمای هنرآموز شرح داده شده) باید باز کرده و نخ را به صورت گلوله ای به اندازه حجم دست (در دارهای آموزشی) درآورد، تا هنگام چله کشی بتوان نخ چله را به راحتی از زیردار و سردار رد کرد و چله کشی را به آسانی انجام داد. (شکل ۲۴)

مرحله اول

مرحله دوم

مرحله سوم

عملیات چله کشی

پس از آماده کردن گلوله نخ برای انجام چله کشی به ترتیب کارهای زیر انجام می شود:

- ۱ نخ چله به زیردار گره زده و محکم می شود.
- ۲ نخ چله چند دور پس از گره روی زیردار پیچیده می شود.
- ۳ دو تا شش چله براساس نوع شیرازه پیش از نقطه شروع سیه بندی در نظر گرفته می شود.
- ۴ اولین چله از روی زیردار، زیر زهوار پایین، روی زهوار بالا و روی سردار به طرف پشت دار حرکت داده می شود.
- ۵ بازگشت اولین چله از پشت دار بدون درگیری با زهوارها انجام می شود.
- ۶ پس از تنظیم کشش، اولین چله، دومین چله از روی زیردار و روی زهوار پایین (برعکس چله اول) کشیده می شود.
- هم زمان با دست مخالف در زیر دار کشش چله اول نگه داشته می شود.
- ۷ چله کشی ادامه یافته و فواصل و کشش آن ها تا پایان کار کنترل می شود.
- ۸ انتهای چله کشی، نخ چله مانند ابتدای کار پس از در نظر گرفتن چله های شیرازه، چند دور بر روی زیر دار پیچیده و محکم می شود.
- ۹ کنترل کشش و فواصل چله کشی براساس سیه بندی و رج شمار انجام می شود.

با آغاز شدن چله کشی بر روی دار باید ابتدای نخ چله را به زیردار ثابت و محکم کرد تا بتوان چله کشی را انجام داد. برای سرنخ این کار از روش های مختلفی برای گره زدن استفاده می شود که متداول ترین آن ها گره معمولی است. ابتدا چله در سمت راست زیردار، گره زده می شود. گره با توجه به تعداد چله های شیرازه باید پیش از نقطه سیه بندی بسته شود. حال نخ چله را چندبار به دور زیر دار پیچیده تا چله محکم شود. سپس فرایند چله کشی ادامه می یابد.

مرحله دوم

مرحله اول

▲ شکل ۲۵ مراحل گره زدن ابتدای چله

در منطقه ای که سکونت دارید، بافندگان برای اتصال چله به زیردار از چه روش هایی استفاده می کنند؟ با هم گروهی خود ضمن جست و جو آن ها را شناسایی کنید و همراه با عکس به هنرآموز خود تحویل دهید. روش آن را به دیگر هم کلاسی های خود نیز آموزش دهید و تفاوت آن ها را با دیگر گره ها به بحث بگذارید و نتیجه را یادداشت کنید.

کار گروهی

برای اجرای چله‌کشی، بهتر است دو نفر با یکدیگر همکاری داشته باشند؛ در دارهای بزرگ یک نفر نزدیک زیردار می‌نشیند. فرایند چله‌کشی خوب، وابسته به این فرد است و دیگری مسلط بر دار می‌ایستد (اما در دارهای کوچک یک نفر روبه‌روی دار و دیگری پشت دار می‌ایستد). نفرنشسته گلوله نخ چله را از روی زیردار، زیر نخ زهوار پایینی و از روی نخ زهوار بالا رد می‌کند و به نفر دوم می‌دهد. نفر دوم از محل اولین علامت سیه‌بندی، با رعایت فاصله لازم برای چله‌های شیرازه، گلوله چله را از روی سردار عبور می‌دهد و به صورت مستقیم از پشت دار به پایین هدایت می‌کند تا نفر نشسته آن را بگیرد. نفر نشسته، گلوله نخ چله را از پشت زیردار به‌روی زیردار هدایت می‌کند. کشش چله را تنظیم و سپس این بار گلوله را از روی نخ زهوار پایینی و از زیر نخ زهوار بالایی رد می‌کند و دوباره به نفر دوم می‌دهد. یعنی برخلاف دفعه قبل عمل می‌کند و به همین ترتیب گلوله نخ به‌صورت یک در میان از زیر و روی نخ‌های زهوار رد می‌شود تا چله به تعداد مورد نیاز کشیده شود. در هر بار پس از تنظیم کشش چله، فرد نشسته بایستی با دست مخالف چله کشیده شده قبلی را در زیر دار نگه‌دارد. در حین چله‌کشی با رسیدن به علائم سیه‌بندی تعداد چله‌ها باید شمارش شود تا پراکندگی چله‌کشی بر اساس رج‌شمار مورد نظر درست باشد. روی آخرین چله، مطابق با هر واحد سیه‌بندی، علامت زده می‌شود تا واحدهای سیه‌بندی نسبت به هم مشخص شوند و شمارش چله‌های بعدی به سهولت انجام گیرد (شکل ۲۶). علاوه بر شمارش چله‌ها، فواصل میان چله‌ها نیز به صورت مرتب باید یکسان شود.

نکته

کشش چله‌ها از ابتدا تا انتهای چله‌کشی باید یکنواخت باشد تا از شل و سفتی آن جلوگیری شود.

پرسش

اگر کشش چله‌ها در هنگام چله‌کشی یکسان نباشد، چه اشکالاتی در بافت گلیم به وجود می‌آید؟ در گروه بحث کنید و پاسخ را بیابید.

مرحله دوم

مرحله اول

مرحله چهارم

مرحله سوم

مرحله ششم

مرحله پنجم

▲ شکل ۲۶ مراحل چله کشی

گاهی هنگام چله کشی گلوله نخ چله در میان کار تمام می شود بنابراین لازم است دوباره گلوله نخ را آماده کرده و سر نخ چله را به یکدیگر گره زد. محل قرارگیری گره چله باید در روی زیردار تنظیم شود تا در محدوده بافت نباشد. (شکل ۲۶)

مرحله هشتم

مرحله هفتم

مرحله نهم

▲ شکل ۲۶ مراحل گره زدن نخ چله به یکدیگر

تنظیم کشش چله: نکته مهم و اساسی در چله کشی، تنظیم کشش و فاصله چله هاست. برای این کار فرد نشسته پس از هر بار دریافت گلوله نخ چله، آن را متناسب با کشش چله قبلی کنترل می کند و با دست مخالف آن را بر روی زیردار محکم نگه می دارد و مانع از شل شدن آن می شود. سپس با دست دیگر گلوله نخ را با عبور از رو و یا زیر نخ زهوار به فرد ایستاده می دهد. این کار تا کشیدن آخرین چله ادامه می یابد. در پایان کار، پس از چله کشی قسمت شیرازه، سر آزاد نخ چله را چند دور به دور زیر دار می چرخانند و مانند ابتدای کار، گره می زنند (شکل ۲۷).

▲ شکل ۲۷ مراحل پایانی چله کشی (گره انتهای کار)

همان طور که هنگام سیه بندی فواصل سردار کمی بیشتر از زیردار در نظر گرفته می شود، هنگام تنظیم فواصل چله ها نیز روی سردار آن ها را با فاصله ای کمی بیشتر از زیردار مرتب می کنند.

نکته

- در چله کشی، اولین تار یا چله از زیر نخ زهوار پایین شروع می شود. آخرین تار یا چله نیز روی نخ زهوار پایینی تمام می شود.

- کنترل شمارش چله ها: برای شمارش چله، سیخ پود کشی یا خط کش فلزی از جای نخ زهوار پایینی رد می شود تا شمارش چله ها به آسانی انجام گیرد.

- پس از اتمام چله کشی، برای تسریع در شمارش تارها در نقشه خوانی، می توان به صورت دسته های ده تایی، پنجاه تایی و صد تایی بر روی چله ها با ماژیک های رنگی علامت گذاری کرد.

برای ایجاد بافت یکدست و یکنواخت در طول چله کشی، می توان براساس رج شمار عرضی در طول چله کشی نیز علامت گذاری نمود تا شاهد بافت یکنواخت نسبت به هم در عرض و طول بافته باشیم.

- نخ زهوار بالا تا پایان بافت باقی می ماند. اما نخ زهوار پایینی بعد از رد کردن تسمه یا خط کش بریده می شود. البته بهتر است نخ زهوار پایینی پس از بافت زنجیره و یک ردیف پود گذاری، بریده شود تا اگر مشکلی در زنجیره بافی پیش آمد بتوان با کمک نخ زهوار اشکال را برطرف کرد.

بحث گروهی

- با هم کلاسی خود در مورد علت زیر و رو بودن چله اول و آخر نسبت به زهوار پایینی بحث و گفت و گو کرده و نتیجه را در کلاس بیان کنید.

- چنانچه در عملیات چله کشی به سیه بندی های سردار و زیردار توجه نشود؛ در فرایند بافت چه مشکلاتی به وجود خواهد آمد؟

- اگر به ضخامت و قطر نخ چله در چله کشی نسبت به سیه بندی دقت نشود، چه مشکلاتی به وجود خواهد آمد؟ در مورد این مطالب با دوستان خود بحث کنید و مشکلات به وجود آمده را یادداشت کنید.

کار گروهی

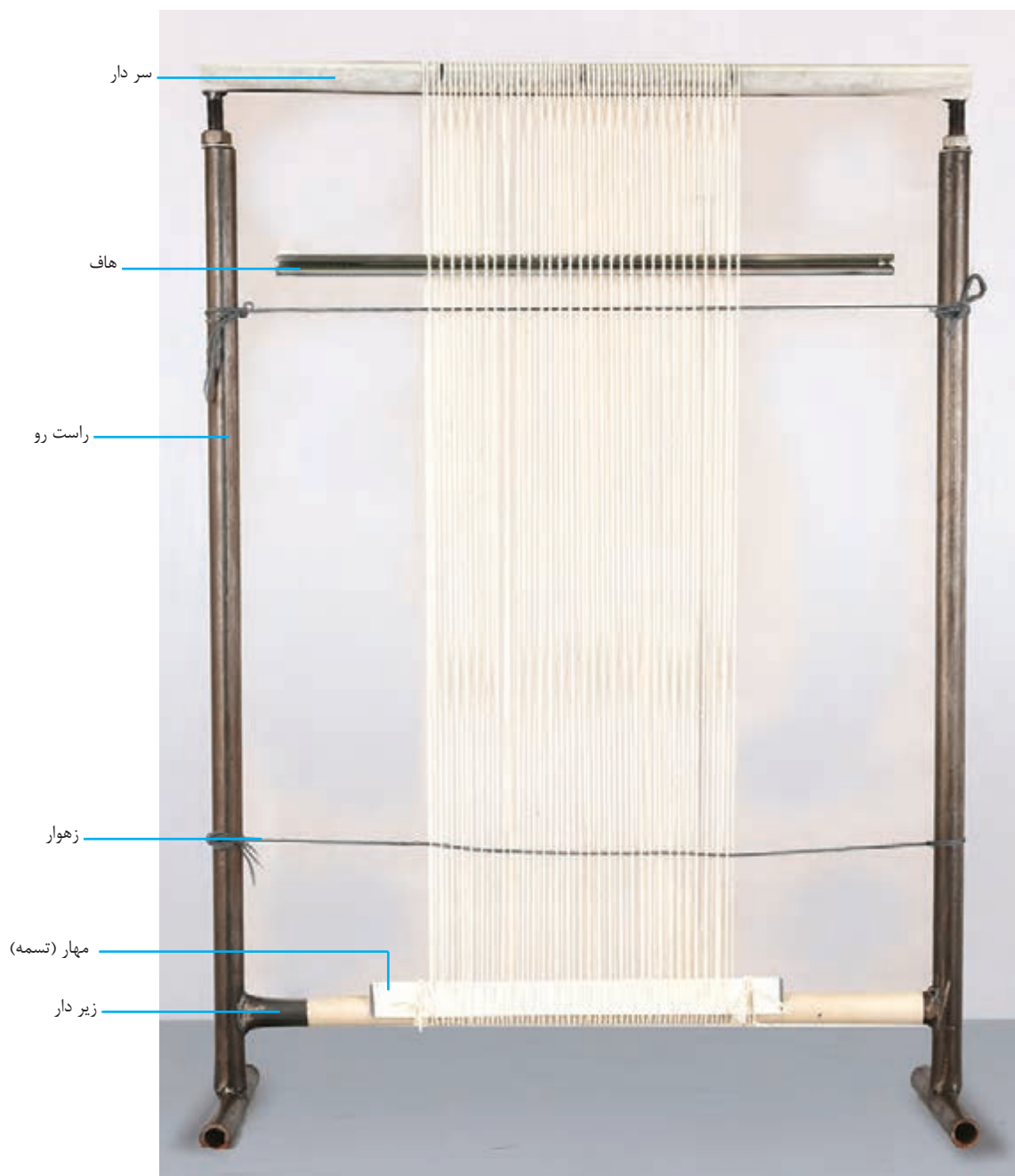
- بر روی دار برای شروع و اتمام چله کشی از گره معمولی استفاده کنید و یک بار هم به جای گره معمولی از یک نوع دیگر گره استفاده نموده و با دوستان خود مورد بررسی قرار دهید و در مورد معایب و محاسن این دو نوع گره بحث و گفت و گو کنید سپس نتیجه را یادداشت و در کلاس ارائه نمایید.

پرسش

پس از چله کشی چه کارهای دیگری برای آماده سازی دار و بافت نیاز است؟ چگونه می توان دم کار (لبه کار) صاف و یکدستی برای بافت به وجود آورد؟ برای این که نظم چله ها در طول بافت به هم نریزد چه باید کرد؟ چه راهی برای ایجاد فاصله مناسب بین چله های زیر و رو پیشنهاد می کنید؟ برای این کار از چه ابزاری می توان استفاده کرد؟

به تصویر زیر نگاه کنید و به ابزاری که در داخل چله کشی است، خوب دقت کنید. این ابزار برای چه اهدافی در چله کشی مورد استفاده قرار گرفته است؟ نبود این ابزار در چله کشی، بافنده را با چه مشکلات احتمالی روبه‌رو خواهد کرد. به نظر شما این ابزار از چه جنس‌هایی انتخاب شوند، بهتر است؟ جنس چه اهمیتی در کاربرد این ابزار دارد؟

▲ شکل ۲۸ دار چله کشی شده و اجزای آن

بستن مهار و قرار دادن هاف

برای تکمیل چله کشی و پیش از شروع بافت، کارهای دیگری از جمله بستن مهار و قرار دادن هاف نیز انجام می شود. **الف) قرار دادن و بستن مهار (تسمه):** مهار وسیله ای کاملاً صاف و مسطح به عرض ۲ سانتی متر و طول متناسب با پهنای بافت (کمی بلندتر از عرض گلیم و کوچکتر از قاب داخلی دار) و ضخامت ۱ تا ۲ میلی متر است.

اهمیت و کاربرد مهار: مهار در اصل از حرکت پودها در هنگام دفته زدن به سمت پایین جلوگیری می کند. همچنین استفاده از مهار، یک سطح هموار و یکنواخت را برای شروع کار یا همان دم کار به وجود می آورد. علاوه بر آن باعث می شود دم کار چند سانتی متر با زیردار فاصله پیدا کند. این فاصله همچنین باعث سهولت بافت در ابتدای بافته می شود.

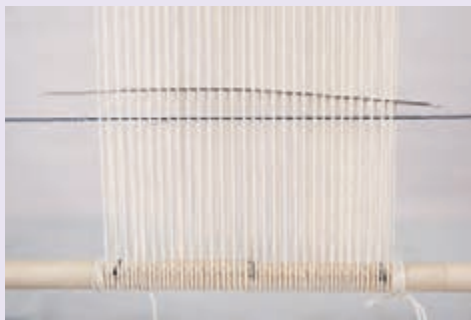
قرار دادن و بستن مهار در بین چله ها در چند گام به ترتیب انجام می شود: در گام نخست، سیخ پودکشی را در راستای نخ زهوار پایینی از سمت راست (برای افراد راست دست) یا سمت چپ (برای افراد چپ دست) بین همه چله های زیر و رو می برند (البته بستگی به عرض بافت نیز دارد. در بافته های کم عرض سیخ را یک مرتبه در میان چله ها و در بافته ها با عرض بیشتر در چند نوبت).

در گام دیگر سیخ پودکشی را در بین چله ها ۴۵ درجه می چرخانند تا بین چله ها فاصله بیشتری به وجود آورند و تسمه یا مهار را به راحتی میان آنها قرار دهند.

در گام آخر، مهار را در میان چله ها تا حد ممکن پایین آورده و آن را به زیردار از دو طرف بادو تکه نخ چله محکم می بندند. **ب) قرار دادن هاف:** هاف چه کاربردی دارد؟ این وسیله در کجای دار بافت قرار می گیرد؟

مرحله اول

مرحله دوم

مرحله چهارم

مرحله سوم

مرحله پنجم

▲ شکل ۲۹ مراحل قرار دادن و بستن مهار (تسمه)

بهتر است مهار از جنس فلز انتخاب شود. با این شرط که لبه‌های آن کاملاً صاف، هموار و بدون بریدگی و تیزی باشد.

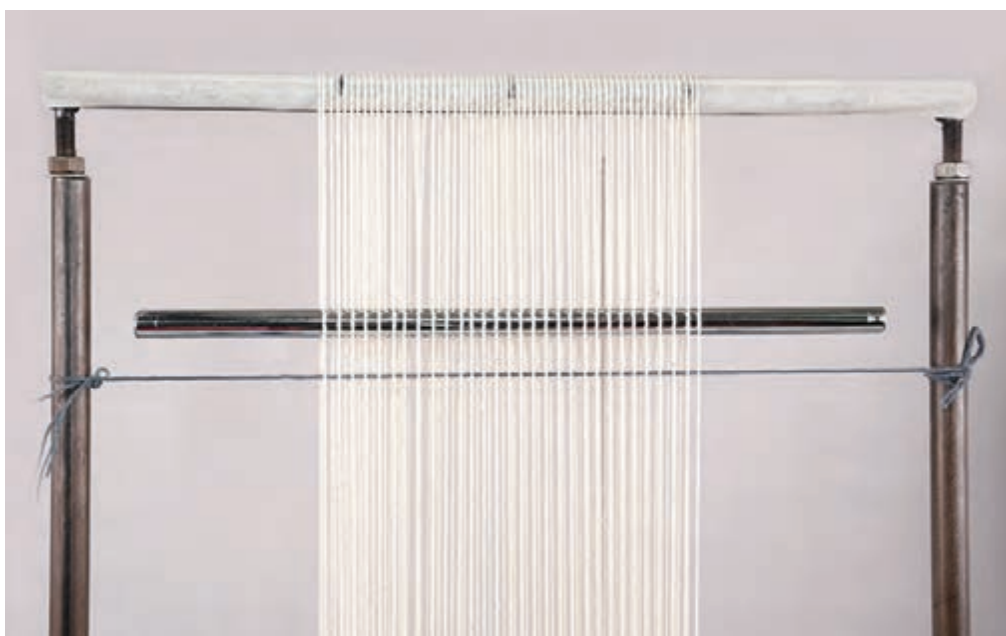
نکته

در روش دیگری، برای ایجاد فاصله بین چله‌ها می‌توان دست را در میان چله‌ها برد و با فشار کف دست به چله‌های رو یا پشت دست به چله‌های زیر، فاصله مناسبی برای قرار دادن مهار ایجاد نموده و مهار را عبور داد. این کار برای قرار دادن مهار بین چله‌ها تا آخر به صورت متناوب صورت می‌گیرد. سپس نخ زهوار را از یک طرف می‌برند و از میان چله‌ها از سمت دیگر خارج می‌کنند.

به شکل زیر نگاه کنید. میله یا چوبی که در بین چله ها و بالاترین قسمت آن قرار گرفته است، هاف نام دارد. از هاف به جای نخ زهوار بالایی استفاده می شود. در کتاب دانش فنی راجع به این چوب توضیحات لازم داده شده است، هاف جایگزین نخ زهوار بالایی می شود. برای قرار دادن این وسیله در جای خود می توان همانند قرار دادن مهار عمل کرد.

هاف برای زیر و رو نگاه داشتن چله ها و همچنین امکان عبور آسان تر پود از میان چله ها به کار می رود. برای عبور راحت پود از میان چله ها، هاف را به پایین حرکت می دهند تا فاصله میان چله ها بیشتر شود و پود به راحتی از آن ها عبور کند.

▲ شکل ۳۰ قرار دادن هاف روی زهوار بالا

اگر فاصله ایجاد شده بین چله ها برای قرار دادن هاف کم باشد و مهار به راحتی بین چله ها قرار نگیرد با انگشتان اشاره و شصت دست، چله را گرفته و جلو می کشند تا با این عمل هاف به راحتی در میان چله های زیر و رو قرار گیرد.

نکته

با هم گروهی های خود بحث کنید و پاسخ این پرسش را بیابید: به نظر شما اگر برای هاف چوب مناسب در اختیار نباشد از چه چیز دیگری می توان به جای آن استفاده کرد؟

بحث گروهی

ارزشیابی شایستگی چله کشی

شرح کار:

آماده سازی دار، سینه بندی، زهواربندی و چله کشی مطابق نقشه

استاندارد عملکرد:

چله کشی با عرض ۱۵ سانتی متر بر روی دار ۵۰ × ۵۰ سانتی متر با کشش یکنواخت و فواصل یکسان تارها، متناسب با رج شمار نقشه در ۱۲۰ دقیقه

شاخص ها:

- کنترل سالم بودن دار، قائم بودن زوایا و ایستایی
- محاسبه صحیح سینه بندی براساس رج شمار و علامت گذاری روی سردار و زیردار
- بستن زهوار بالا و پایین در $\frac{1}{3}$
- اتصال محکم سرخ چله به زیردار، اجرای چله کشی با عبور یک در میان تارها از زیر و روی زهوارها براساس سینه بندی با کشش یکسان، اتصال محکم انتهای نخ چله به زیردار

شرایط اجرای کار و ابزار و تجهیزات:

شرایط: زمان: ۱۲۰ دقیقه مکان: کارگاه قالی بافی مجهز به دار قالی با ابعاد ۵۰ × ۵۰ سانتی متر

ابزار و تجهیزات:

دار قالی به ابعاد ۵۰ × ۵۰ سانتی متر، قیچی، نخ چله، نخ زهواربندی، متر، مائیک، مداد، چسب کاغذی

معیار شایستگی:

ردیف	مرحله کار	حداقل نمره قبولی از ۳	نمره هنجار
۱	آماده سازی دار	۲	
۲	سینه بندی	۲	
۳	زهوار بندی	۱	
۴	چله کشی	۲	
	شایستگی های غیر فنی، ایمنی، بهداشت، توجهات زیست محیطی و نگرش **:	۲	
	- به کارگیری دار سالم و مستحکم، پاکیزگی دار از آلودگی		
	- باور به پایه و بنیان بودن چله کشی در کیفیت و ارزش گلیم		
	- استفاده از نخ چله با الیاف طبیعی		
	- نقش در تیم		
میانگین نمرات **			

* شایستگی های غیر فنی در نمره واحد یادگیری تأثیر مستقیم ندارد، ولی کسب شایستگی (حداقل ۲) در این بخش شرط لازم برای محاسبه دو

بخش دیگر (نمره شایستگی فنی و نمره مستمر) است.

** حداقل میانگین نمرات هنجار برای قبولی و کسب شایستگی، «۲» است.

واحد یادگیری ۲

کوچی بندی

آیا می دانید جزء میانی داری که در تصویر ابتدای پودمان ۱ آمده است، چه نام دارد؟ به نظر شما این ابزار چه کاربردهایی در بافت می تواند داشته باشد؟

کوچی میله ای استوانه ای شکل از جنس چوب یا فلز با قطر حدود ۴-۶ سانتی متر است که طول آن کمی بلندتر از عرض دار است. این میله در میانه دار به صورت عرضی، پایین هاف (پایین نخ راهنمای بالا) و روی چله ها قرار می گیرد.

کاربرد کوچی: کوچی برای جلوگیری از کجی گلیم (و فرش)، و جداسازی و تفکیک چله های زیر و رو و تنظیم چله هاست. همچنین در هنگام پودکشی به بافنده کمک می کند. بافنده با فشردن دست روی چله های بالای چوب کوچی می تواند فاصله ای بین تارهای زیر و رو ایجاد کند و بدین ترتیب به راحتی و با سرعت بیشتر پودها را با دست یا سیخ پودکشی از میان چله ها عبور دهد.

انتخاب و نصب کوچی، زیر کوچی و هاف با در نظر گرفتن جنس، قطر و طول آن ها و اتصال تارهای چله 15×15 سانتی متری به نخ مهار و کوچی با نخ کوچی بندی به صورت یک در میان با فواصل و کشش یکسان در ۲ ساعت.

استاندارد
عملکرد

شکل ۳۱ ابزار نخ کوچی بندی

چگونگی بستن کوچی بر روی دار:

بستن کوچی بر دار در چند گام به ترتیب زیر انجام می شود: (شکل های ۳۲ تا ۳۵)

۱ ابتدا دو میخ سه سانتی متری به سر کوچی زده می شود یا این که در دو سر کوچی شیار ایجاد می کنند.

(در دارهای آموزشی می توان از لوله های پلاستیکی هم برای کوچی استفاده کرد. در این صورت نخ کوچی را می توان از مجرای میانی لوله گذراند). (شکل ۳۲)

۲ نخ از جنس چله را به صورت دولا با

دست تابیده (یا پود کلفت) و محکم دور میخ های دو سر کوچی گره می زنند. اگر دو سر کوچی شیاردار باشد، نخ را در داخل شیارها قرار داده و محکم می کشند تا نخ کوچی در داخل شیار محکم گردد. سپس انتهای نخ کوچی را در داخل شیار طرف دیگر چوب کوچی قرار داده و بار دیگر نخ را محکم می کشند تا سفت شود. پس از قرار گیری نخ چله داخل شیار آن را، محکم گره زده و ثابت می کنند. این نخ به نام **نخ کوچی**^۱ معروف است و برای گره زدن نخ کوچی بند از آن استفاده می شود.

۱. در برخی از مناطق به جای واژه نخ کوچی، واژه نخ نیره به کار می برند.

۳ زیرسری‌ها را در بین کوجی و راست‌روها قرار می‌دهند. (زیرسری قطعه چوب مکعبی شکل به اندازه حدود ۱۰ سانتی‌متری است که برای ایجاد فاصله بین چوب کوجی و چله‌ها از آن استفاده می‌کنند).

۴ کوجی را به موازات زیردار و سردار در پایین چوب هاف بر روی چله‌ها و به پایه‌های دار (راست‌روها) به وسیله نخ چله و به شکل ضربدري محکم می‌بندند. (شکل ۳۳)

مرحله دوم

مرحله اول

مرحله چهارم

مرحله سوم

مرحله پنجم

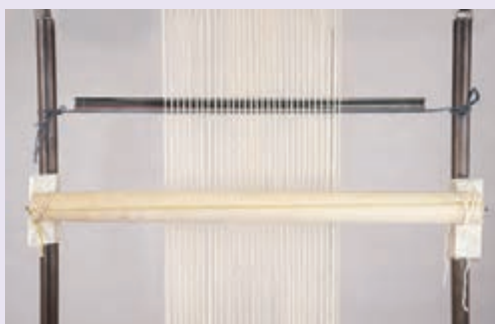
تأییدن نخ کوجی و بستن آن روی کوجی شکل ۳۲ ▲

مرحله دوم

مرحله اول

مرحله سوم

بستن زیر سری و اتصال کوچی به دار شکل ۳۳ ▲

فکر کنید

در دارهای بزرگ از چه وسیله‌ای برای پیچاندن نخ کوچی استفاده می‌شود؟

- ۵ نخ دیگری به نام **نخ کوچی بندی** را که از چله قطر بیشتری دارد و کم تاب است، به دور یک استوانه باریک (مانند خودکار) می‌پیچند.
- ۶ نخ کوچی بند را به کوچی، از زیر نخ کوچی، از سمت چپ گره می‌زنند و برای استحکام بیشتر چند دور، دور کوچی می‌پیچند.
- ۷ نخ کوچی بند را از زیر کوچی و سمت راست چله زیر هاف عبور داده و از سمت چپ آن به طرف جلو خارج می‌کنند و آن را از روی چوب کوچی می‌کشند تا چله عقبی به کوچی بچسبد.
- ۸ میله یا چوبی صاف و به قطر تقریبی برابر با زیر سری و به طول حدود ۱۵ سانتی متر روی کوچی و زیر نخ کوچی قرار می‌دهند.
- ۹ نخ کوچی بند را که در گام هفتم به کوچی چسبانده بودند اکنون از روی نخ کوچی عبور می‌دهند و به آن دو مرتبه گره می‌زنند.

مرحله دوم

مرحله اول

مرحله چهارم

مرحله سوم

مرحله ششم

مرحله پنجم

مرحله هفتم

▲ شکل ۳۴ مراحل چگونگی حرکت نخ کوجی بندی بین چله ها و نخ کوجی

۱۰ این کار به ترتیب بر روی چله های زیرهاف تا انتها ادامه می یابد و به تناوب، میله صیقلی با آن به سمت راست حرکت می کند (شکل ۳۵).

مرحله دوم

مرحله اول

مرحله سوم

▲ شکل ۳۵ مراحل عبور نخ کوچی بندی از روی کوچی و بین چله ها

در هنگام بستن نخ کوچی بند به نخ کوچی لازم است در ایجاد فاصله یکنواخت بین چله ها از یکدیگر و همچنین فاصله اضافی با کوچی دقت به عمل آید.

توجه

برای مشاهده کوچی بندی، از کارگاه های بزرگ بافت موجود در منطقه بازدید کنید. سپس فرایند چله کشی و کوچی بندی را از نزدیک مشاهده و از عکاسی و فیلم برداری خود در پایان گزارش تهیه کنید.

پژوهش کنید

– نقشه یک گلیم را براساس اندازه دار خود انتخاب نموده، سپس با تنظیم و سیه بندی دار، چله کشی و کوچی بندی آن را انجام دهید.

– کار نهایی خود را با دیگر همکلاسی ها مقایسه کرده و نظرات خود را در یک برگه ثبت کنید.

– با راهنمایی هنرآموز خود اشکالات چله کشی و کوچی بندی را برطرف کنید.

فعالیت کارگاهی

ارزشیابی شایستگی کوجی بندی

شرح کار:

بستن کوجی روی دار، آماده سازی نخ کوجی بندی، اتصال تارهای زیر هاف به کوجی و خارج کردن میله کمکی

استاندارد عملکرد:

انتخاب و نصب کوجی، زیر کوجی و هاف با در نظر گرفتن جنس، قطر و طول آن ها و اتصال تارهای چله 15×15 سانتی متری به نخ مهار و کوجی با نخ کوجی بندی به صورت یک درمیان با فواصل و کشش یکسان در ۱۲۰ دقیقه

شاخص ها:

- انتخاب زیر کوجی های یکسان و اتصال محکم آن ها به راست روها، انتخاب کوجی صاف و صیقلی، اتصال نخ کوجی روی کوجی و اتصال موازی کوجی با سردار روی زیر کوجی ها
- انتخاب نخ کم تاب با قطر بیشتر از چله و ساخت کلاف تخت برای کوجی بندی، گره زدن ابتدای نخ کوجی بندی سمت چپ کوجی
- قرار دادن میله کمکی روی کوجی، عبور نخ کوجی بندی از پشت تارهای زیر هاف و گره زدن به نخ کوجی با کشش یکسان تا انتها بدون جا افتادگی
- خروج میله کمکی از انتهای سمت راست، گره زدن نخ کوجی بندی به سمت راست کوجی در پایان

شرایط انجام دادن کار و ابزار و تجهیزات:

شرایط: زمان: ۱۲۰ دقیقه مکان: کارگاه بافت فرش مجهز به دارهای قالی بافی با ابعاد حداقل 50×50 سانتی متر

ابزار و تجهیزات:

دفعه، چاقو یا قلاب بافت، سیخ پودکشی
دار قالی بافی گردان با ابعاد 50×50 سانتی متر، زیرسری، کوجی، فیچی، نخ چله، نخ کوجی بندی، نخ پود، خامه و نخ زنجیره

معیار شایستگی:

ردیف	مرحله کار	حداقل نمره قبولی از ۳	نمره هنرجو
۱	بستن کوجی	۱	
۲	آماده سازی نخ کوجی بندی	۲	
۳	اتصال تارهای زیر هاف به کوجی	۲	
۴	خارج کردن میله کمکی	۲	
	شایستگی های غیر فنی، ایمنی، بهداشت، توجهات زیست محیطی و نگرش: - حفظ سلامت کوجی و انگشتان دست با انتخاب کوجی صاف و صیقلی - اهمیت دادن به بستن کوجی برای ایجاد یک بافت صاف و بدون سره - استفاده از الیاف طبیعی - کار گروهی (ایفای نقش در تیم) N۵۳	۲	
میانگین نمرات **			

* شایستگی های غیر فنی در نمره واحد یادگیری تأثیر مستقیم ندارد، ولی کسب شایستگی (حداقل ۲) در این بخش شرط لازم برای محاسبه دو بخش دیگر (نمره شایستگی فنی و نمره مستمر) است.
** حداقل میانگین نمرات هنرجو برای قبولی و کسب شایستگی، «۲» است.

پودمان دوم

بافت گلیم ساده

واحد یادگیری ۳

سربندی

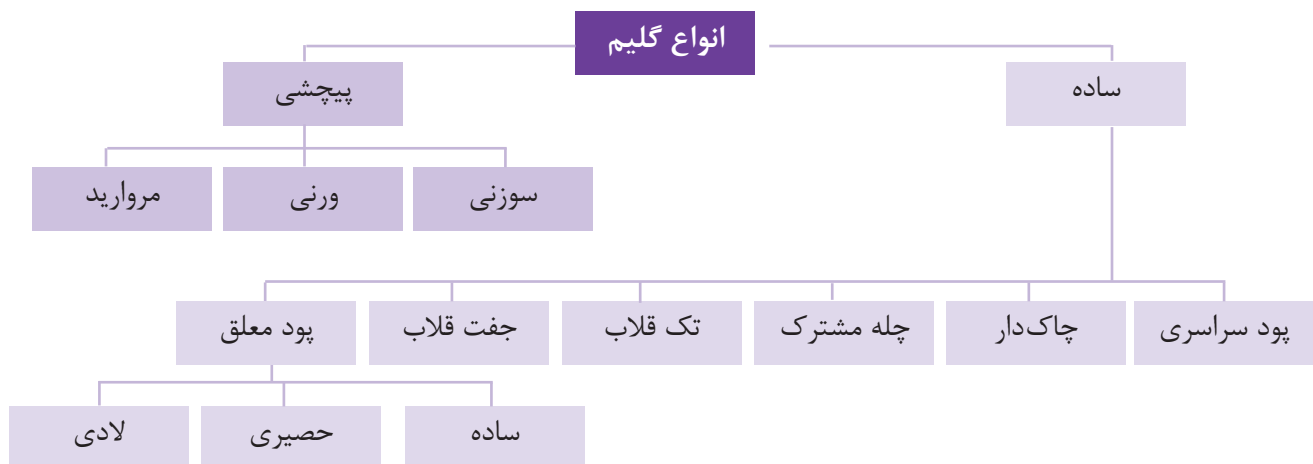
گلیم چگونه بافته می‌شود؟ آیا بافت گلیم روش‌های مختلفی دارد؟ به نظر شما تفاوت گلیم‌ها در چیست؟ گلیم‌ها را بر چه اساسی می‌توان دسته‌بندی کرد؟

گلیم دست‌بافته‌ای است که با گذراندن رشته‌های پود از زیر و روی رشته‌های تار، با استفاده از دست، ابزار و وسایل گلیم بافی، بافته می‌شود. تقریباً در همه مناطق ایران با بهره‌گیری از انواع روش‌ها بافته‌های متنوعی از گلیم عرضه می‌شود. گلیم‌ها از چند نظر قابل تقسیم‌بندی هستند. در یک تقسیم‌بندی گلیم‌ها را بر اساس شکل ظاهری آن‌ها به دو دسته گلیم یک‌رو و گلیم دورو تقسیم می‌کنند. در گلیم یک‌رو طرح و نقش‌ها تنها از یک‌رو وضوح دارد و گلیم از یک طرف مورد استفاده قرار می‌گیرد. نقوش گلیم‌های دو رو از هر دو طرف وضوح داشته و هر دو طرف گلیم قابل استفاده است.

در تقسیم‌بندی دیگر، گلیم‌ها بر اساس شیوه بافت و شیوه پودگذاری به دو دسته تقسیم‌بندی می‌شوند:

- دسته اول: پودگذاری به صورت ساده دسته دوم: پودگذاری به صورت پیچشی.

هر گروه دارای زیر مجموعه‌هایی است که در نمودار زیر نشان داده شده است (شکل ۱).

▲ شکل ۱ نمودار انواع گلیم (براساس شیوه بافت)

بافت هریک از انواع گلیم دارای مراحل است:

اولین مرحله بافت گلیم، چله‌کشی آن است که در تمام گلیم‌ها براساس رج شمار، ابعاد و اندازه و جنس آن‌ها انجام می‌شود. گام بعدی در بافت انواع گلیم، بافت سربندی است که خود شامل اجزایی مانند زنجیره، کرباس و انواع مليله می‌باشد. سپس زمینه گلیم یا ساده‌بافی انجام می‌شود. همزمان بافت انواع شیرازه از دو طرف کار صورت می‌پذیرد.

1

ما

10.

▲ 5

بافت سربندی

بافته ابتدا و انتهای گلیم یا قالی را «سربندی» می‌گویند. در همه انواع گلیم، پس از چله کشی و قبل از بافت بدنه اصلی گلیم، سربندی را می‌بافند. سربندی انواع مختلفی دارد که در این کتاب برای هر یک از انواع گلیم، یک نوع سربندی انتخاب و آموزش داده می‌شود.

کاربرد سربندی: برای ثابت نگه داشتن چله‌ها و ایجاد نظم در ابتدا و انتهای گلیم یا قالی آن را سربندی می‌کنند. همچنین باعث جفت شدن تارهای زیر و رو و صاف شدن دم یا لبه بافت گلیم یا فرش می‌شود. سربندی ضمن ایجاد زیبایی ظاهری، موجب افزایش استحکام دو سر بافته می‌شود تا هنگام استفاده از گلیم یا فرش ابتدا و انتهای آن‌ها از هم گسیخته و پاره نشود. طول (ارتفاع) سربندی متناسب با طول گلیم (بین ۲ تا ۱۰ سانتی‌متر) در نظر گرفته می‌شود.

اجزای سربندی: سربندی به‌طور معمول دارای دو یا سه جزء است: «زنجیره، گلیمک (کرباس) و مليله». لازم به توضیح است که در مواردی می‌توان سربندی را تنها با زنجیره و گلیمک انجام داد و از جزء سوم که جنبه تزئینی دارد صرف‌نظر کرد. نام‌گذاری انواع سربندی بر اساس نوع ساده‌بافی یا مليله صورت می‌گیرد. در اینجا سربندی کرباسی با توجه به دو جزء آن یعنی زنجیره و گلیمک آموزش داده می‌شود.

زنجیره

پس از پایان چله کشی، قرار دادن هاف و مهار و کوچی‌بندی، زنجیره‌بافی می‌کنند. زنجیره‌بافی برای استحکام بخشیدن به ابتدا و انتهای گلیم و همچنین منظم کردن چله‌ها و جفت نمودن تارهای زیر و رو در ابتدای قالی و گلیم است. زنجیره‌بافی به دو روش انجام می‌گیرد: زنجیره‌بافی متداخل (گندمی) (شکل ۳) - زنجیره‌بافی قایقی (جناغی) (شکل ۴).

زنجیره‌بافی متداخل (گندمی): قبل از زنجیره‌بافی لازم است بافته پود مناسب برای زنجیره را آماده کند. پود مناسب زنجیره را که «دولا» است با دولا کردن یک رشته نخ از جنس و ضخامت نخ‌های چله فراهم می‌سازند و به کلاف کوچکی تبدیل می‌کنند. برای هر ردیف زنجیره لازم است طول پود «دولا» حدود ۵ برابر عرض چله‌ها (عرض گلیم) در نظر گرفته شود. برای ساختن کلاف تخت لازم است یک سوم از طول پود حاصل را از سر آزاد آن بین دو انگشت شست و کوچک به‌صورت «ضرب‌در» پیچیده و پس از بیرون آوردن از انگشتان، دو سوم دیگر را به صورت عمودی به دور آن بپیچانند. (در این صورت سر دولای متصل به هم بیرون می‌ماند). زنجیره‌بافی را می‌توان به دو شیوه «دستی» و «با قلاب» انجام داد. طول پود دولای لازم برای یک ردیف زنجیره در هر دو شیوه برابر است. اما باید توجه داشت که ضخامت پود دولا دو برابر ضخامت تار باشد. بافته (چپ یا راست دست) زنجیره‌بافی را می‌تواند از هر دو سمت چپ یا راست انجام دهد. البته جهت زنجیره بسته به این که از راست آغاز شود یا از چپ متفاوت است. بافت زنجیره (توسط بافته راست دست) به ترتیب زیر در چند گام انجام می‌شود:

۱ سر دولای پود کلاف را از زیر دو چله سمت راست به سمت بیرون دار عبور می‌دهند و مابقی کلاف را از میان حلقه تا شده نخ خارج ساخته و به اندازه‌ای می‌کشند که پود به چله متصل گردد و به راحتی جابه‌جا نشود.

مرحله اول

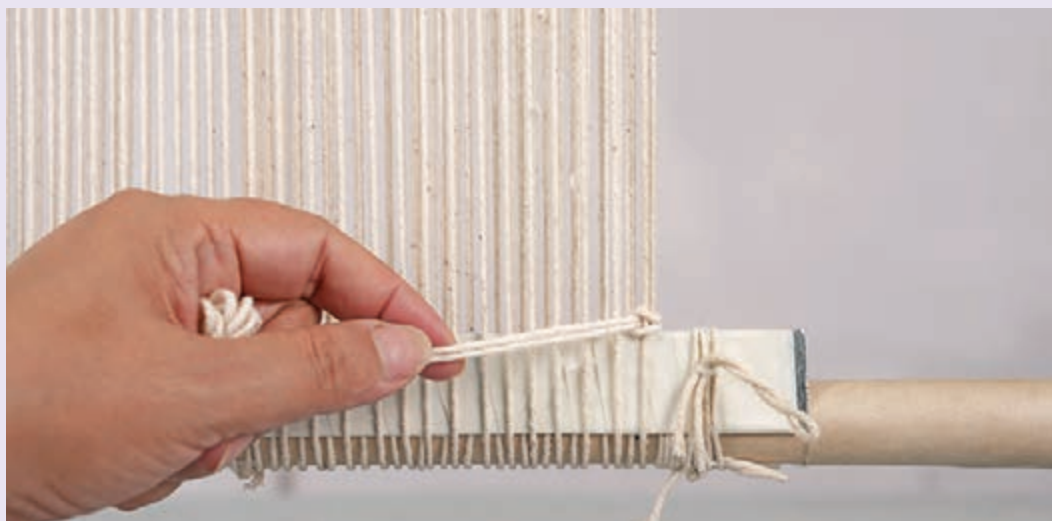
مرحله دوم

ایجاد حلقه برای زنجیره بافی متداخل (گندمی) شکل ۳

۲ برای ادامه کار، کلاف خارج شده را از روی دو چله بعدی به پشت آن می‌برند و دوباره کلاف را از میان دو لای آن بیرون می‌آورند و می‌کشند و تا آخرین چله این کار را تکرار می‌کنند. کشش پود باید به اندازه‌ای باشد که فاصله چله‌ها ثابت بماند و حالت عمودی آن‌ها را به هم نریزد. (کشش یکدست و به اندازه مانع کیس خوردگی و جابه‌جایی چله‌ها در ادامه بافت می‌شود).

مرحله سوم

مرحله چهارم

ادامه مراحل زنجیره بافی متداخل (گندمی) شکل ۳ ▲

مرحله پنجم

مرحله ششم

▲ ادامه مراحل زنجیره بافی متداخل (گندمی) شکل ۳

۳ پس از انجام دادن زنجیره بر آخرین دو چله سمت چپ، بقیه پود دولا را در راستای تسمه (عرض گلیم) از بین ۶ یا ۸ چله به داخل کار عبور می دهند.

۴ سر اضافه نخ، پس از هشتمین چله به سمت بافنده از متن کار خارج می شود و اضافه نخ پس از کامل شدن بافت سربندی و کوبیدن آن قیچی می شود.

در زنجیره بافی همواره لازم است با یک دست، دولای نخ را از یکدیگر باز کرده و جای نخ بالا و پایین تا انتهای کار عوض نشوند. (در غیر این صورت بر اثر پیچ خوردگی در بافت، زنجیره شکل نامناسب پیدا می کند و هماهنگی آن را از بین می برد. همچنین فاصله میان چله ها بیشتر یا کمتر می شود و بافت را نامرتب می کند).

نکته

اهمیت و کاربرد زنجیره بافی:

الف) فواصل تارها را برای شروع بافت گلیم حفظ و منظم می‌کند.

ب) پس از پایان بافت و جداسازی گلیم از دار از ریزش بافت به سمت پایین جلوگیری می‌کند.

پ) زیبایی و جلوه مناسبی به سربندی می‌دهد.

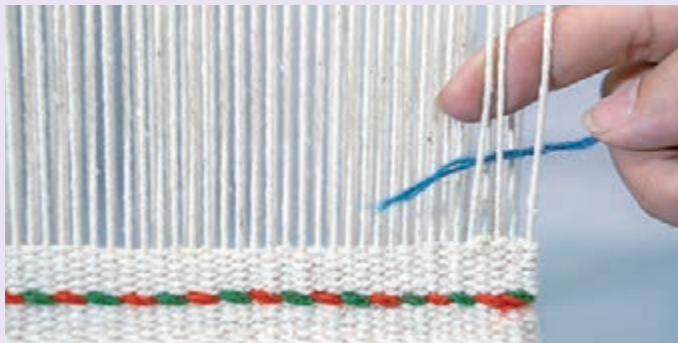
زنجیره بافی قایقی (جناغی): برای بافت زنجیره قایقی، نخ مخصوص زنجیره برجفت اول چله‌ها گره زده می‌شود یا با عبور دادن از لابه‌لای چند چله اولیه نخ زنجیره را درگیر می‌کنند. ابتدا با گذراندن نخ زنجیره از روی دو چله اول به سمت پشت کار آن را از بین دو چله و درون حلقه ایجاد شده به جلوی کار آورده و به سمت پایین می‌کشند و از بین دو چله و حلقه ایجاد شده به جلوی کار آورده و دوباره به سمت پایین کشیده می‌شود. این فرایند به ترتیب بر روی چله‌های سوم و چهارم، چهارم و پنجم و ... تا پایان عرض گلیم ادامه می‌یابد (شکل ۴).

ابتدا با گذراندن نخ زنجیره از روی دو چله اول به سمت پشت کار آن را از بین دو چله و درون حلقه ایجاد شده به جلوی کار آورده و به سمت پایین می‌کشند. در گام بعدی نخ زنجیره از روی چله دوم و سوم به پشت چله‌ها عبور داده می‌شود و از بین دو چله و حلقه ایجاد شده به جلوی کار آورده و دوباره به سمت پایین کشیده می‌شود. این فرایند به ترتیب بر روی چله‌های سوم و چهارم، چهارم و پنجم و ... تا پایان عرض گلیم ادامه می‌یابد.

نکته

هنگام عبور دادن نخ زنجیره از بین حلقه به سمت جلو کار، نباید کشش نخ آن قدر زیاد باشد که ترتیب و فواصل چله‌ها را از بین ببرد و آن‌ها را نامنظم کند.

مرحله اول

مرحله دوم

مرحله سوم

مرحله چهارم

مرحله پنجم

پس از پایان بافت رج اول زنجیره جناغی، پود سراسری از بین چله‌ها عبور داده و دفه زده می‌شود. برای انجام این کار ابتدا سیخ پودکشی را از بین چله‌های زیر و رو عبور داده تا نوک قلاب گونه آن از بین دو چله نخست بیرون بیاید. سپس پود را به قلاب سیخ پودکشی انداخته و آرام آرام سیخ پودکشی را به سمت داخل کشیده تا پود تمامی عرض گلیم را در بر بگیرد.

نکته

- اگر زنجیره از سمت راست شروع و در سمت چپ گلیم پایان یافته است، می‌بایست پود سراسری را از سمت چپ به داخل گلیم عبور داد.
- سیخ پودکشی از سمت راست در بین چله‌های زیر و رو و یک به یک عبور داده تا در سمت چپ نوک قلاب گونه آن خارج شود.

مرحله ششم

مرحله هفتم

▲ ادامه مراحل زنجیره بافی قایقی (جناغی) شکل ۴

نکته

برای دفه زدن لازم است بخشی از پود را در میانه عرض گلیم از بین چله‌ها خارج کرد تا پودکشی آزاد باشد و سپس دفه زده شود. در ادامه نیمه دوم دوباره پود را کشیده و دفه زده می‌شود. این کار باعث می‌شود پود به‌طور کامل بر روی رج بافته شده بنشیند. مهم‌تر آن که بر اثر کشش پود، عرض گلیم دچار جمع‌شدگی نشود و گلیم دارای بافت موزون و یکنواخت باشد.

مرحله هشتم

مرحله نهم

مرحله دهم

مرحله یازدهم

برای بافت رج دوم زنجیره قایقی، ابتدا نخ زنجیره را از روی دو چله اول در سمت چپ گلیم به پشت انتقال داده و از میان دو چله و درون حلقه ایجاد شده به روی جلوی کار کشیده می‌شود. این فرایند همانند رج اول تا پایان عرض گلیم در سمت راست ادامه می‌یابد.

نکته

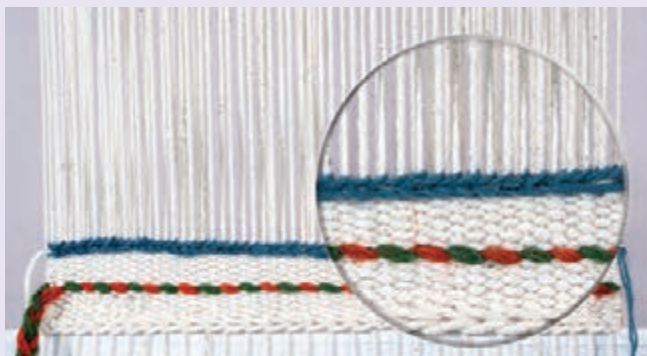
برای پایان دادن به بافت زنجیره جناغی، نخ زنجیره را از بین چند چله به طرف داخل عبور داده و به سمت بیرون آورده می‌شود. به این روش در اصطلاح «کور کردن سرپود» گفته می‌شود.

مرحله دوازدهم

مرحله سیزدهم

مرحله چهاردهم

▲ شکل ۴ ادامه مراحل زنجیره بافی قایقی (جناغی)

باید قبل از عملیات زنجیره‌بافی به روش قایقی، طول نخ زنجیره بر مبنای تعداد چله‌ها و عرض بافت، مناسب انتخاب شود.

هنگام بافت سربندی گاه تنها از یک نوع زنجیره و گاهی از هر دو نوع زنجیره استفاده می‌شود.

ساده‌بافی یا گلیمک

پس از بافت زنجیره، ساده‌بافی می‌کنند. در اینجا شیوهٔ موسوم به «کرباسی» آموزش داده می‌شود. **بافت کرباسی:** نوعی بافت ساده است که بر روی دارهای کوچی‌دار بافته می‌شود. در این نوع بافته از همان نخ چله، به منظور پود استفاده می‌شود. به دلیل ضخامت یکسان نخ پود و تار به آن بافت متعادل نیز گفته می‌شود. در سطح این نوع بافت، تار و پود و به صورت یک در میان به شکل همسان دیده می‌شود. گاهی برای جلوه‌دار نمودن این نوع بافته از نخ پشمی و پود پنبه‌ای نیز استفاده می‌شود. این نوع گلیمک عموماً بعد از زنجیره بافی بر روی چله‌کشی با ارتفاعی در حدود ۵-۲ سانتی‌متر، بسته به اندازهٔ بافت و به سلیقهٔ بافنده ایجاد می‌شود.

بافت کرباسی را در چند گام به ترتیب زیر انجام می‌دهند:

۱ در اولین گام، پود مورد نیاز را به اندازهٔ کافی از نخ چله یا پود انتخاب و به صورت کلاف کوچکی آماده می‌کنند. (در پودمان قبل نحوهٔ درست کردن کلاف تخت توضیح داده شده است)

مقدار نخ مورد استفاده برای پود به ازای هر رج، از نظر طول ۱/۵ برابر پهنای (عرض) بافت در نظر گرفته می‌شود. برای مثال: مقدار پود مورد نیاز برای بافت گلیمی به پهنای ۱ متر و به تعداد ۱۰ رج، در حدود ۱۵ متر خواهد بود.

۲ هاف را تا نزدیکی چوب کوچی پایین می‌آورند تا در زیر کوچی فاصله‌ای بین تارهای زیر و رو ایجاد شود.

۳ با کمک یک دست و یا سیخ پودکشی، کلاف پود را از بین چله‌ها که زیر و رو شده عبور می‌دهند. بعد از عبور پود در یک رج به صورت کامل، چوب هاف دوباره به طرف بالا هدایت می‌شود.

۴ با دست مخالف پود را از همان قسمت (زیر و رو شده) به شکل اریب لا به لای چله‌ها حرکت می‌دهند و پایین می‌برند.

۵ سر آزاد پود را از حدود دو سانتی‌متر مانده به لبهٔ کار، از سمت راست (برای بافنده راست دست) وارد چله‌ها می‌کنند و از لابه‌لای چله‌ها و هم راستا با تسمه، عبور می‌دهند و اضافهٔ آن را از بین چله‌ها بیرون می‌آورند.

اگر طول پود، با توجه به عرض بافته، به اندازه‌ای محاسبه شود که تا آخر برسد و در میانهٔ کار کم نیاید (کوتاه‌تر از عرض نباشد) استحکام بافت بیشتر می‌شود.

۶ پود را نسبت به ردیف قبلی با فاصله‌ای حدود ۱۰ سانتی متر به تدریج پایین می آورند و آرام آرام از یک سمت و بیرون کار با حرکت نیم دور مچ دست، عمل دفته زنی به صورت آرام انجام می گیرد. برای دفته زنی ابتدا تیغه های سمت چپ دفه را داخل چله ها می برند و به تدریج دفه که به لبه کار نزدیک شد تیغه های میانه و راست دفه وارد چله ها می شود. ۷ پس از خواباندن پود، با ضربه های محکم تر دفه، بافت را متراکم و یکنواخت می کنند. ۸ به همین ترتیب پودگذاری در هر ردیف، عکس ردیف قبلی، از زیر و روی چله ها انجام می شود تا به ارتفاع مورد نظر برسد. (شکل ۵)

نکته

- باید در نظر داشت که در جریان دفته زنی لازم است با انگشت دست مخالف، مقداری از پود با فاصله ای حدود ده سانتی متر نسبت به محل دفته زنی از میان چله ها به طور موقت بیرون بیاید و کشش آن با دست در هنگام دفته زنی حفظ شود تا پود با کششی متوسط و یکسان بخوابد. در آن صورت نظم و فاصله چله ها هم حفظ می شود. - کشش پودها در گلیم کرباس باید متوسط و یکدست باشد تا موجب کشیده شدن تارها به سمت داخل و جمع شدن عرض تارهای چله نشود.

فکر کنید

اگر از ابتدا ضربه های دفه بر روی پودها محکم باشد چه اتفاقی می افتد؟

مرحله دوم

مرحله اول

▲ شکل ۵ مراحل تکمیل ساده بافی

نکته

- پود را در گلیم هایی با ابعاد بزرگ به وسیله دست و در ابعاد کوچک با سیخ یا قلاب بافندگی عبور می دهند. - در پودکشی از سمت راست، تارهای رویی زیر کوچی را با دست به عقب فشار می دهند تا با بیشتر شدن فاصله بین چله های زیر و رو، پودگذاری به راحتی انجام شود.

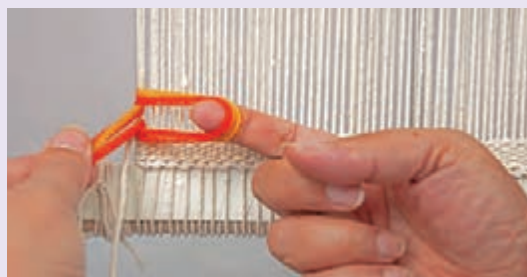
ملیله بافی

ملیله که جنبه تزیینی در سربندی دارد در مناطق مختلف ممکن است پس از زنجیره، بین کرباس یا گلیمک، در انتهای سربندی و یا در هر سه جا بافته شود. ملیله بیشتر با دو رنگ بافته می‌شود و گاهی در چند رنگ نیز مشاهده می‌شود. ملیله دارای انواع مختلفی است که در این کتاب دو نوع ساده و پیچی آن آموزش داده می‌شود. **۱ ملیله ساده:** بسته به رج شمار بافته دسته‌های ۲، ۴ یا ۶ تایی چله‌ها انتخاب می‌شوند. سپس دو رنگ نخ را به یکدیگر گره زده و از سمت چپ (برای راست دست‌ها) با کمک سیخ پودکشی یا قلاب، یکی از نخ‌ها از زیر و روی دسته‌های انتخاب‌شده به سمت دیگر عرض گلیم عبور داده می‌شود. حال نخ بعدی برعکس نخ قبلی از زیر و روی دسته‌های انتخابی عبور داده می‌شود. سر آزاد نخ‌های رنگی را در دوطرف کار برای مناطق مختلف گیس‌بافت کرده و یا کور می‌کنند. ممکن است ملیله در چهار یا شش رج پیاپی بافته شود.

۲ ملیله پیچ: همانند ملیله ساده برای بافت این ملیله نیز براساس رج شمار گلیم، دسته‌های دو، چهار یا شش تایی چله‌ها انتخاب می‌شوند. پس از انتخاب دو رنگ نخ آن‌ها را روی هم گذاشته و از وسط تا می‌کنند. همانند زنجیره‌بافی برای شروع کار حلقه ایجاد کرده و با دست از سمت چپ (برای راست دست‌ها) با حالت پیچ همزمان هر دو نخ از زیر و روی دسته چله‌های انتخابی به سمت دیگر عرض گلیم عبور داده می‌شود. انتهای آزاد نخ‌های رنگی نیز کور شده و یا گیس‌باف می‌شود.

مرحله دوم

مرحله اول

مرحله چهارم

مرحله سوم

با راهنمایی هنرآموز خود یک سربندی با انواع تزیینات ملیله، زنجیره و کرباس روی دار چله کشی شده ببافید.

در بافت گلیم می توان چند روش سربندی را در کنار یکدیگر به کار برد که به آن سربندی تلفیقی گفته می شود.

▲ شکل ۷ نمونه سربندی تلفیقی در گلیم

ارزشیابی شایستگی سربندی

شرح کار:

بافت زنجیره متداخل (گندمی)، گلیمک، مليله بافی و زنجیره بافی قایقی (جناغی)

استاندارد عملکرد:

بافت زنجیره ابتدایی، گلیمک و زنجیره پایانی گلیم 15×15 سانتی متر با نخ چله به ارتفاع ۲ تا ۱۰ سانتی متر متناسب با طول گلیم در ۱۲۰ دقیقه

شاخص ها:

- قرار دادن چوب مهار بین تارهای زیر و رو در پایین دار، آماده کردن نخ چله دولا به صورت کلاف تخت و به اندازه ۵ برابر عرض چله، بافت زنجیره گندمی روی هر دو چله
- بافت گلیمک بدون جمع شدگی و به صورت یکنواخت پس از آماده سازی نخ آن
- بافت مليله یکنواخت پس از بافت ارتفاع مناسبی از گلیمک با نخ رنگی
- زنجیره بافی قایقی یکدست پس از بافت گلیمک پایانی بدون جمع شدگی

شرایط انجام کار و ابزار و تجهیزات:

شرایط: زمان: ۱۲۰ دقیقه مکان: کارگاه بافت گلیم

ابزار و تجهیزات:

دار، قلاب بافندگی، سیخ پودکشی، قیچی، دفه، نخ چله، خامه رنگی

معیار شایستگی:

ردیف	مرحله کار	کمترین نمره قبولی از ۳	نمره هنرجو
۱	زنجیره بافی متداخل (گندمی)	۲	
۲	بافت گلیمک	۲	
۳	مليله بافی	۱	
۴	زنجیره بافی قایقی (جناغی)	۲	
شایستگی های غیر فنی، ایمنی، بهداشت، توجهات زیست محیطی و نگرش:			
	- کنترل کشش یکسان و برابر عرض چله کشی در طول بافت - اهمیت دادن به یکنواختی بافت و تزئینات گلیمک - استفاده از الیاف طبیعی - مدیریت منابع (۶۶N)	۲	
میانگین نمرات**			

* شایستگی های غیر فنی در نمره واحد یادگیری تأثیر مستقیم ندارد، ولی کسب شایستگی (حداقل ۲) در این بخش شرط لازم برای محاسبه دو بخش دیگر (نمره شایستگی فنی و نمره مستمر) است.

** حداقل میانگین نمرات هنرجو برای قبولی و کسب شایستگی، «۲» است.

واحد یادگیری ۴

گلیم بافی ساده

پس از سربندی، بدنه اصلی گلیم را می‌بافند. در این پودمان بافت گلیم ساده آموزش داده می‌شود. به نظر می‌رسد گلیم ساده قدمتی بیشتر از دیگر انواع داشته باشد. این گلیم با گذراندن پودهای رنگارنگ از میان تار بافته می‌شود. گلیم ساده یکی از انواع گلیم است که با توجه به شیوه بافتش در مقایسه با دیگر انواع به این نام شناخته شده است. گلیم ساده از متداول‌ترین انواع گلیم است که خود به چند شیوه بافته می‌شود. هر یک از انواع آن را با ایجاد تغییر در شیوه گذراندن پود می‌توان بافت. بیشتر گلیم‌های ساده به صورت دو رو است یعنی دوطرف این نوع گلیم مشابه است. البته برخی از گلیم‌های ساده به سبب نوع بافت، پودگذاری و نوع نقشه به صورت یک رو بافته می‌شوند. دوطرف عرض گلیم‌ها، شیرازه بافته می‌شود، شیرازه‌ها انواع مختلفی دارند. در این کتاب چند نوع از شیرازه‌ها همراه شیوه بافت برخی از گلیم‌ها آموزش داده می‌شود.

بافت گلیم ۱۵ × ۱۵ سانتی‌متر با نخ‌های رنگی به صورت پودگذاری با شیوه‌های سراسری، چاک‌دار، چله مشترک، تک قلاب، جفت قلاب و پودر معلق براساس نقشه در ۱۸۰ دقیقه

استاندارد
عملکرد

فکر کنید

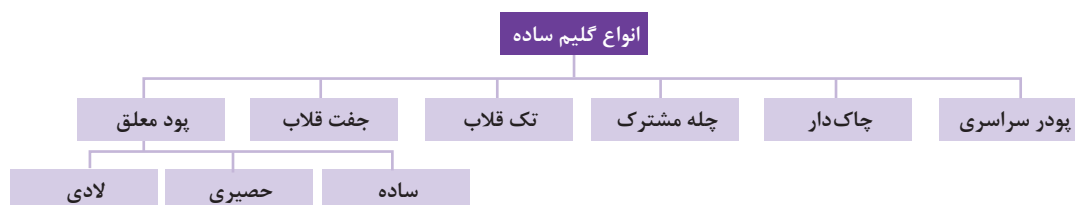

فعالیت کارگاهی

ایجاد تفاوت ظاهری در گلیم‌های ساده به چه دلیل است؟ کدام یک بیشتر تأثیر دارند چله‌ها یا پودهای رنگین؟

با راهنمایی هنرآموز خود یک سربندی با انواع تزیینات مللیه، زنجیره و کرباس روی دار چله کشی شده ببافید.

بافت گلیم ساده پود سراسری

گلیم پود سراسری نسبت به دیگر انواع، شیوه بافت آسان‌تری دارد. این نوع گلیم، گام به گام به همان شیوه کرباسی بافته می‌شود. با این تفاوت که در گلیم کرباسی برای پود عموماً از نخ چله استفاده می‌شود، در حالی که در این روش از خامه‌های رنگی کمک گرفته می‌شود. نقوش گلیم‌های ساده به چهار صورت است:

۱ کاملاً یکدست (اَبَرش دورنگی یا چند رنگی نامنظم)

۲ محرمات (راه‌راه) افقی

۳ محرمات عمودی

۴ محرمات جناغی (افقی و عمودی)

گلیم ساده پود سراسری را پس از سر بندی، در چند گام به ترتیب زیر می‌بافند:

الف) پودهای رنگی را با توجه به تعداد رنگ‌های مورد نظر، با ضخامتی دو برابر تار و مقدار لازم انتخاب و به کلاف‌های کوچک تخت تبدیل می‌کنند.

ب) از یک سمت پود را از زیر و روی چله‌ها به سمت دیگر می‌گذرانند و به دقت با دفته آن را تا رسیدن به سر بندی می‌کوبند. (شکل ۸)

ایمنی

هنگام کور کردن نخ‌ها در قسمت‌های زنجیره، کرباس و یا مليله سر آن‌ها بیرون می‌ماند. بافت را ادامه داده و پس از بالا آمدن آن می‌توان سر نخ‌ها را از ته قیچی کرد تا شکافته نشود.

مرحله دوم

مرحله اول

▲ شکل ۸ مراحل پودگذاری گلیم ساده

▲ شکل ۹ نمونه شیرازه گرد ساده

پ) سر آزاد پود را از دو طرف به دور چله‌های شیرازه می‌پیچانند و دوباره پود را از لابه‌لای چله‌ها و با عوض کردن چله زیر و رو، باز می‌گردانند و دفته می‌زنند.

ت) رفت و برگشت پودها را به صورت سراسری در یک یا چند رج انجام می‌دهند و با توجه به نقشه، دفته‌زنی و شیرازه‌پیچی را به ازای هر رج تا پایان بافت ادامه می‌دهند. (شکل ۹)

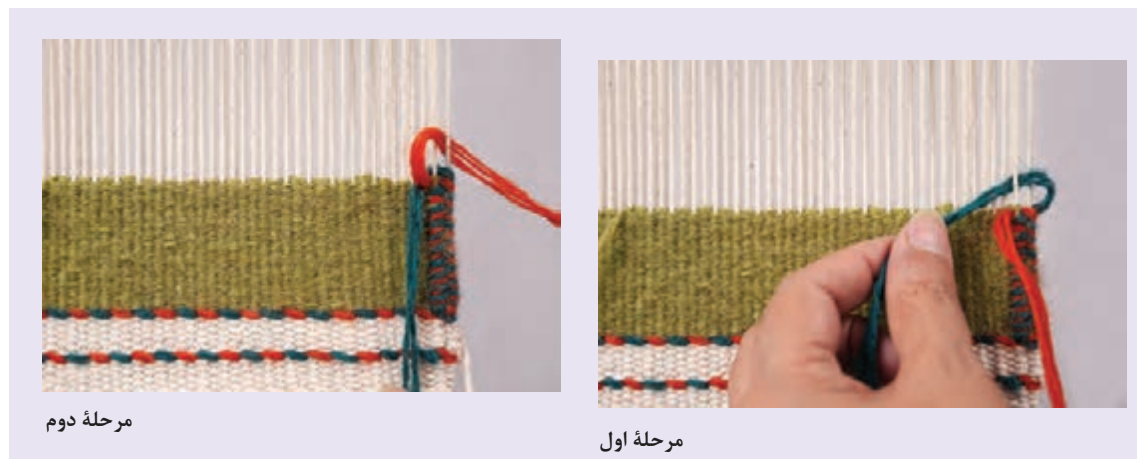
به این نوع شیرازه، شیرازه گرد ساده گفته می‌شود.

نکته

در این نوع گلیم بیشتر نقوش راه‌راه رنگی افقی بافته می‌شود. تنوع رنگ نقوش راه‌راه به تغییر رنگ پود در بین رج‌ها بستگی دارد. در طول یک رج یا چند رج از ابتدا تا انتهای گلیم معمولاً از پود یک‌رنگ استفاده می‌شود. اگر در میانه رج‌ها به طور اتفاقی رنگ پود را عوض کنند، در این صورت نقوش راه‌راه درهم و به اصطلاح آب‌رَش ایجاد می‌شود.

یکی دیگر از انواع شیرازه‌ها به شیرازه متخاصم شهرت دارد. این شیرازه به هر دو صورت تک‌رنگ و دو رنگ بافته می‌شود. بیشترین کاربرد این نوع شیرازه برای اتصال دو قطعه گلیم به کار می‌رود. اما به دلیل بافت جناغی و زیبایی آن گاهی برای یک قطعه گلیم نیز به کار گرفته می‌شود. مراحل بافت این شیرازه در شکل زیر مشاهده می‌شود. (شکل ۱۰)

▲ شکل ۱۰ مراحل بافت شیرازه متخاصم

▲ شکل ۱۱ یک نمونه گلیم ساده راه راه (پودگذاری به روش سراسری)

قطعه‌ای گلیم ساده با نقش راه‌راه را با شیرازه متخاصم دو رنگ ببافید.

بافت گلیم ساده چاک دار

بافت گلیم ساده چاک دار هم، چندان پیچیده نیست. در این شیوه در محل خطوط مرزی عمودی و هم راستا با چله‌ها، شکاف (چاک) ایجاد می‌شود. بافت گلیم ساده چاک دار را پس از سربندی در چند گام به ترتیب زیر انجام می‌دهند:

۱ پودهای رنگی را از نظر ضخامت، تعداد رنگ و مقدار لازم مطابق با نقشه انتخاب و هر پود رنگی را به صورت کلاف‌های کوچک تخت آماده می‌کنند.

۲ در صورت لزوم مطابق با نقشه چند رج اول را تا رسیدن به رگی که نقوش باید از آن جا آغاز شود، به شیوه پود سراسری، ساده‌بافی می‌کنند و شیرازه‌پیچی را هم از اولین رج آغاز می‌نمایند.

۳ در اولین رج ایجاد نقش، پود رنگی هر نقش را مطابق با نقشه تا مرز تغییر رنگ از زیر و روی چله‌ها با رفت و برگشت می‌گذرانند، ضمن تنظیم کشش یکسان پود، دفته‌زنی می‌کنند. از آن جا که در مرز تغییر رنگ، هیچ پودی عبور نمی‌کند، شکافی در راستای چله‌ها شکل می‌گیرد. (شکل ۱۲)

مرحله اول

مرحله دوم

▲ شکل ۱۲ مراحل بافت دو رنگ کنار یکدیگر در گلیم چاک دار

مرحله سوم

مرحله چهارم

ادامه مراحل بافت دو رنگ کنار یکدیگر در گلیم چاک دار شکل ۱۲ ▲

۴ گذراندن پود، تنظیم کشش و دفته‌زنی و شیرازه‌پیچی را تا پایان هر نقش و تغییر پود رنگی ادامه می‌دهند و در صورت اتمام پود یا نقش، سر آزاد پود را حدود دو سانتی‌متر به زیر همان رج و لابه‌لای پودها برمی‌گردانند و پس از دفته‌زنی محو می‌کنند.

نکته

- باید توجه نمود که خط عمودی و صاف نقوش که در جریان بافت به شکاف (چاک) تبدیل می‌شود نباید بیش از ۱ سانتی‌متر باشد زیرا گلیم را سست می‌کند و زود پاره می‌شود. بنابراین در این شیوه نقوش دارای خطوط عمودی صاف و بلند را نمی‌توان بافت در حالی که بافتن نقوش دارای خطوط بلند افقی بسیار آسان و متداول است. - در این نوع گلیم، بیشتر نقوش هندسی با خطوط افقی، اریب، عمودی دندانه‌ای و پلکانی بافته می‌شوند. نقوش مثلثی، لوزی، شش ضلعی و هشت ضلعی از این جمله‌اند.

گاه در بافت برخی گلیم‌ها چاک‌ها در خطوط عمودی یا در راستای چله‌ها یک نقش کوچک ایجاد می‌شود. در این صورت، بافته‌باید مرحله به مرحله، قسمت‌های فضای کوتاه را ببافد که در اصطلاح به آن‌ها «فضای کند» گفته می‌شود. در بافت‌های بسیار ظریف که چاک‌های کوتاه ایجاد می‌شود، اصطلاح «چاک نامرئی» مرسوم است. از مزایای بافت چاک‌دار دورو بودن گلیم است؛ به این معنی که نقوش هر دو روی گلیم مشابه‌اند. برخی ویژگی‌های بافت‌های چاک‌دار:

- در هر رج از بافت که معادل یک ردیف افقی نقشه است تعداد رفت و برگشت پودها زوج است. با توجه به ریزبافت و درشت‌بافت بودن گلیم معمولاً ۲ تا ۴ ردیف، رفت و برگشتی یک رج بافت را تشکیل می‌دهد.
- هر ردیف عمودی نقشه معادل یک تار است.
- همه نقوشی که با این روش بافته می‌شوند، هندسی هستند.
- در روش بافت چاک‌دار نقوشی که از عرض زیاد شروع می‌شوند و در همان عرض کم می‌شود را می‌توان ابتدا به صورت کامل بافت و سپس به بافت زمینه آن پرداخت.
- در روش بافت چاک‌دار نقوشی که از عرض کم شروع می‌شوند و به تدریج عرض آن‌ها زیاد می‌شود، ابتدا باید زمینه را بافت سپس اقدام به بافت نقوش کرد.
- برای بافت این روش از پودهایی با طول بلند استفاده می‌شود تا نخ کمتر اضافه شود. در آخر اضافات خامه‌ها با قیچی بریده می‌شود.
- در بافت گلیم‌های چاک‌دار، در قسمت‌های طولی بین دو رنگ متفاوت، شکاف یا چاک‌هایی ایجاد می‌شود که این جزء خصوصیات این بافت محسوب می‌شود.
- گلیم‌هایی که با این روش (چاک‌دار- پله‌ای گل به گل) بافته می‌شود، دو روی آن‌ها یکسان و هر دو رو قابل استفاده است.

گفت‌وگو کنید

اگر طول چاک‌ها زیاد باشد چه راهکارهایی برای آن دارید؟ با یکدیگر گفت‌وگو کرده و پاسخ را به هنرآموز ارائه کنید.

بخشی از یک گلیم چاک‌دار شکل ۱۳ ◀

بخشی از یک گلیم چاک‌دار ظریف شکل ۱۴ ◀

یک نقشه پلکانی انتخاب کرده و قطعه گلیمی را به شیوهٔ چاک‌دار ببافید.

فعالیت کارگاهی

بافت گلیم سادهٔ چله مشترک

بافت گلیم چله مشترک همانند بافت چاک‌دار در چند گام انجام می‌شود. با این تفاوت که در این روش پودهای غیرهمرنگ در مرز جدایی دو نقش هنگام بافت به دور یک تار یا چله پیچیده می‌شوند (شکل ۱۵). از این جهت در سطح بافت چاک و شکافی بین سطوح رنگی دیده نمی‌شود. پیچش دو پود با رنگ‌های مختلفِ دور یک چله در محل چله مشترک برآمدگی کوچکی بر سطح بافت یا گلیم ایجاد می‌کند. البته محل پیچش دو پود به دور یک چله باعث ایجاد تیرگی در مرز عمودی بین نقش‌ها می‌شود که اصطلاحاً به این درگیری پودها و رنگین شدن مرز نقوش، «فلفل نمکی» و «دم چله‌ای» نیز می‌گویند. گلیم در این شیوه، بر اثر درگیری پودها از لحاظ ساختاری نسبت به بافت چاک‌دار انسجام و تراکم بیشتری پیدا می‌کند. شکل ظاهری دو روی این نوع گلیم یکسان است و هر دو رو قابل استفاده است.

مرحله دوم

مرحله اول

▲ شکل ۱۵ مراحل پودگذاری چله مشترک

بافت گلیم چله مشترک از نظر روند بافت با گلیم چاک‌دار چه تفاوتی دارد؟ آیا بافت نقوش، گل به گل است یا خیر؟ با هم گروهی‌های خود در این مورد مشورت کنید و ضمن تهیه پاسخ، آن را به هنرآموز خود تحویل دهید.

فکر کنید

نقشه‌ای را که برای بافت گلیم چاک‌دار انتخاب کرده بودید به شیوه چله مشترک و با رنگ‌های دیگری ببافید.

فعالیت کارگاهی

بافت گلیم ساده تک قلاب

آیا می‌توانید روش بافت گلیم ساده تک‌قلاب را حدس بزنید؟ به نظر شما این شیوه بافت، از لحاظ ساختاری با گلیم چله مشترک چه شباهت‌ها و چه تفاوت‌هایی دارد؟ آیا این دسته از گلیم‌ها به صورت یک رو قابل استفاده‌اند یا از دو طرف آن‌ها می‌توان استفاده کرد؟ بافت این گلیم هم مانند بافت چله مشترک است، با این تفاوت که درگیری دو پود رنگی در مرز عمودی نقوش یا مرز نقوش و زمینه در موقع بافت بدون دخالت تار مشترک اتفاق می‌افتد (شکل ۱۶ و ۱۷). به عبارت دیگر در این روش پودها بین دو چله با یکدیگر قلاب می‌شود و مرز دورنگ توسط پودها به یکدیگر می‌پیوندند. به همین جهت در رفت و برگشت پودها بین دو چله‌ای که پودها به هم قلاب شده‌اند، برآمدگی چندانی به وجود نمی‌آید. ظرافت در بافت و نقوش، در این روش از چله مشترک بیشتر است.

بافت این روش همانند چله مشترک به صورت رج به رج است.

نکته

بافت گلیم تک‌قلاب در چند گام پس از سر بندی به ترتیب زیر انجام می‌شود:
۱ قبل از بافت لازم است بافنده پود مناسب را انتخاب و برای اجرای بافت آن را به صورت کلاف کوچک تخت آماده نماید. در انتخاب و آماده کردن پود لازم است به نکات ذیل توجه شود:

- برای ایجاد نقش از پود دولا تاب به صورت رشته پیوسته استفاده شود.
- پودهای مورد استفاده باید دولا تاب و کم تاب باشد.
- ضخامت پودهای رنگی نقش اندازی حدود ۲-۳ برابر ضخیم تر از چله باشد.
- مقدار پودهای رنگی باید متناسب با نقشه و ابعاد گلیم محاسبه شود.
- ۲ حدود ۱-۲ جفت چله در ابتدا و انتهای چله کشی به شیرازه اختصاص داده می شود.

نکته

برای تقسیم بندی فضای حاشیه و زمینه، اصولاً تناسب ۳ به ۱ رعایت می شود (نسبت به پهنای کامل چله کشی ۱ قسمت به مجموع حاشیه های سمت راست و چپ اختصاص پیدا می کند و قسمت باقی مانده برای نقش اندازی زمینه یا متن گلیم اختصاص می یابد).

- ۲ دو عدد پود رنگی، متناسب با رنگ زمینه یا ساده بافی کناره های گلیم برای شیرازه گرد و رنگ انتخاب می شود و آن ها را به شکل کلاف فیتیله ای کوچک درمی آورند (نخ های شیرازه به صورت دو لاست).
- ۴ شیرازه پیچی بر اساس تعداد چله های مشخص شده انجام می گیرد. (در سمت راست و چپ پود یا خامه، شیرازه به صورت ساده و موازی به حالت دورانی به دور چله ها پیچیده می شود).
- ۵ پس از اجرای شیرازه ها اقدام به پودگذاری حاشیه متن و یا زمینه می شود. (جهت پودگذاری بر اساس راست دست و چپ دست بودن افراد متفاوت خواهد بود).
- ۶ نحوه پودگذاری در این روش همانند پودگذاری گلیم ساده و سربندی کرباسی است.
- ۷ اتصال پودهای رنگین با هم، که به صورت ناپیوسته است به شکل حلقه ای و بین دو چله (مرز تغییر رنگ) انجام می شود (شکل ۱۶).

مرحله دوم

مرحله اول

▲ مراحل درگیر ساختن سر پودهای رنگی ابتدای بافت و تک قلاب کردن آن ها با یکدیگر شکل ۱۶

برای ایجاد حلقه پودهای رنگین بین نخ‌های چله، پودگذاری به صورت رفت و برگشتی انجام می‌گیرد.

نقشه‌ای را انتخاب کرده و به شیوه تک قلاب آن را ببافید. نقشه حداقل دارای چهار رنگ باشد.

نمونه شیرازه گرد دو رنگ شکل ۱۷ ▲

بافت گلیم ساده جفت قلاب

یکی دیگر از روش‌های بافت گلیم ساده، روش جفت قلاب است که پس از سربندی اولیه در گام‌های مختلفی به ترتیب زیر بافته می‌شود:

۱ پودهای رنگی با ضخامت لازم و متناسب با نقشه مورد نظر را انتخاب و هر پود رنگی را به چند کلاف کوچک تخت تبدیل می‌کنند.

۲ ابتدا چند رج تا مرز ایجاد نقوش، ساده‌بافی می‌کنند و بافت شیرازه نیز در هر رج انجام می‌شود.

۳ رج اول از مرز ایجاد نقش را به شیوه پود سراسری از سمت راست و چپ با پود رنگی مطابق با نقشه شروع می‌کنند، تا مرز تغییر رنگ، کار پودگذاری را ادامه می‌دهند و سر نخ را در همان مرز به سمت بافنده رها می‌سازند. (شکل ۱۸)

۴ اگر نخ سمت راست از زیر چله بیرون آمده باشد پس از عبور از روی پود رنگی مقابل، به همان شکل به راه خود ادامه می‌دهد و برمی‌گردد. یعنی با یک رفت و برگشت در محل اتصال، دو پود از زیر و روی یکدیگر عبور می‌کنند و تشکیل قلاب می‌دهد. (شکل ۱۸)

نمای نزدیک مرحلهٔ اول

مرحلهٔ اول

مرحلهٔ دوم

شکل ۱۸ ▲ شکل قرارگیری پودها برای شروع بافت جفت قلاب

۵ پودگذاری نخ سمت چپ نیز مانند نخ سمت راست انجام می‌شود و نقشه را به همین شکل تا انتها می‌بافند. (شکل ۱۸) از ویژگی‌های مهم روش پودگذاری جفت قلاب این است که در هنگام بافت، پشت گلیم رو به روی بافنده قرار دارد. هم‌زمان با پودگذاری به روش جفت قلاب، شیرازه پیچی نیز ادامه می‌یابد. پس از هر رفت و برگشت و ایجاد دو قلاب در محل تغییر رنگ‌ها دفته‌زدن انجام می‌شود.

۶ پس از بافت آخرین رج، سربندی پایانی مانند ابتدای گلیم انجام می‌شود.

۷ در آخرین گام گلیم را از دار جدا می‌سازند.

نقشه‌ای را انتخاب کرده و آن را به شیوهٔ جفت قلاب ببافید. نقشه حداقل دارای سه رنگ باشد.

فعالیت کارگاهی

پشت گلیم

روی گلیم

شکل ۱۹ ▲ پشت و روی یک گلیم بافته شده به روش جفت قلاب

چه تفاوت دیگری به غیر از روش پودگذاری بین جفت قلاب و روش های دیگر پودگذاری در گلیم ساده وجود دارد؟

بحث گروهی

در بازار فرش فروشان پودگذاری به روش جفت قلاب به «پشت گره» شهرت دارد.

نکته

بافت گلیم ساده به روش پود معلق

روش دیگر پودگذاری در گلیم ساده، پود معلق نام دارد. گلیم های ساده ای که به این روش بافته می شوند، یک رو هستند.

با گروه خود، ضمن مراجعه به بازار فرش فروشان یا کارگاه گلیم بافان، در مورد نام های مختلف پود معلق پرس و جو کنید. نتایج پژوهش خود را مکتوب کرده و در کارگاه ارائه دهید.

کار گروهی

برای بافت این نوع گلیم پس از سربندی اولیه، گام های زیر به ترتیب انجام می شود:

۱ پودهای رنگی، متناسب با ضخامت چله ها و نقشه مورد نظر آماده می شود و از هر پود رنگی کلاف های کوچک تخت تهیه می گردد.

۲ آغاز بافت، مانند همه گلیم ها، تا مرز ایجاد نقوش ضمن چند رج ساده بافی، شیرازه پیچی را نیز در هر رج انجام می دهند.

مرحله دوم

مرحله اول

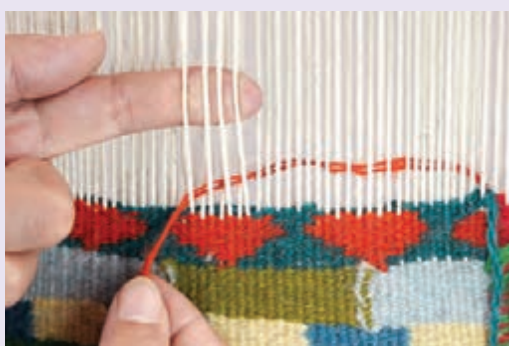
مرحله چهارم

مرحله سوم

مرحله هشتم

مرحله پنجم

▲ شکل ۲۰ مراحل اولیه بافت گلیم پود معلق

۳ هنگام بافت در رج‌های ایجاد نقش، پود رنگی مطابق با رنگ آن در نقشه، به صورت سراسری از زیر و روی چله‌ها تا پایان هر نقش (آن رنگ) گذرانده می‌شود. براساس نقشه هر جا که به رنگ دیگری می‌رسد از پشت تارهای رنگ دوم بدون زیر و رو شدن عبور داده می‌شود. انتهای پود رنگی نیز پس از بافت به روی کار آورده می‌شود. رنگ دوم نیز به صورت سراسری و مانند پود رنگ اول مطابق نقشه از لابه‌لای تارها عبور داده شده و در قسمت نقش مربوط به رنگ اول

از پشت کار بدون زیر و رو شدن عبور می‌کند. این کار در مورد همه پودهای رنگی ایجادکننده هر نقش و هر رج تکرار می‌شود. (شکل ۲۰)

۴ پس از بافت هر رنگ، یکبار دفه زده می‌شود و شیرازه‌پیچی هر رج نیز هم زمان انجام می‌شود.

پس از عبور هر رنگ در یک ردیف، وقتی نخ به لبه‌های بافت می‌رسد چه باید کرد؟

پرسش

از ویژگی‌های مهم پودگذاری به روش پود معلق می‌توان به موارد زیر اشاره کرد :

الف) حداکثر از ۲ الی ۳ رنگ برای نقش‌اندازی استفاده می‌شود.

ب) نقش‌ها ردیفی و تکرارشونده هستند.

پ) نقش‌ها ظریف، متنوع و هندسی مشاهده می‌شوند (و به ندرت نیز غیر هندسی).

چرا در پودگذاری به روش پود معلق، محدودیت رنگ در هر ردیف وجود دارد؟

پژوهش کنید

نکته

- چنانچه در روش پودگذاری معلق، نقشه دارای نقش‌هایی با فاصله زیاد از یکدیگر باشد، معمولاً نخ‌های رنگی را در همان ناحیه به شکل معلق می‌بافند.
- پس از بافت مقداری از گلیم ساده (به هر یک از روش‌های پودگذاری آموزش داده شده) برای تسلط بیشتر بافنده بر روی دار، بافته را پایین کشی می‌کنند.

۵ سربندی پایانی مانند ابتدای بافت گلیم انجام می‌شود.

نقشه‌ای سه رنگ را انتخاب کرده و قطعه گلیمی به شیوه پود معلق ببافید.

فعالیت کارگاهی

آنچه در بالا آموزش داده شده بافت گلیم به روش پود معلق ساده بود. بافت گلیم حصیری و لادی که در دسته پود معلق قرار می‌گیرند به دلیل پیچیدگی بیشتر در پودمان مستقل آموزش داده می‌شود.

پایین کشی و جداسازی

پایین کشی

پس از آن که مقداری از گلیم بافته شده، ممکن است بافنده تسلط کافی برای ادامه بافت گلیم نداشته باشد، برای رفع این مشکل، بافت را روی دار به اصطلاح «پایین کشی» می‌کنند. در این موقع قسمت بافته شده را به طرف پایین دار و پشت می‌چرخانند تا محل بافت یا به اصطلاح «دم کار» در دسترس بافنده قرار گیرد.

در صورتی که پایین کشی به موقع بر روی دار انجام نشود، به غیر از تسلط کم بافنده بر روی بافت چه عوارض جانبی دیگری می‌تواند برای بافنده به وجود آورد؟
در این مورد با هم گروهی‌های خود مشورت کنید و پاسخ صحیح را بر روی برگه‌ای بنویسید و در کلاس مطرح کنید.

پایین کشی بافته بر روی دار، در چند گام به ترتیب زیر انجام می‌شود:

- ۱ روی دار و چله‌ها بررسی می‌شود تا هیچ شیء اضافی بر روی دار نباشد.
- ۲ بر روی دار (زیردار و سردار) چهارگوشه گلیم یا بافته و چله کشی علامت گذاری می‌شود.
- ۳ با ماژیک یک خط کاملاً صاف و افقی با کمک خط کش و گونیا با فاصله ۱۰ سانتی متری از لبه بافت روی چله‌ها کشیده می‌شود.
- ۴ برای جلوگیری از بهم ریختگی فاصله چله‌ها در زمان پایین کشی، از روش‌های مختلفی استفاده می‌شود. ساده‌ترین روش استفاده از چسب نواری پهن است. اما می‌توان از روش زنجیره زدن و اندازه گیری نیز استفاده کرد. (شکل ۲۱)
- ۵ گره‌های ابتدای نخ چله، که بر روی زیردار در سمت راست و چپ زده شده است، باز می‌شود. (شکل ۲۲).
- ۶ چله‌های پاره شده احتمالی که بر روی دار وصل شده‌اند از روی دار باز می‌شوند.

مرحله اول

مرحله دوم

۷ پیچ‌های بالای سردار از دو طرف به تدریج و یک در میان و آرام، شل می‌شوند. (یک‌بار پیچ سمت راست و یک‌بار پیچ سمت چپ) برای شل نمودن چله‌ها و گلیم بافته‌شده بر روی دار ۲ الی ۳ بار به ترتیب و به صورت تناوبی پیچ‌ها شل می‌شود (شکل ۲۲).

مرحله دوم

مرحله اول

▲ شکل ۲۲ بریدن گره سر نخ‌های چله و اتصال تسمه به دار

۸ پس از شل شدن کامل چله‌ها، تسمه یا مهار از داخل چله‌ها به آرامی خارج می‌شود.

۹ یک کف دست بر روی قسمت جلوی بافته و کف دست دیگر پشت بافته قرار گرفته و به آرامی پایین کشیده می‌شود. (برای بافته‌های کوچک).

۱۰ بافته از دو طرف با دو دست کشیده می‌شود تا سطح بافته‌شده بدون موج و کاملاً صاف باشد. (شکل ۲۳).

مرحله دوم

مرحله اول

▲ شکل ۲۳ مراحل چگونگی پایین کشیدن گلیم از روی دار

مرحله سوم

مرحله چهارم

مرحله پنجم

▲ شکل ۲۳ ادامه مراحل چگونگی پایین کشیدن گلیم از روی دار

۱۱ از تراز بودن دم کار در پایین دار به شکل اولیه (که با مازیک ترسیم شده بود) باید اطمینان حاصل شود. (شکل ۲۳)

۱۲ سفت نمودن چله‌ها آرام و به ترتیب انجام می‌شود. (شکل ۲۴)

اگر پایین کشی چله‌ها قسمت به قسمت انجام گیرد، احتمالاً چله‌ها و بخش بافته‌شده با چه مشکلی مواجه خواهند شد؟ نتیجه را یادداشت کنید و به هنرآموز خود تحویل دهید.

فکر کنید

▲ شکل ۲۴ سفت کردن مجدد پیچ‌های سردار

۱۲ کنترل نهایی چله‌ها را پس از سفت کردنشان، برای جلوگیری از به هم ریختگی آن‌ها (به ویژه در بالای دار) انجام می‌دهند.

▲ شکل ۲۵ قراردادن دوباره هاف در محل خود

۱۴ چوب هاف را که در موقع پایین کشی جابه‌جا شده است دوباره به سمت بالا می‌برند و در جای خود قرار داده می‌شود. پس از بررسی کامل بافته و چله‌ها و اطمینان از قرارگیری صحیح چله‌ها در جای خود، بافت را ادامه می‌دهند. (شکل ۲۵)

پایین کشی به تناسب طول کار، امکان دارد در یک یا چند مرحله انجام شود.

نکته

۱ شل کردن چله‌ها در حدی لازم است که چله‌ها بهم نریزند و در ضمن به راحتی امکان چرخش بافته به پشت دار را فراهم کند.

۲ برای پایین کشی، فشارهای کف دست در دو طرف بافته باید یکسان باشد تا از کج شدن لبه کار جلوگیری به عمل آید.

ایمنی

جداسازی گلیم از روی دار

پس از پایان بافت گلیم در انتهای بافته، همانند ابتدای آن عملیات سربندی که شامل زنجیره، ملیله و کرباس بافی است انجام می‌گیرد و در نهایت انتهای نخ پود بر روی چله‌ها بسته می‌شود. بعد از اتمام این مراحل چله‌ها از روی دار قیچی می‌شود و بافته از روی دار جدا می‌شود.

این مرحله در چند گام به شرح زیر انجام می‌شود:

۱ هاف را از بین چله‌ها خارج می‌کنند.

۲ نخ کوچی‌بند را می‌برند و کوچی باز می‌شود.

۳ نقاطی را که قرار است چله بریده شود با خط کش و مداد بر روی چله‌ها علامت می‌گذارند و سپس، خط صاف افقی از ابتدا تا انتهای کار می‌کشند. اندازه‌ای که برای ریشه گلیم در نظر گرفته می‌شود اغلب ۲۰-۱۵ سانتی‌متر است (نه خیلی کوتاه و نه خیلی بلند).

۴ نخ‌هایی که تسمه را به زیر دار متصل کرده‌اند و همچنین نخ‌های ابتدا و انتهای چله را که به زیر دار گره خورده‌اند، بریده می‌شوند.

۵ پیچ‌های سردار و سپس چله‌ها را شل می‌کنند.

مرحله اول

مرحله دوم

۶ برش چله‌ها بر روی دارهای مختلف به دو صورت انجام می‌شود:

الف) دارهایی که قابلیت شل کردن چله را ندارند (مانند دار زمینی): در این شیوه کل تارها را به سه قسمت تقسیم می‌کنند (ابتداء، وسط و انتها). بین هر قسمت را با قیچی برش می‌زنند (یک برش از سمت راست و یک برش از سمت چپ و تمامی این مراحل به صورت تکه تکه انجام می‌شود). سپس به ترتیب سمت راست، سمت چپ و در آخر وسط را برش می‌زنند و گلیم را از دار جدا می‌کنند.

ب) دارهایی که قابلیت شل کردن چله را توسط پیچ بالای دار دارند: در این شیوه، پس از شل کردن چله‌ها (در حد متوسط) که چله‌ها نه زیاد سفت و نه زیاد شل باشند، با قیچی از یک سمت (چه راست، چه چپ) از روی خط کشیده شده، چله‌ها را به صورت متناوب و تکه تکه در کل عرض می‌برند و بافته از روی دار جدا می‌شود (شکل ۲۷).

پرسش

جدا کردن گلیم از روی دار به روش اول چه محاسنی دارد؟

مرحله دوم

مرحله اول

مرحله سوم

▲ شکل ۲۷ مراحل برش تارها و جداسازی گلیم از دار

نکته

در برخی مناطق بافته را کاملاً از روی دار جدا نمی کنند، بلکه سمت راست چله ها را ۲ تا ۲ تار می برند و آن را به حالت پودگذاری وارد چله های باقی مانده می کنند. (چله هایی که هنوز از دار جدا نشده اند) این کار را تا پایان انجام می دهند با رعایت این نکته که قیچی زدن از هر دو طرف آغاز می شود و در وسط گلیم، پایان می یابد در نهایت کار دارای ریشه نیست بلکه بافت مشابه گلیم در بالای آن شکل می گیرد.

ایمنی و بهداشت

- در هنگام استفاده از قیچی باید فاصله مناسب انگشتان دست از نوک تیز قیچی را رعایت کرد.
- در هنگام بریدن گلیم باید مراقب بود تا به آن آسیب نرسد.

۷ سمت پایین گلیم را نیز پس از جدا کردن از دار، متناسب با ریشه بالا کوتاه می کنند.

۸ برای جلوگیری از ریزش بافت و حفاظت از گره ها در ابتدا و انتهای گلیم، چله ها را حدوداً هر ۲ سانتی متر دوتا دوتا با هم گره می زنند.

نکته

در برخی مناطق پس از برش چله ها و پایین آوردن بافته، ابتدا و انتهای ریشه ها را گره نخودی می زنند و یا به صورت گیس بافت می بافند.

نکته

نخ هایی که برای چله کشی استفاده می شوند پیش از چله کشی و پس از اتمام آن «چله» نامیده می شود. هنگام بافت این نخ ها «تار» نامیده می شوند. پس از پایان بافت و جداسازی بافته از روی دار نخ های دو طرف (بالا و پایین) بیرون مانده را «ریشه» می گویند.

ارزشیابی شایستگی گلیم بافی ساده

شرح کار:

بافت گلیم ساده و پودگذاری به شیوه های سراسری، چاک دار، چله مشترک، تک قلاب، جفت قلاب، پودمعلق براساس نقشه، پایین کشی و جداسازی گلیم از دار

استاندارد عملکرد:

بافت گلیم ۱۵ × ۱۵ سانتی متری با نخ های رنگی به صورت پودگذاری با شیوه های سراسری، چاک دار، چله مشترک، تک قلاب، جفت قلاب و پود معلق براساس نقشه در ۱۸۰ دقیقه

شاخص ها:

- آماده سازی کلاف های کوچک تخت از پودهای رنگی با ضخامت دو برابر نخ چله مطابق نقشه، تنظیم کشش یکسان عبور یک رفت و برگشت از میان تارها، دغه زنی یکنواخت
- بافت نقشه به صورت پلکانی، رعایت حداکثری یک سانت برای چاک ها، کشش یکسان پودها، دغه زنی یکنواخت
- تابیدن پودهای رنگی نقش و زمینه به صورت همزمان روی یک تار، کشش یکسان پودها، دغه زنی یکنواخت
- اتصال پودهای زمینه و متن به شکل حلقه ای بین فضای دو تار، تنظیم کششی یکسان پودها، دغه زنی یکنواخت
- عبور پود نقش از زیر و روی تارها مطابق نقشه و رد کردن نخ ها در پشت بافته بدون زیر و رو کردن آن ها تا نقش بعدی تنظیم کشش یکسان پودها و دغه زنی یکنواخت
- شل کردن پیچ های سردار به صورت متناوب، چرخاندن بافته با دو دست، علامت گذاری روی چله ها و برش چند مرحله ای از روی علامت ها

شرایط انجام کار و ابزار و تجهیزات:

شرایط: زمان: ۱۸۰ دقیقه مکان: کارگاه بافت گلیم

ابزار و تجهیزات:

دار ۵۰ × ۵۰ گلیم بافی، نقشه گلیم، دغه، سیخ پودکشی، خامه رنگی و پود مناسب، قیچی، آچار مخصوص دار

معیار شایستگی:

ردیف	مرحله کار	حداقل نمره قبولی از ۳	نمره هنرجو
۱	بافت گلیم ساده پود سراسری	۱	
۲	بافت گلیم ساده چاک دار	۲	
۳	بافت گلیم ساده چله مشترک	۲	
۴	بافت گلیم ساده قلاب (تک قلاب، جفت قلاب)	۲	
۵	بافت گلیم ساده پود معلق	۲	
۶	پایین کشی و جداسازی	۲	
شایستگی های غیر فنی، ایمنی، بهداشت، توجهات زیست محیطی و نگرش:			
- علامت گذاری صحیح و کنترل یکسان سازی کشش چله ها پس از پایین کشی			
- اهمیت دادن به یکدستی بافت در کل گلیم			
- استفاده از نخ های طبیعی و رنگرزی شده با مواد طبیعی و علاقمندی به رنگ بندی سنتی منطقه			
- مسئولیت پذیری (NY۲)			
میانگین نمرات **			

* شایستگی های غیر فنی در نمره واحد یادگیری تأثیر مستقیم ندارد، ولی کسب شایستگی (حداقل ۲) در این بخش شرط لازم برای محاسبه دو بخش دیگر (نمره شایستگی فنی و نمره مستمر) است.

** حداقل میانگین نمرات هنرجو برای قبولی و کسب شایستگی، «۲» است.

پودمان سوم

بافت گلیم سوزنی

مقدمه

آیا تاکنون گلیم سوزنی دیده‌اید؟ فکر می‌کنید چرا به این نوع گلیم سوزنی می‌گویند؟ شکل ۱ را مشاهده کنید. این شکل یک گلیم سوزنی است. اکنون سعی کنید از روی شکل شیوه بافت آن را حدس بزنید. فکر می‌کنید نقوش روی این گلیم چگونه بافته شده‌اند؟

بخشی از یک گلیم سوزنی شکل ۱▲

گلیم‌های سوزنی، گلیم‌هایی هستند که زمینه آن‌ها به شیوه گلیم ساده پود سراسری بافته شده و نقوش‌ها با نخ‌های رنگی با سوزن روی آن دوخته می‌شود. این نقوش‌ها در مناطق مختلف با توجه به سبک آن منطقه در رنگ‌ها و شکل‌های مختلف مشاهده می‌شوند. همچنین نقوش‌ها در گلیم سوزنی به دو شیوه توخالی و توپر دوخته می‌شوند. گلیم‌های سوزنی کاربرد زیرانداز نداشته و اغلب در تزئین توبره، خورجین، مفرش (رختخواب پیچ) و چننه استفاده می‌شوند.

بافت گلیم سوزنی مراحل مختلفی دارد. پس از کنترل دار، چله‌کشی، تنظیم کشش چله‌ها و قرار دادن هاف و مهار در اندازه دلخواه یک گلیم ساده بافته و کامل می‌شود. گلیم را از روی دار جدا کرده و نقوش پس از انتقال روی گلیم با نخ‌های رنگی و سوزن روی آن دوخته می‌شود.

شکل ۲▲

واحد یادگیری ۵

نقش دوزی تو خالی

نقش دوزی تو خالی

پس از پایان سربندی، بافت بدنه اصلی گلیم برای سوزنی آغاز می‌شود. باید دانست که بدنه اصلی گلیم را به روش گلیم ساده می‌بافند. ضمناً غیر از گلیم پود معلق یا عبوری از انواع گلیم ساده نیز می‌توان به عنوان زمینه گلیم سوزنی استفاده کرد. گلیم‌های سوزنی زمینه یک رنگ یا چند رنگ دارند. در زمینه‌های چند رنگ پودها را به فواصل معین با رنگ متفاوت انتخاب می‌کنند. به همین دلیل زمینه آن به شکل راهراه افقی نمایان می‌شود. در گلیم‌هایی که زمینه یک رنگ دارند نقش اندازی سوزنی می‌تواند در دو بخش حاشیه و متن انجام شود. اما در گلیم‌هایی که زمینه راهراه رنگی دارند معمولاً نقش‌ها در راه‌های رنگی دوخته می‌شود. گلیم‌های سوزنی به دو شیوه نقش دوزی می‌شوند که عبارتند از: نقش دوزی تو خالی و نقش دوزی توپر.

نقش دوزی تو خالی با نخ‌های رنگی و سوزن از روی نقوش منتقل شده بر روی گلیم ۱۵×۱۵ سانتی متر در ۱۲۰ دقیقه.

استاندارد
عملکرد

سربندی (قایقی)

همان‌طور که در پودمان گذشته آموخته‌اید برای شروع بافت گلیم، ابتدا سربندی آن بافته می‌شود. سربندی‌ها انواع مختلفی دارند. در این پودمان نوع دیگری از آن‌ها به نام سربندی «قایقی» را فرا خواهید گرفت. باید توجه داشت که این نوع سربندی هم شامل سه قسمت: «زنجیره»، «گلیمک» و «قایق» است. بافت سربندی در چند گام به ترتیب زیر انجام می‌شود:

- ۱ نخ‌ها را به رنگ‌های مورد نظر انتخاب و به صورت کلاف کوچک آماده می‌کنند.
- ۲ زنجیره بافی: ردیف اول این نوع سربندی مانند گلیم ساده با زنجیره‌بافی آغاز می‌شود.
- ۳ بافت گلیمک: بعد از زنجیره، چند ردیف پودگذاری سراسری با نخ‌های رنگی انجام می‌شود.
- ۴ بافت قایقی: ابتدا حلقه نخ دولا شده را با اولین چله سمت راست درگیر می‌کنند (برای زیباتر شدن کار معمولاً رنگ نخ بافت قایقی را متفاوت از رنگ پود سراسری انتخاب می‌کنند). سپس نخ را از روی دومین چله از سمت راست (برای راست دست‌ها) عبور می‌دهند و دور آن حلقه می‌کنند، از میان دو چله اول و دوم و زیر پود به سمت جلوی دار خارج می‌کند. در این صورت از پشت بافت حلقه و از جلو یک خط اریب دیده می‌شود.
- ۵ پس از بافت هر رج (به شیوه گام ۴) یک ردیف پود سراسری از لایه لای چله‌ها، یک در میان عبور می‌دهند و دفعه می‌زنند.
- ۶ درست به شیوه «گام ۴» و در همان جهت همان کار را با پود و چله‌ها انجام می‌دهند. (یک رفت و برگشت پود در بافت قایقی شکل اریب ایجاد می‌کند).
- ۷ به شیوه گام ۵ پود سراسری و دفعه زنی انجام می‌شود.
- ۸ پس از بافت قایق، دوباره به اندازه ساده‌بافی اولیه چند ردیف ساده‌بافی (گلیمک) انجام می‌شود.

چنانچه در میان بافت، پود رنگی تمام شود دوباره پود رنگی جدید، مانند شروع کار دور چله اخیر حلقه و در گیر می شود و بافت ادامه می یابد. اضافه نخ قبلی نیز از لابه لای چله ها یکی در میان عبور داده شده و پنهان می شود.

میزان بافت قایقی در سربندی به سلیقه بافنده وابسته است. گاهی چند ردیف ساده بافی و دو ردیف قایقی بافته می شود و تکرار می گردد. گاه پس از چند ردیف ساده بافی چند ردیف قایقی در رنگ های مختلف بافته می شود. تنوع سربندی های بافت قایقی، بسته به مناطق گلیم بافی، متفاوت است شکل ۳ مراحل بافت قایقی (یا زنجیره قایقی) در پودمان قبل آمده است. با این تفاوت که در آنجا به شکل جناغی بوده و اینجا آریب است.

در هنگام تمام شدن پود رنگی در میانه بافت، پود رنگی جدید روی کدام چله در گیر می شود؟ چرا؟

نمونه سربندی قایقی شکل ۳ ▲

روی یک دار کوچک چله کشی کرده و سپس یک سربندی تلفیقی به ارتفاع ۵ سانتی متر ببافید. سعی کنید از رنگ های متنوعی در کار متناسب با یک منطقه بافت، استفاده کنید.

پس از بافت بدنه گلیم و جداسازی از دار با استفاده از سوزن نقش دوزی انجام می شود. دوخت نقش های توخالی به ترتیب زیر انجام می شود:

۱ طراحی نقوش شکسته و گردان

۲ انتقال طرح روی گلیم

۳ دوخت نقش توخالی

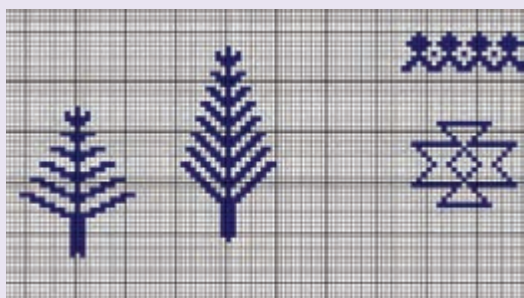
طراحی نقوش شکسته و گردان

در پودمان اول کتاب نقشه کشی فرش، طراحی برخی از نقوش فرش آموزش داده شده است. همه نقوش آموزش داده شده در آن پودمان گردان هستند. طراحی نقوش شکسته و گردان متناسب با طول و عرض گلیم و در یک ترکیب بندی متوازن و متناسب با نقوش گلیم منطقه مورد نظر انجام می شود. نقوش شکسته هندسی که بیشتر در دست بافته های عشایری مشاهده می شود شامل نقوش گیاهی، حیوانی، درختی، انسانی و شکل های ساده است.

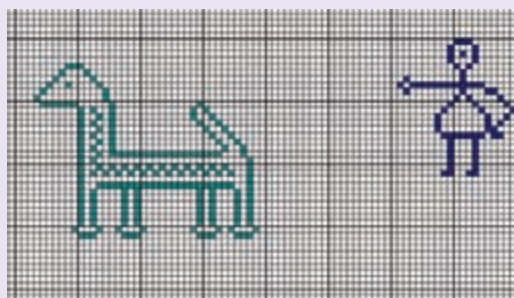

در اینترنت جست‌وجو کنید و چند نقش شکسته به کار رفته در گلیم‌های عشایری مناطق مختلف را گردآوری کنید. سپس آن‌ها را روی کاغذ شطرنجی با مداد منتقل کنید. زیر هر یک نام نقش و منطقه مربوطه را بنویسید.

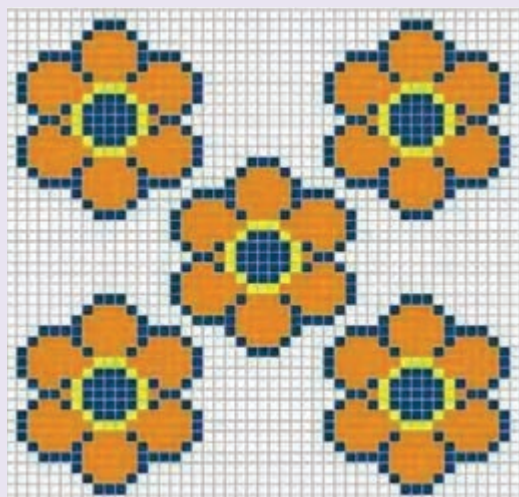
هنگام طراحی نقوش شکسته، رعایت زوایای صحیح آن‌ها، اندازه و فواصل نقوش از یکدیگر بسیار مهم است و در نمود زیبایی آن‌ها اثر مستقیم دارد.

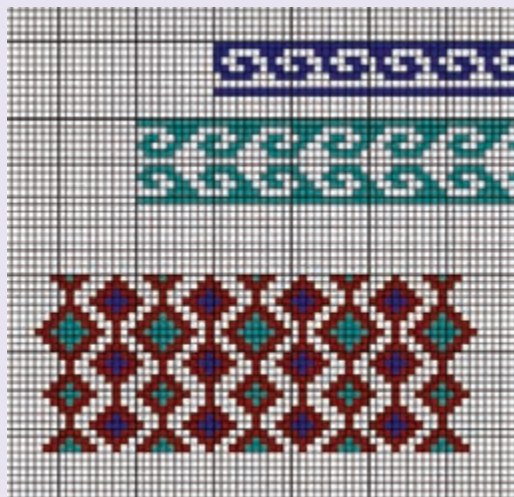
نقوش شکسته گیاهی و درختی

نقوش شکسته حیوانی و انسانی

نقوش گردان

شکسته ساده

نقوش شکسته و گردان برای نقش‌دوزی توخالی ریزتر از نقش‌دوزی توپر، طراحی می‌شوند. همچنین باید توجه داشت که فضای داخلی نقوش به اندازه‌ای باشد که زمینه گلیم به خوبی دیده شود. ارتفاع نقوش در گلیم سوزنی که معمولاً به صورت ردیفی طراحی می‌شوند بین ۲ تا ۲۰ سانتی‌متر می‌باشد.

فعالیت کارگاهی

- سه طرح حاشیه از نقوش شکسته به ترتیب زیر در کاغذ شطرنجی طراحی کنید:
- ۱ ترکیبی از نقوش ساده هندسی و شکسته گیاهی در ارتفاع ۵ و عرض ۲۰ سانتی‌متر
 - ۲ ترکیبی از نقوش شکسته گیاهی و جانوری در ارتفاع ۳ و عرض ۲۰ سانتی‌متر
 - ۳ ترکیبی از نقوش شکسته انسانی و گیاهی در ارتفاع ۷ و عرض ۲۵ سانتی‌متر

امروزه براساس سلیقه افراد نقوش گردان نیز در گلیم‌های سوزنی رواج یافته است. نقوش گردان نیز شامل نقوشی مانند بندها، برگ‌ها، گل‌ها، اسلیمی‌ها و ... می‌شوند. ترکیب این نقوش در صورتی که اندازه‌ها و تناسب فواصل رعایت شود، زیبایی و جلوه جذابی را در طرح به‌وجود می‌آورد.

فعالیت کارگاهی

- دو طرح حاشیه از نقوش گردان به ترتیب زیر روی کاغذ سفید طراحی کنید.
- ۱ ترکیبی از ساقه، برگ و گل پنج‌پر در ارتفاع ۵ و عرض ۲۰ سانتی‌متر
 - ۲ ترکیبی از بند، اسلیمی خرطومی و گره در ارتفاع ۷ و عرض ۲۵ سانتی‌متر
- در پایان طرح‌های خود را روی دیوار کارگاه قرار داده و با دیگر طرح‌های هم کلاس‌های خود مقایسه کنید.

هنگام طراحی نقوش شکسته و گردان طول و عرض نقوش با توجه به طول و عرض گلیمی که برای نقش‌دوزی انتخاب می‌شود، تنظیم و طراحی می‌شود.

فعالیت کارگاهی

- پس از بافت گلیم ساده متناسب با طول و عرض آن طرح‌های زیر را آماده کنید.
- ۱ روی کاغذ شطرنجی یک طرح از نقوش شکسته دلخواه با ارتفاع و عرض مناسب در دو ردیف طراحی کنید.
 - ۲ روی کاغذ شطرنجی یک حاشیه برای چهار طرف گلیم خود با نقوش شکسته دلخواه با طول و عرض مناسب طراحی کنید.
 - ۳ روی یک کاغذ شطرنجی یک حاشیه برای دو طرف گلیم خود با نقوش گردان دلخواه با طول و عرض مناسب طراحی کنید.

انتقال طرح نقش توخالی روی گلیم

پس از آماده سازی طرح موردنظر از انواع نقوش شکسته و گردان برای گلیم، مرحله انتقال طرح بر روی گلیم آغاز می شود. این کار به دو روش مستقیم و غیرمستقیم انجام می شود. در روش مستقیم طرح با مداد بر روی گلیم همانند طراحی انجام شده روی کاغذ و مطابق با آن کشیده می شود.

شکل ۵ ▲ انتقال طرح با مداد بر زمینه گلیم به شیوه مستقیم

پس از انتقال طرح بر روی گلیم در هر دو روش مستقیم و غیرمستقیم، لازم است طرح از نظر کامل و صحیح بودن کنترل شده و بخش های جامانده و یا جابه جا شده کامل و اصلاح شود.

دوخت نقش توخالی

در این مرحله ابتدا رنگ نخ های رنگی که برای نقش دوزی مورد استفاده قرار می گیرند متناسب با رنگ زمینه گلیم انتخاب می شوند. انتخاب سوزن شیرازه متناسب با رجشمار گلیم گام بعدی این کار است. برای آسان تر شدن کار بهتر است چند سوزن با نخ های رنگی نخ شده آماده شود. طول قطعات نخ ها نسبت به میزان استفاده هر رنگ در نقش از یک تا دو متر بریده می شوند.

به نظر شما چرا برای نقش دوزی در گلیم سوزنی از سوزن شیرازه استفاده می شود؟

فکر کنید

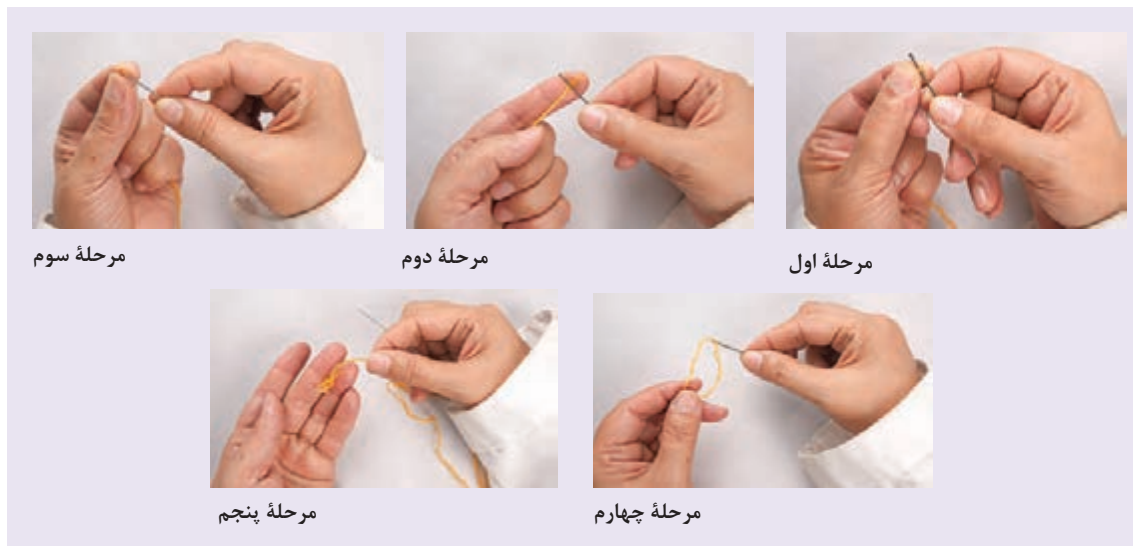

نخ های رنگی از جنس پشم با استحکام و مقاوم و در عین حال نرم برای گلیم سوزنی مناسب تر هستند. پس از عبور نخ از سوراخ سوزن دو سر نخ به یکدیگر گره زده می شود.

نکته

- انتخاب رنگ نخ ها برای نقش اندازی سوزنی، براساس اصول زیبایی شناسی و مبانای رنگ و اصالت رنگ بندی منطقه ای، انجام می شود.
- نخ استفاده شده برای نقش اندازی سوزنی بهتر است دو لا تاب باشد تا استحکام بیشتری در کار داشته باشد.

▲ شکل ۶ مراحل نخ کردن سوزن با پود رنگی

گره سرخ‌های رنگی در پشت کار قرار می‌گیرد. خطوط اصلی نقش‌ها به شکل قایقی، یکدست، یکنواخت و منظم دوخته می‌شوند. برای دوخت خط‌های نقش که به سمت بالا یا پایین حرکت می‌کنند، دوخت به شکل پیچ به دور دو چله انجام می‌شود. پیچ‌ها هنگام حرکت، اریب، چله به چله و به صورت پلکانی دوخته می‌شوند.

▲ شکل ۷ نمونه‌ای از گلیم سوزنی با نقوش تو خالی

مرحله اول

مرحله دوم

مرحله سوم

مرحله چهارم

مراحل دوخت نقش با سوزن بر زمینه گلیم شکل ۸ ▲

یک قطعه گلیم ساده را پس از بافت و جداسازی از روی دار یکی از طرح‌های خود را به روش مستقیم با مداد روی آن منتقل کرده و نقش دوزی تو خالی انجام دهید.

ارزشیابی شایستگی نقش دوزی توخالی

شرح کار:

طراحی نقوش شکسته و گردان، انتقال طرح روی گلیم، نقش دوزی توخالی گلیم

استاندارد عملکرد:

نقش دوزی توخالی با نخ‌های رنگی و سوزن از روی نقوش منتقل شده بر روی گلیم 15×15 سانتی متری در ۱۲۰ دقیقه

شاخص‌ها:

- طراحی صحیح نقوش شکسته و گردان متناسب با نقش دوزی توخالی و ابعاد و اندازه گلیم
- انتقال مستقیم یا غیرمستقیم طرح به‌طور کامل روی گلیم و در جای مناسب
- نقش دوزی با نخ‌های رنگی به شکل یک‌دست، دوخت خطوط اصلی نقش‌ها به‌صورت قایقی استفاده از انگشتانه در زمان دوخت

شرایط انجام کار و ابزار و تجهیزات:

شرایط: زمان: ۱۲۰ دقیقه مکان: کارگاه بافت

ابزار و تجهیزات:

دار قالی‌بافی، قیچی، دفه، پود رنگی، خامه‌های رنگی، سوزن، انگشتانه، قیچی، مداد، کاغذ، مداد تراش، پاک‌کن

معیار شایستگی:

ردیف	مرحله کار	حداقل نمره قبولی از ۳	نمره هنرجو
۱	طراحی نقوش شکسته و گردان	۲	
۲	انتقال طرح روی گلیم	۱	
۳	نقش دوزی توخالی	۲	
شایستگی‌های غیرفنی، ایمنی، بهداشت، توجهات زیست‌محیطی و نگرش:			
- استفاده از انگشتانه هنگام نقش دوزی			
- حساسیت به دوخت‌های یک اندازه و یک‌دست			
- به‌کارگیری نخ‌های الیاف طبیعی			
- مسئولیت‌پذیری (N۷۲)			
میانگین نمرات***			

* شایستگی‌های غیرفنی در نمره واحد یادگیری تأثیر مستقیم ندارد، ولی کسب شایستگی (حداقل ۲) در این بخش شرط لازم برای محاسبه دو بخش دیگر (نمره شایستگی فنی و نمره مستمر) است.

** حداقل میانگین نمرات هنرجو برای قبولی و کسب شایستگی، «۲» است.

واحد یادگیری ششم

نقش دوزی توپر

آیا تاکنون گلیم سوزنی با نقش دوزی توپر دیده‌اید؟ آیا نقش دوزی توپر با نقش دوزی توخالی متفاوت است؟ بافت این نوع گلیم‌ها بیشتر کجا رواج دارد؟

نقش دوزی توپر

گلیم‌های سوزنی با نقش‌های توپر مانند گلیم‌های سوزنی با نقش‌های توخالی دارای سه مرحله؛ طراحی نقوش شکسته و گردان، انتقال طرح روی گلیم و نقش دوزی توپر می‌باشد.

نقش دوزی توپر با نخ‌های رنگی و سوزن از روی نقوش منتقل شده بر روی گلیم 15×15 سانتی متر در ۱۲۰ دقیقه

استاندارد
عملکرد

طراحی نقوش شکسته و گردان

در این واحد یادگیری مانند واحد یادگیری قبلی می‌توان از انواع نقوش شکسته و گردان برای طراحی نقشه گلیم سوزنی توپر استفاده کرد. این نقش‌ها که می‌توانند به شکل واگیرهای و قرینه طراحی شوند به صورت حاشیه و یا ردیف‌های متوالی قرار گیرند. از آنجایی که گلیم‌های سوزنی با نقش‌های توپر، پُرکارتر هستند نقوش در طرح این دسته از گلیم‌ها درشت‌تر از نقش‌های گلیم با نقش‌های توخالی، طراحی می‌شوند.

بخشی از یک گلیم زیبای سوزنی با نقوش توپر شکل ۹ ▲

انتقال طرح روی گلیم

طرح آماده شده از انواع نقوش شکسته و گردان لازم است روی گلیم انتقال یابد. روش مستقیم در واحد یادگیری قبلی آموزش داده شد، در این واحد یادگیری روش انتقال طرح گلیم به صورت غیرمستقیم آموزش داده می شود. برای انتقال طرح بر روی گلیم به روش غیرمستقیم، ابتدا یک کاغذ کاربن به اندازه طرح و با رنگی که بر روی رنگ زمینه گلیم به خوبی مشاهده شود، انتخاب می شود. سپس کاغذ طرح را روی کاغذ کاربن قرار داده و هر دو با دقت بر روی گلیم ثابت می شود. اگر طرح مربوط به بخشی از گلیم است، درست در همان قسمت با سوزن به گلیم متصل می شود. آنگاه دوباره با مداد روی طرح با فشار کشیده می شود.

نکته

هنگام انتقال طرح به روش غیرمستقیم بر روی گلیم، بایستی گلیم بر سطح صاف و صیقلی مانند شیشه قرار داشته باشد.

دوخت نقش های توپر

برای دقت بیشتر در کار بهتر است ابتدا نقوش در طرح اولیه با رنگ های متناسب با رنگ خطوط اطراف و زمینه گلیم رنگ آمیزی شود. این کار کمک می کند تا نخ های رنگی مناسبی انتخاب و آماده سازی شود. یکی از تفاوت های گلیم های سوزنی دارای نقش های توپر با گلیم های سوزنی توخالی، پرکارتر بودن و به کارگیری نخ ها با رنگ های بیشتر و متنوع تر است. زیرا علاوه بر رنگ نخ ها در خطوط اطراف نقوش، درون نقوش، نیز با رنگ های دیگری دوخته می شود.

نکته

در نقش دوزی توپر گاهی درون نقش ها با یک یا چند رنگ متفاوت از خطوط اطراف نقش دوخته می شوند.

ایمنی

سوزن های نخ شده را در کلاف نخ ها و در سبد قرار دهید. رها کردن سوزن با نخ یا بدون آن بر روی میز یا هر جای دیگر، باعث اختلال در کار و گاهی آسیب دیدگی می شود.

ابتدا نقوش به شیوه قایقی دوردوزی می شوند. سپس داخل نقش ها با دوخت رنگی پر می شوند. پس از پایان دوخت خطوط اطراف نقش ها، داخل آن ها به روش قایقی رج به رج پر می شود. برای این کار یک ردیف دوخت را با دست راست و ردیف دیگر را با دست چپ انجام می دهند. (برای راست دست ها و چپ دست ها هردو). راست دست ها از سمت چپ کار را آغاز می کنند به این شکل که گره پود را پشت کار قرار می دهند و سوزن از پشت به سمت جلو از میان دو چله خارج می شود. (شکل ۱۰ و ۱۱)

ایمنی

برای حفظ استحکام چله ها هنگام دوخت نقوش، سوزن از میان دوچله عبور داده شود و از درون چله عبور نکند.

▲ شکل ۱۰ نخ‌های اضافه گره خورده پشت کار

انتهای نخ‌های رنگی پس از دوخت قایقی و تمام شدن نقشه که در پشت کار، رها شده، گره زده می‌شود.

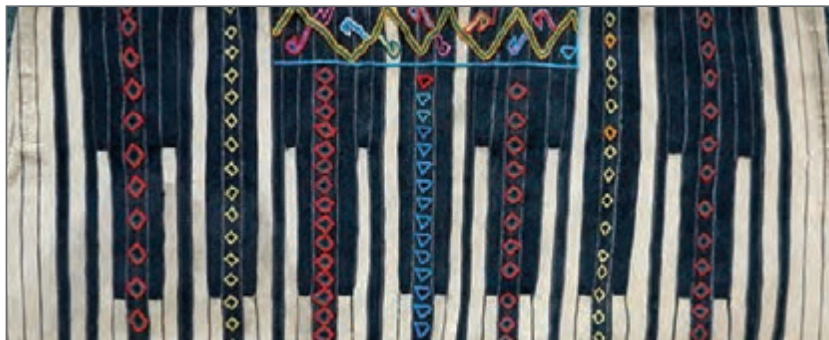
▲ شکل ۱۱ بخشی از یک گلیم سوزنی با نقش دوزی توپر

- برای دوخت نقوش مجاور هم رنگ، می‌توان پود را از پشت کار از یک نقش به نقش دیگر به شکل عبوری گذراند.
- اگر جهت دوختن رج‌ها از یک سمت انجام شود دیگر فرم جناغی ایجاد نمی‌شود. اما اگر رفت و برگشت از دو جهت باشد، فرم جناغی شکل می‌گیرد.

نکته

در برخی از گلیم‌های سوزنی از هر دو شیوه دوخت نقوش توخالی و توپر در کنار یکدیگر استفاده می‌شود مانند شکل‌های زیر:

▲ شکل ۱۲ نقش‌های رنگارنگ و متنوع در بخشی از یک گلیم سوزنی

بخشی از پشت و روی یک گلیم سوزنی با نقوش توپر

بخشی از گلیم سوزنی با نقوش توپر و توخالی

▲ شکل ۱۳

قطعه گلیم ساده بافته شده خود را پس از جداسازی از روی دار به روش غیر مستقیم طرح‌اندازی کنید. سپس با نخ‌های رنگی متناسب، نقش آن را به روش جناغی با سوزن به شیوه توپر بدوزید.

ارزشیابی شایستگی نقش دوزی توپُر

شرح کار:

طراحی نقوش شکسته و گردان، انتقال طرح بر گلیم، دوخت نقوش توپُر

استاندارد عملکرد: نقش دوزی توپُر با نخ‌های رنگی و سوزن از روی نقوش منتقل شده بر روی گلیم ۱۵×۱۵ سانتی‌متر در ۲ ساعت

شاخص‌ها:

- طراحی و آماده‌سازی نقشه از نقوش شکسته و گردان متناسب با ابعاد گلیم
- انتقال کامل طرح بر روی گلیم به‌صورت مستقیم یا غیرمستقیم
- دوخت خطوط اطراف نقوش با نخ‌های رنگی با استفاده از انگشتانه، دوخت و پر کردن فضای داخل نقوش‌ها با رنگ‌های متناسب با زمینه گلیم و اطراف نقوش به‌صورت قایقی و یکنواخت

شرایط انجام کار و ابزار و تجهیزات:

شرایط: زمان: ۱۲۰ دقیقه **مکان:** کارگاه بافت گلیم، دار ۵۰ × ۵۰ سانتی‌متر، نقشه گلیم سوزنی

ابزار و تجهیزات:

دار گلیم بافی، دغه، قیچی، سوزن، پود و خامه، سیخ پودکشی، آچار مخصوص دار، نخ سربندی، متر، ماژیک

معیار شایستگی:

ردیف	مرحله کار	حداقل نمره قبولی از ۳	نمره هنرجو
۱	طراحی نقوش شکسته و گردان	۱	
۲	انتقال طرح بر گلیم	۲	
۳	دوخت نقوش توپُر	۲	
	شایستگی‌های غیرفنی، ایمنی، بهداشت، توجهات زیست‌محیطی و نگرش: - استفاده از انگشتانه هنگام نقش‌دوزی - حساسیت به دوخت‌های یک اندازه و یک‌دست - به‌کارگیری نخ‌های الیاف طبیعی - مسئولیت‌پذیری (N۷۲)		
	میانگین نمرات **		

* شایستگی‌های غیرفنی در نمره واحد یادگیری تأثیر مستقیم ندارد، ولی کسب شایستگی (حداقل ۲) در این بخش شرط لازم برای محاسبه دو بخش دیگر (نمره شایستگی فنی و نمره مستمر) است.

** حداقل میانگین نمرات هنرجو برای قبولی و کسب شایستگی، «۲» است.

پودمان چهارم

بافت گلیم حصیری و لادی

واحد یادگیری ۷

بافت گلیم حصیری

آیا تاکنون نام «گلیم حصیری» را شنیده‌اید؟ چه تفاوتی با دیگر انواع گلیم دارد؟ بافت گلیم حصیری دارای چه مراحل است؟ گلیم حصیری یکی از انواع گلیم‌های اصیل ایرانی است. چه ارتباطی میان گلیم حصیری و لادی وجود دارد؟ گلیم حصیری یکی از روش‌های بافت گلیم‌های زیبای ایرانی است که به صورت برجسته بافته می‌شود، یعنی زمینه گلیم تخت و نقوش از زمینه کار برجسته تر هستند. پیش از گلیم لادی، بین برخی از اقوام ایرانی بافت گلیم حصیری متداول بود. در واقع گلیم لادی تکامل یافته گلیم حصیری به شمار می‌رود. برای آموزش راحت‌تر در این پودمان ابتدا گلیم حصیری آموزش داده می‌شود و سپس به بافت گلیم لادی پرداخته خواهد شد.

استاندارد
عملکرد

بافت گلیم ۱۵ × ۱۵ سانتی‌متری با نخ‌های رنگی به شیوه پودگذاری سراسری از روی ۳ تار و زیر ۱ تار به صورت پلکانی براساس نقشه در ۱۲۰ دقیقه

برای بافت گلیم حصیری به طور کلی ابتدا نخ‌های رنگی موردنیاز مطابق نقشه آماده‌سازی می‌شود. سپس با نخ انتخابی متناسب با رنگ زمینه، بافت زمینه به شیوه پودگذاری سراسری انجام می‌شود. پس از آن نقش حصیری با پودهای رنگی که در کنار رنگ زمینه بهتر دیده می‌شوند، بافته می‌شود.

آماده‌سازی نخ‌های رنگی

در گلیم‌های حصیری، نقوش شکسته و پلکانی به کار می‌رود. این گلیم زیبا از نظر نقش شباهت زیادی با گلیم ساده چاک‌دار دارد اما وجود خطوط ظریف زمینه و بافت نقش روی سه تار علاوه بر ایجاد برجستگی در آن بر جذابیت آن افزوده است. برای آماده‌سازی نخ‌های رنگی پس از بررسی دقیق نقشه از نخ‌های رنگی کلاف‌های تخت کوچک تهیه می‌شود. نخ‌های زمینه با ضخامتی دو برابر ضخامت تارها انتخاب می‌شوند تا علاوه بر پوشش تارها از استحکام لازم نیز برخوردار باشند. همچنین ضخامت نخ‌های رنگی برای بافت نقشه بیشتر از نخ زمینه است تا هنگام بافت برجستگی نقش جلوه بهتری را داشته باشد.

شکل ۱▲ گلیم حصیری

یک نقشه متناسب بافت گلیم حصیری روی کاغذ شطرنجی طراحی و رنگ‌آمیزی کنید سپس کلاف‌های تخت کوچک از نخ‌های رنگی مطابق با رنگ‌های نقشه آماده‌سازی کنید.

بافت زمینه

همانند گلیم‌های دیگر شروع با سربندی اولیه آغاز می‌شود. سپس سر نخ زمینه که به شکل کلاف تخت آماده‌سازی شده، پشت تارها درگیر می‌شود. زمینه به شیوه پود سراسری (یکی از رو یکی از زیر) بافته می‌شود. هنگام شروع بافت نقشه در هر رج تنها دو بار پود سراسری زمینه، به صورت یک رفت و برگشت با تمام تارها درگیر می‌شود. در برخی از مناطق دوبار رفت و برگشت برای زمینه مشاهده می‌شود. عمل دفته زدن پس از بافت زمینه با دقت و فشار یکسان انجام می‌شود.

بافت نقش حصیری

در بافت حصیری با توجه به نقشه به ترتیب سه تار برای نقش و یک تار برای پود مشاهده می‌شود. بر روی تک تار هیچ نقشی انداخته نمی‌شود و در هر رج تنها دو بار پود سراسری به صورت یک رفت و برگشت با آن درگیر می‌شود. به همین دلیل تا انتهای کار (در بافت حصیری) یک خط ممتد در راستای چله‌ها ایجاد می‌شود. برای ایجاد نقش ۳ تار را با توجه به نقشه انتخاب می‌کنند و نخ را از روی ۳ چله انتخاب شده عبور می‌دهند و از پشت یک تار رد می‌کنند (یک تار جدا می‌ماند). دوباره ۳ چله بعدی برای ایجاد نقش انتخاب می‌کنند و مانند قبل ادامه می‌دهند (حرکت به صورت سه چله از رو یک چله از زیر است).

برای شروع از سمت راست، بافت را آغاز می‌کنیم و ابتدای نخ از سمت راست در پشت قرار می‌گیرد و انتهای سر نخ در سمت چپ کار، به پشت کار انتقال پیدا می‌کند و پس از پود دهی سراسری نخ را در ادامه بافت از پشت سمت چپ کار به سمت جلوی کار می‌آورند و از روی کار به سمت راست و در نهایت به پشت کار انتقال می‌دهند. با انجام تمام این مراحل یک رج ایجاد می‌شود. ممکن است در یک رج چند نقش ایجاد شود که با توجه به تعداد نقش تنوع رنگی نیز به وجود می‌آید.

در این نوع گلیم، نقوش را به صورت پلکانی می‌توان ایجاد کرد اما به صورت اریب (با خط صاف) ممکن نیست. عمل نقش‌اندازی و پودکشی و دفته‌زنی تا پایان کار ادامه پیدا می‌کند. در هر رج نخ‌های باقی‌مانده را از پشت کار به روی کار می‌آورند و به این صورت ادامه نخ‌ها در پشت کار توسط پود سراسری درگیر می‌شود. (شکل ۲)

در این روش وقتی یک طرح با یک رنگ بافته، می‌شود و ادامه نخ آن در پشت قرار می‌گیرد. دوباره با فاصله چند تار مجدداً برای طرحی با همان رنگ، نخ را از پشت کار به حالت معلق تا ابتدای همان تار (تاری که قرار است طرح بر روی آن ایجاد شود) می‌کشند، و به سمت جلو می‌آورند. در نتیجه در پشت کار تعدادی نخ‌های معلق باقی می‌ماند. نخ‌هایی که برای پود سراسری در نظر گرفته شده است با توجه به نقشه، می‌تواند رنگ خطوط عمودی ممتد در کل طرح را مشخص کند، پس انتخاب رنگ آن بسیار اهمیت دارد و باید متناسب با رنگ‌های نقوش گلیم نیز باشد. اگر فاصله این نقوش هم رنگ از یکدیگر خیلی زیاد باشد دیگر از روش معلق استفاده نمی‌شود و نخ را در پشت کار قطع می‌کنند.

زمینه گلیم حصیری راه‌راه بوده و در سرتاسر آن نقش روی هر سه چله نمایان است و خطوط عمودی بهم نمی‌ریزد.

بخشی از پشت و روی یک گلیم حصیری شکل ۲ ▲

مرحله دوم

مرحله اول

مرحله چهارم

مرحله سوم

مرحله ششم

مرحله پنجم

مرحله هشتم

مرحله هفتم

نکته

- ابتدا و انتهای نخ‌هایی که در این نوع گلیم از آن‌ها برای نقش‌اندازی استفاده می‌شود، همیشه در پشت کار قرار می‌گیرد. که در رج بعدی پس از عبور پود رنگی، اگر دوباره به همان رنگ نخ احتیاج بود آن را از پشت کار به جلوی کار انتقال داده تا طرح ایجاد شود.

فعالیت کارگاهی

دار خود را متناسب با نقشه، چله کشی کرده و یک قطعه گلیم را به شیوه حصیری ببافید.

ارزشیابی شایستگی بافت گلیم حصیری

شرح کار:

آماده سازی نخ های رنگی مطابق نقشه، بافت زمینه و بافت نقش حصیری

استاندارد عملکرد:

بافت گلیم ۱۵ × ۱۵ سانتی متری با نخ های رنگی، شیوه پودگذاری سراسری از روی ۳ تار رو و زیر ۱ تار به صورت پلکانی براساس نقشه در ۱۲۰ دقیقه
شاخص ها:
 - آماده سازی کلاف های نخ برای زمینه دو برابر ضخامت چله و آماده سازی کلاف های نخ پود ضخیم تر از نخ های زمینه برای نقش اندازی، انتخاب رنگ های متناسب برای زمینه و نقش
 - دو بار رفت و برگشت پود به صورت سراسری برای زمینه
 - عبور پود رنگی از روی ۳ تار و زیر ۱ تار، ایجاد نقش به صورت پلکانی، دفته زنی یکنواخت

شرایط اجرای کار و ابزار و تجهیزات:

شرایط: زمان: ۱۲۰ دقیقه مکان: کارگاه بافت

ابزار و تجهیزات:

دار، دفته، قیچی، سیخ پودکشی، قلاب، نخ چله، خامه های رنگی، نقشه

معیار شایستگی:

ردیف	مرحله کار	حداقل نمره قبولی از ۳	نمره هنرجو
۱	آماده سازی نخ های رنگی	۱	
۲	بافت زمینه	۲	
۳	بافت نقش حصیری	۲	
	شایستگی های غیر فنی، ایمنی، بهداشت، توجهات زیست محیطی و نگرش: - کنترل یک اندازه بودن عرض بافت تا انتها با یکسانی کشش پود و اندازه گیری متناوب با سانتی متر - علاقه مندی به به کارگیری رنگ های اصیل منطقه ای در گلیم حصیری - جمع آوری خرده نخ ها در محفظه مخصوص - مدیریت منابع (N۶۶)	۲	
میانگین نمرات**			

* شایستگی های غیر فنی در نمره واحد یادگیری تأثیر مستقیم ندارد، ولی کسب شایستگی (حداقل ۲) در این بخش شرط لازم برای محاسبه دو بخش دیگر (نمره شایستگی فنی و نمره مستمر) است.
 ** حداقل میانگین نمرات هنرجو برای قبولی و کسب شایستگی، «۲» است.

واحد یادگیری هشتم

بافت گلیم لادی

همان طور که در واحد یادگیری هفتم گفته شد، گلیم لادی از گلیم حصیری پیشرفته تر است. زیرا در گلیم حصیری نقوش تنها به صورت پلکانی ایجاد می شوند در صورتی که در گلیم لادی نقوش به شکل اُریب بافته می شوند. این امکان، دست بافنده و طراح را در ایجاد تنوع بیشتر در نقشه بازتر می سازد. برای بافت این گلیم نیز سه مرحله آماده سازی پودهای رنگی، بافت زمینه و بافت نقش لادی وجود دارد.

بافت گلیم ۱۵ × ۱۵ سانتی متری با نخ های رنگی به شیوه پودگذاری سراسری از روی سه تار و زیر ۱ تار به صورت اُریب براساس نقشه در ۱۲۰ دقیقه

استاندارد
عملکرد

برای شروع گلیم لادی همانند دیگر انواع گلیم پس از آماده کردن دار، ابزار و مواد اولیه و سیه بندی، چله کشی انجام می شود. سپس کشش چله ها تنظیم، هاف و مهار را در جای لازم قرار می دهند. در این نوع گلیم هم فاصله بین چله ها باید به اندازه ضخامت یک چله یا تار باشد.

سربندی به روش پود معلق یا عبوری: دومین مرحله بافت گلیم لادی «سربندی» است. برای این کار هر یک از انواع سربندی را به دلخواه می توان استفاده کرد. در اینجا سربندی موسوم به «پود معلق» یا «عبوری» آموزش داده می شود.

یادآوری می شود این نوع سربندی خود از سه قسمت «زنجیره»، «گلیمک یا ساده بافی» و «نقش اندازی با پود معلق» تشکیل می شود. زنجیره و گلیمک در پودمان های قبلی آموزش داده شده است.

سومین قسمت سربندی، نقش اندازی است که به روش پودگذاری با پود معلق یا پود عبوری انجام می شود. برای این کار از همان نخ های رنگی مورد استفاده در بافت گلیم انتخاب می کنند. باید توجه داشت که نقش ها در سربندی از نظر پیچیدگی و تراکم نقش به تناسب پر کاری نقوش گلیم انتخاب شوند.

شکل ۴ ▲ نمکدان با بافت گلیم لادی

همراه با گروه در محل زندگی خود جست و جو کنید و از نمونه های سربندی بافته شده در گلیم های بافته شده محلی را بیابید و از نقوش آن ها عکس بگیرید و ویژگی های آن ها را شرح دهید و بنویسید. گزارش تهیه شده را در کلاس ارائه دهید.

از اصول پودگذاری عبوری این است که در نقش اندازی معمولاً تمام رنگ های انتخاب شده در همه جای این قسمت از سربندی دیده می شود. فاصله میان نخ های هم رنگ به کار رفته در سراسر این قسمت تقریباً بین ۱ الی ۸ سانتی متر است. معمولاً از نقوش ساده و تکرار شونده برای این قسمت استفاده می شود. برای این قسمت معمولاً نقوش کوچک و ظریف به کار می رود. تنوع نخ های رنگی این قسمت بین ۲ تا ۴ رنگ است. پس از انتخاب نخ های رنگی و آگاهی از اصول آن، نقش اندازی را به روش پودگذاری گام به گام مطابق با آنچه در پودمان «بافت گلیم ساده» آمده است انجام می دهند. بعد از نقش اندازی، ساده بافی را دوباره همانند ساده بافی ابتدای سربندی انجام می دهند و به این ترتیب سربندی تمام می شود.

آماده سازی نخ های رنگی

مطابق نقشه نخ های رنگی با ضخامت مناسب برای پود زمینه و نقش انداز همانند گلیم حصیری انتخاب می شوند، سپس براساس میزان مصرف هر رنگ کلاف تخت کوچک آن آماده سازی می شود. هنگام تهیه نخ ها لازم است از سلامت و کیفیت مطلوب آن ها اطمینان حاصل شود. نخ های پشم رنگی دباغی نشده، دارای استحکام، تاب و لای مناسب باشند. دقت در انتخاب نخ های با کیفیت، علاوه بر درخشش و زیبایی بیشتر رنگ در آن ها، عمر دست بافته را نیز افزایش می دهد.

– برای پود سراسری از نخ یک لا تاب به صورت دو رشته استفاده می شود. برای ایجاد نقش از نخ دو لا تاب به صورت یک رشته استفاده می شود. پودهای نقش انداز رنگی دو لا و کم تاب باشند. ضخامت پود رنگی نقش اندازی حدود دو الی سه برابر ضخامت چله است. مقدار نخ های رنگی و پود سراسری متناسب با نقشه و ابعاد گلیم، دقیقاً محاسبه شود. پود سراسری نازک تر از پود رنگی نقش بافی است.

بافت زمینه

برای گلیم لادی مانند گلیم حصیری نخ رنگی زمینه کار یک مرتبه به شیوه سراسری از روی هاف و یک در میان از لابه لای تارا عبور داده می شود. بار دوم در برگشت نخ زمینه از زیر کوچی به همان شیوه از بین تارا عبور داده می شود. پس از هر ردیف عبور پود سراسری یک بار سرتاسر ردیف دفته زده می شود تا پود روی سربندی کاملاً صاف و یکدست بخوابد.

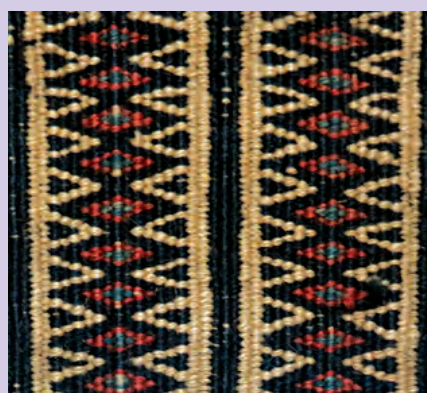
در این تصاویر نمونه‌ای از پودگذاری ساده، عبوری و حصیری را مشاهده می‌کنید. با بررسی دقیق آن‌ها تعیین کنید که هر خانه نقشه نشان دهنده چند تار یا چله در هریک از این نمونه‌ها است.

الف:

پ:

ب:

در تمام گلیم‌ها تعداد خانه‌های نقوش در نقشه باید فرد باشد. (تعداد چله‌ها در هر گلیمی نسبت به خانه‌ها تفاوتی ندارد).

پس از سربندی و بافت دو رج زمینه، بافت قسمت اصلی گلیم به روش لادی شروع می‌شود. به‌طور معمول روش لادی را برای بافت همه قسمت‌ها شامل حاشیه و متن به کار می‌گیرند. در بافت حصیری راه‌هایی در راستای طول گلیم (چله‌ها) به وجود می‌آید در حالی که در لادی حالت حصیری به صورت مورب بوده و موازی نیست. بافت بدنه اصلی (شامل حاشیه و متن) به ترتیب در گام‌های زیر انجام می‌شود:

تقسیم چله‌ها برای شیرازه و نقشه: از سمت راست و چپ ۲ الی ۴ تار برای شیرازه‌بافی در نظر می‌گیرند همچنین بر اساس نقشه چله‌ها بر روی دار، سه به یک تقسیم‌بندی و علامت گذاری می‌شود. سپس بافت شیرازه شروع می‌شود.

برای این کار از طرف راست و چپ دو دسته دوتاری از هر طرف برای شیرازه انتخاب می‌شود.

چنانچه نخ شیرازه در میانه کار بافت به اتمام برسد چه باید کرد؟ روی دار تمرین کنید و پاسخ عملی آن را بیابید و به هنرآموز خود نشان دهید.

هر خانه از نقشه در گلیم، یک تار محسوب می شود. (تنها در گلیم سوماخ (ورنی) هر خانه نقشه معرف دو چله هست).

بافت متن به شیوه لادی: چنان که گفته شد، شیوه بافت کاملاً مشابه شیوه بافت حصیری است اما دو تفاوت عمده هم دارد. اول این که نوع اشکال آن تنها پلکانی نیست و می توان در آن از اشکالی با فرم اریب هم استفاده کرد. دیگر آن که خط عمودی ممتد در این نوع کار دیده نمی شود و باتوجه به جابه جایی اشکال، این خط عمود نیز جابه جا می شود و به شکل اریب در می آید (حرکت می کند) (شکل ۵).

مرحله دوم

مرحله اول

مرحله سوم

تقسیم‌بندی تارها در این روش در مناطق مختلف، متفاوت است و موجب تغییر در ایجاد نقش می‌شود. در برخی مناطق تقسیم‌بندی تارها ۳ - تار و حتی بیشتر است. در حالی که در گلیم حصیری تارها به دسته‌های ۱ و ۳ تایی تقسیم می‌شود. در این نوع گلیم زمینه کار ساده و نقش به صورت پیچ یا عبوری ایجاد می‌شود. و می‌تواند کم نقش و نگارتر از گلیم حصیری بافته شود.

- پس از بافت متن اصلی گلیم و اتمام کار، سربندی طبق شروع کار تکرار می‌شود.

بخشی از یک نمکدان با بافت گلیم لادی شکل ۶ ▲

- هنرمندان بافنده با استفاده از خلاقیت خود از انواع روش‌های بافت گلیم در بخش‌های مختلف متن، حاشیه و سربندی استفاده کرده‌اند در شکل بالا از شیوه حصیری در حاشیه یک گلیم استفاده شده است. (شکل ۶)

نقشه گلیمی را انتخاب کرده نیمی از آن را به شیوه حصیری و نیم دیگر آن را به شیوه لادی ببافید. تلاش کنید رنگ‌های نخ‌های انتخابی به گونه‌ای باشد که رنگ نخ زمینه متضاد رنگ نخ نقش‌انداز باشد.

ارزشیابی شایستگی بافت گلیم لادی

شرح کار:

آماده سازی پودهای رنگی، بافت زمینه و بافت فرش لادی مطابق با نقشه

استاندارد عملکرد:

بافت گلیم ۱۵ × ۱۵ سانتی متری با نخ های رنگی به شیوه پودگذاری سراسری از روی سه تار و زیر یک تار به صورت اُریب براساس نقشه در ۱۲۰ دقیقه
شاخص ها:
 - آماده سازی کلاف های نخ برای زمینه دو برابر ضخامت چله و آماده سازی کلاف های نخ پود ضخیم تر از نخ های زمینه برای نقش اندازی، انتخاب رنگ های متناسب برای زمینه و نقش
 - بافت زمینه به صورت یک رفت و برگشت
 - بافت نقش به صورت عبور پود رنگی از روی ۳ تار و زیر ۱ تار به شکل اُریب، دفته زنی یکنواخت

شرایط اجرای کار و ابزار و تجهیزات:

شرایط: زمان: ۱۲۰ دقیقه **مکان:** کارگاه بافت فرش - دار گلیم بافی ۱۵۰ × ۱۰۰ سانتی متر

ابزار و تجهیزات:

دار گلیم بافی، پود و خامه گلیم بافی، سیخ پودکشی، نخ سربندی، دفه، قیچی، متر، ماژیک، آچار مخصوص دار

معیار شایستگی:

ردیف	مرحله کار	حداقل نمره قبولی از ۳	نمره هنرجو
۱	آماده سازی پودهای رنگی	۱	
۲	بافت زمینه	۲	
۳	بافت نقش لادی	۲	
	شایستگی های غیر فنی، ایمنی، بهداشت، توجهات زیست محیطی و نگرش: - کنترل یک اندازه بودن بافت تا انتها با یکسانی کشش پود و اندازه گیری متناوب با سانتی متر - علاقه مند به به کارگیری رنگ های اصیل منطقه ای در گلیم لادی - جمع آوری خرده نخ ها در محفظه مخصوص - مدیریت منابع (N۶۶)	۲	
	میانگین نمرات **		

* شایستگی های غیر فنی در نمره واحد یادگیری تأثیر مستقیم ندارد، ولی کسب شایستگی (حداقل ۲) در این بخش شرط لازم برای محاسبه دو بخش دیگر (نمره شایستگی فنی و نمره مستمر) است.
 ** حداقل میانگین نمرات هنرجو برای قبولی و کسب شایستگی، «۲» است.

پودمان پنجم

بافت گلیم ورنی

واحد یادگیری ۹

شیوه تخت باف

تاکنون نام گلیم ورنی را شنیده‌اید؟ گلیم ورنی چگونه گلیمی است؟ آیا نام دیگری نیز دارد؟ این نام‌ها بیشتر در کدام مناطق به کار می‌روند؟ گلیم ورنی چگونه بافته می‌شود؟ آیا گلیم ورنی انواعی دارد؟ گلیم ورنی^۱ جزء گلیم‌های پیچیده به شمار می‌رود. برای بافت این نوع گلیم هم مانند آنچه در پودمان‌های گذشته فراگرفته‌اید، ابتدا دار بافندگی مناسب را انتخاب و سپس آن را تنظیم و کنترل می‌کنند. مراحل بافت گلیم ورنی عبارت‌اند از:

بافت گلیم ۱۵ × ۱۵ سانتی‌متری از روی نقشه با خامه‌های رنگی به صورت پودپیچی روی دو تار در یک یا دو جهت براساس نقشه و پودگذاری سراسری به شیوه تخت باف در ۴ ساعت

استاندارد
عملکرد

بافت گلیم ورنی به شیوه تخت

چله کشی گلیم ورنی مانند دیگر گلیم‌ها است که آن را در پودمان اول، به طور کامل آموخته‌اید. البته سیه‌بندی گلیم ورنی با سایر گلیم‌ها متفاوت بوده و مشابه قالی است. در گلیم ورنی همانند قالی هر جفت تار برابر با یک خانه نقشه (شطرنجی) است.

پس از مرحله چله کشی، نوبت به سربندی می‌رسد. در اینجا سربندی تلفیقی آموزش داده می‌شود. هنگامی که چند نوع پودگذاری در سربندی یک گلیم به کار رود، سربندی آن را «تلفیقی» می‌نامند. معمولاً هر رج یا چند رج با یک شیوه بافته و پودگذاری می‌شود و با تغییر روش پودگذاری در رج بعدی تنوع و تلفیق به وجود می‌آید.

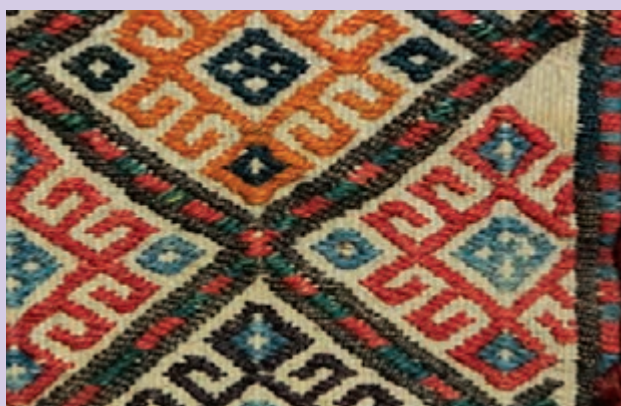

▲ نمونه یک سربندی تلفیقی شکل ۱

۱. گلیم ورنی در مناطق مختلف ایران به نام‌های سوماخ، زند، پیچ، قایق و سوزنی شناخته می‌شوند.

مشخص کنید در هر نمونه چه نوع پودگذاری انجام شده است و زیر هر یک، نام آن را بنویسید.

در این سربندی از نقوش متناسب با نقشه منطقه (مورد نظر) استفاده می‌شود. ابتدا و انتهای سربندی هر دو مشابه یکدیگر و با یک نوع پودگذاری بافته می‌شود. بافت سربندی تلفیقی مانند مراحل بافت سربندی دیگر گلیم‌هاست. اما به تناسب سلیقه، توانایی بافنده و نوع نقشه گلیم در آن از انواع پودگذاری‌ها استفاده می‌شود.

آماده‌سازی نخ‌های رنگی

نخ‌های رنگی لازم با ضخامت و مقدار مناسب براساس نقشه انتخاب و از هر یک کلاف کوچک تخت آماده می‌شود. از آنجایی که در بافت گلیم‌ورنی پود به دور هر جفت چله پیچیده و از میان آن‌ها خارج می‌شود، مقدار نخ رنگی مصرفی برای بافت بیشتر می‌شود. بنابراین هنگام محاسبه نخ رنگی باید با دقت انجام شود تا این نسبت در نظر گرفته شود. همچنین مقدار پود سراسری بین پودهای پیچشی به تناسب ابعاد و اندازه گلیم نیاز به محاسبه داد.

پودگذاری به شیوه تخت

بافت گلیم ورنی و پودگذاری و نقش‌اندازی در آن رج به رج انجام می‌شود و تا زمانی که یک رج آن تمام نشده باشد، رج بعدی شروع نمی‌شود. (شکل ۲)

با توجه به چله‌های در نظر گرفته شده برای شیرازه با نخ مناسب، شیرازه پیچی انجام می‌شود. همان‌طور که در شکل‌های ۳ مشاهده می‌کنید در اینجا شیرازه به شیوه حصیری بافته شده است. تعداد چله‌ها در شیرازه حصیری در هر طرف زوج است و پیچش شیرازه روی چله‌ها به صورت جفتی انجام می‌شود. تعداد جفت‌های شیرازه حصیری متناسب با ویژگی هر منطقه متغیر است (شکل ۳).

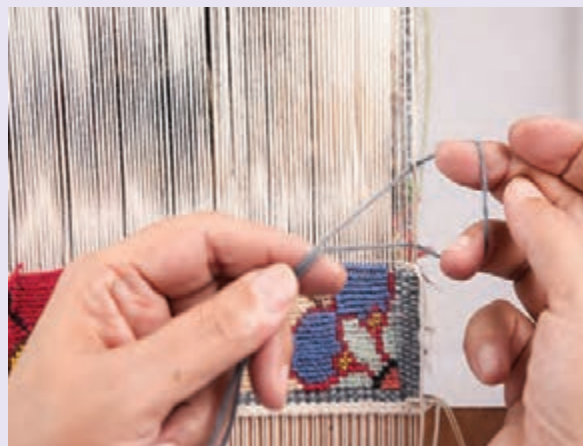
بخشی از گلیم ورنی تخت باف

پشت گلیم ورنی تخت باف

مرحله دوم

مرحله اول

مرحله چهارم

مرحله سوم

▲ شکل ۳ مراحل بافت شیرازة حصیری

پود در گلیم‌ورنی تخت باف در مناطق مختلف گاه در یک رج و گاه یک رفت و برگشت به کار می‌رود. یعنی یک بار از هاف و بار دیگر از کوچی به صورت سراسری (یک در میان) عبور داده می‌شود. پود به صورت شُل ولی با کشش یکسان عبور می‌یابد تا شیوه تخت باف به وجود آید. درگیر کردن پود رنگی با چله‌ها در ابتدای کار، همانند سربندی و گلیم ساده انجام می‌شود. بر اساس نقشه کنار سمت راست بافت پس از چند رج پودگذاری سراسری با پود رنگی، بافت ورنی آغاز می‌شود.

بخشی از یک گلیم ورنی با شیرازه حصیری شکل ۴ ▲

پودپیچی

خامه‌های رنگی از نخ دولا موازی برای این بافت استفاده می‌شوند. در برخی از مناطق مانند آذربایجان و کردستان از نخ دولا تاب نیز استفاده می‌شود. نخ رنگی پس از درگیر شدن با اولین چله از روی دو چله در جهت راست به چپ عبور داده می‌شود و از پشت چله دوم به میان آن دو بازگردانده و از زیر حلقه خارج می‌شود. حرکت پیش با چله‌های بعدی هم تکرار می‌شود. حاصل کار بافت به شکل خطوط ریز اریب (شیب از چپ به راست، در بافتی که از سمت راست آغاز شده است)، نمایان می‌شود. اگر در رج برگشت به همین شکل ولی با تفاوت در جهت چرخش نخ (چپ به راست) بافت انجام شود، بافت حاصله جناغی دیده می‌شود. چنانچه هنگام بافت در رج برگشت نخ رنگی از روی حلقه خارج شود، خط‌های اریب بافته شده همه در یک جهت خواهند بود. (شکل ۵)

قابل توجه این است که ضخامت پود انتخاب شده برای نقش‌اندازی نازک‌تر از پود سراسری و چله است.

نکته

- هنگام ایجاد نقش، سر خامه رنگی را که در هر قسمت برای اولین بار استفاده می‌شود، گره می‌زنند. سپس آن را از میان دو چله که یک چله آن به رنگ قبلی بافته شده، به سمت پشت کار هدایت می‌کنند به گونه‌ای که گره در بین دو چله و در پشت قرار گیرد. آنگاه به روش قبلی بافت را ادامه می‌دهند.

- سر خامه رنگی با فاصله حدود ۲ سانتی‌متر از نوک آن گره زده می‌شود.

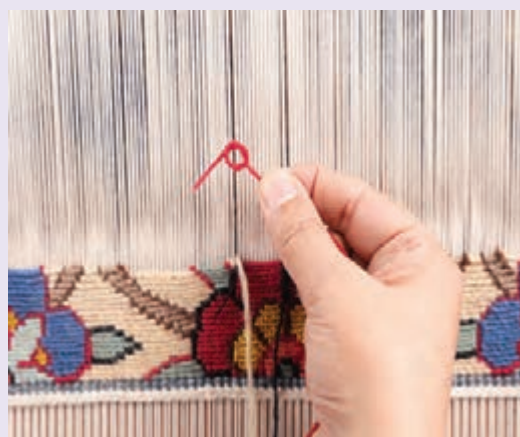
پس از پایان بافت هر رنگ پود، بر اساس نقشه، اضافه نخ را یک نیم دور به دور چله سمت چپ می‌پیچند و به پشت کار منتقل می‌کنند. برای چپ دست‌ها بر عکس انجام می‌شود.

پس از یک رج بافت، یک ردیف پود ساده و سراسری را از لابه‌لای چله‌ها عبور می‌دهند و دفه می‌زنند. (در برخی مناطق دو پود سراسری می‌دهند).

پس از بافتن تمام رج‌ها، مطابق با نقشه سربندی پایانی را انجام می‌دهند و گلیم را از دار جدا می‌کنند.

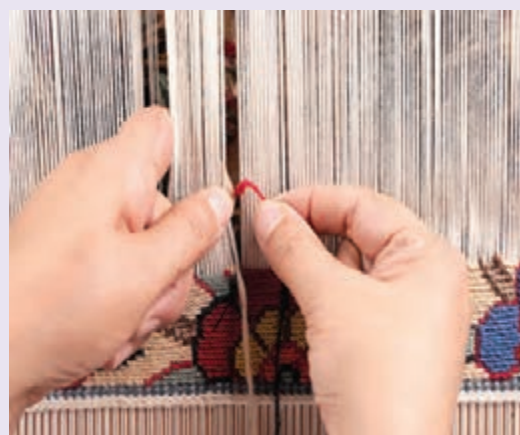
مرحله دوم

مرحله اول

مرحله چهارم

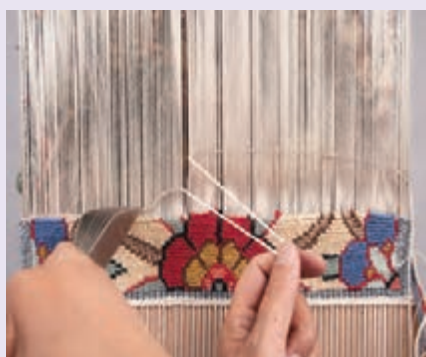
مرحله سوم

مرحله ششم

مرحله پنجم

مرحله هشتم (پوددهی)

مرحله هفتم (پوددهی)

مرحله نهم (رج برگشت)

▲ شکل ۵ مراحل بافت وُرنی

با آنکه در بافت پیچشی، خطوط بافت روی دو چله ظاهر می‌گردد اما پود دور یک چله پیچیده می‌شود و استحکام بافت بالا می‌رود.

نکته

فکر کنید

تفاوت بافت در نمای پشت و روی گلیم ورنی چیست؟ چه عاملی سبب بروز این تفاوت می‌شود؟ پاسخ را همراه با تصویر به هنرآموز خود تحویل دهید.

ارزشیابی شایستگی شیوه تخت باف

شرح کار:

آماده سازی کلاف نخ‌های رنگی، پودگذاری به شیوه تخت، پودپیچی براساس نقشه

استاندارد عملکرد:

بافت گلیم 15×15 سانتی متری از روی نقشه با نخ‌های رنگی به صورت پودپیچی به دور ۲ تار در یک یا دو جهت و پودگذاری سراسری به شیوه تخت در ۲۴۰ دقیقه

شاخص‌ها:

- آماده سازی کلاف‌های تخت از نخ‌های رنگی مطابق نقشه
- عبور یک پود سراسری به شیوه تخت با کشش شُل، عبور دو پود با کشش متوسط به صورت سراسری
- عبور و پیچیدن پود رنگی از روی ۲ تار و خارج کردن آن از پشت تار دوم برای نقشه کششی یکسان و دفته‌زنی یک‌دست.

شرایط اجرای کار و ابزار و تجهیزات:

شرایط: زمان: ۴ ساعت مکان: کارگاه

ابزار و تجهیزات:

دار، کوجی، زیرسری، چسب پهن، نخ چله، متر، نخ کوجی، قیچی، قلاب، دفه، سیخ پودکشی، بافت پود، خامه‌های رنگی، نقشه

معیار شایستگی:

ردیف	مرحله کار	حداقل نمره قبولی از ۳	نمره هترجو
۱	آماده سازی نخ‌های رنگی	۱	
۲	پودگذاری به شیوه تخت	۲	
۳	پود پیچی	۲	
شایستگی‌های غیر فنی، ایمنی، بهداشت، توجهات زیست محیطی و نگرش: - کنترل کشش پودها و اندازه گیری متناوب با سانتی متر - اهمیت دادن به طرح و نقش ایرانی - جمع آوری خرده نخ‌ها در محفظه مخصوص - مدیریت منابع (۱۶۶)			
میانگین نمرات **			

* شایستگی‌های غیر فنی در نمره واحد یادگیری تأثیر مستقیم ندارد، ولی کسب شایستگی (حداقل ۲) در این بخش شرط لازم برای محاسبه دو بخش دیگر (نمره شایستگی فنی و نمره مستمر) است.

** حداقل میانگین نمرات هترجو برای قبولی و کسب شایستگی، «۲» می‌باشد.

واحد یادگیری ۱۰

شیوه لول باف

بافت گلیم‌ورنی به شیوه لول باف همچنان که ظاهری با نقش‌های ظریف‌تر را نشان می‌دهد، استحکام بیشتری نسبت به شیوه تخت باف دارد. همچنین نرمی آن کمتر بوده و نسبت به گلیم‌ورنی تخت باف از ضخامت بیشتری برخوردار است. این شیوه در مناطقی مانند سیرجان و ساوه رواج دارد.

بافت گلیم 15×15 سانتی‌متری از روی نقشه با نخ‌های رنگی به صورت پود پیچی به دور ۲ تار در یک یا دو جهت و پودگذاری سراسری با ساز و کار لول در ۴ ساعت

استاندارد
عملکرد

▲ شکل ۶ گلیم‌ورنی به شیوه لول بافت

در منطقه خود جست و جو کنید و انواع گلیم‌های ورنی را بیابید. از آن‌ها عکس بگیرید و بررسی کنید. تفاوت آن‌ها در چیست؟ سپس از آن‌ها گزارش تهیه کرده و آن را به کلاس بیاورید.

کار گروهی

آماده سازی نخ های رنگی

برای بافت گلیم ورنی به شیوه لول باف همانند واحد یادگیری قبلی ابتدا کلاف های تخت کوچک از هر نخ مطابق نقشه آماده می شود. برای در دسترس بودن و تمیز ماندن نخ ها، لازم است سبدي در کنار دار بافت گذاشته و کلاف های تخت در آن قرار داده شود. این کار علاوه بر راحتی در دسترس بودن نخ ها بر سرعت کار بافنده نیز می افزاید.

پودگذاری به شیوه لول

بافت این شیوه، مشابه شیوه تخت باف است و تفاوت اصلی در پوددهی و کشش آن است. پود زیر و رو را در بسیاری از مناطق با یک ضخامت انتخاب می کنند. ابتدا در رج اول سر پود در میان تارها درگیر می شود (بدون گره) سپس از مسیر هاف عبور داده و با کشش سفت کشیده می شود. پس از دفته زدن، رج دوم پود با کشش شل از زیر کوچی عبور داده می شود. این حرکت باعث می شود تا جفت چله ها رو به روی هم قرار گیرند. یعنی یک تار بالاتر و یکی زیر قرار می گیرد. تا انتهای بافت تارها به همین شکل می مانند و فاصله میان نشان کم می شود. همین حالت باعث می شود تا ضخامت این شیوه از گلیم ورنی بیشتر از شیوه تخت باف شود. در برخی از مناطق پود اول کلفت است و پود بعدی را نازک انتخاب می کنند. امروزه این روش بیشتر رواج دارد.

پودپیچی

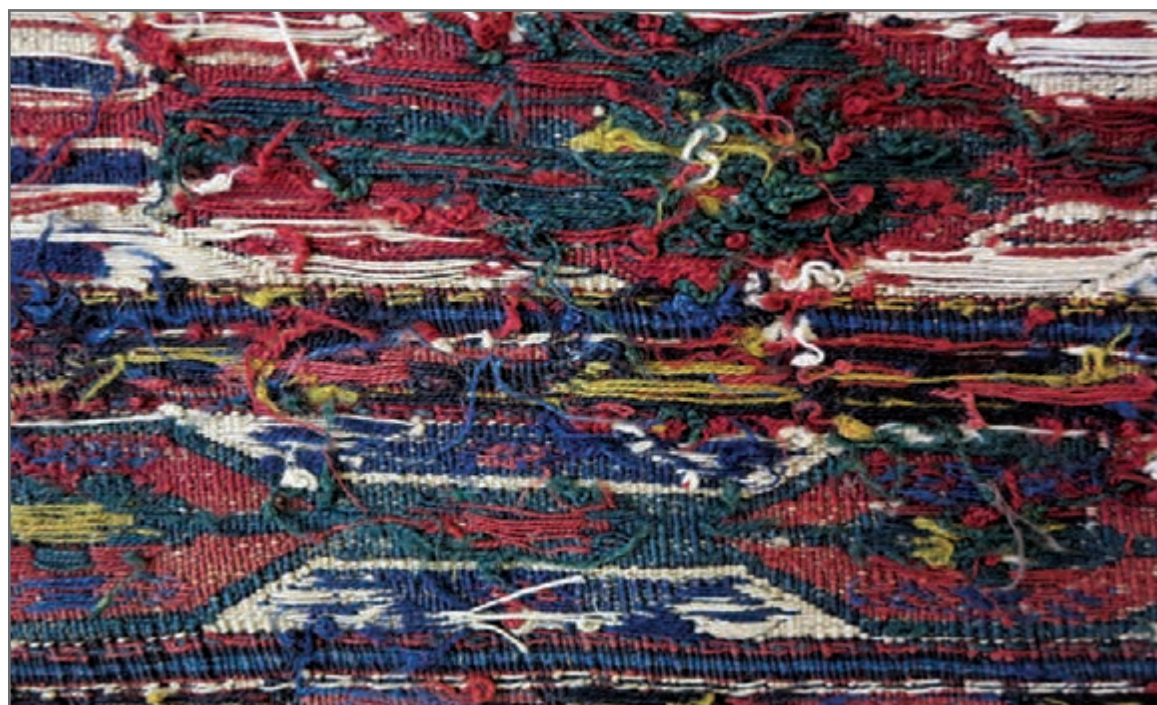
مطابق نقشه و همانند پودپیچی در گلیم ورنی، به شیوه تخت باف، بافت گلیم آغاز می شود. ابتدای نخ های رنگی را در میان جفت تار بالا و پایین عبور داده و در راستای پود به همان شکل دور جفت تار پیچیده و از میان و زیر آن ها به سمت بافنده خارج می شود. پس از پودپیچی یک ردیف، پود سراسری عبور داده می شود. پیش از عبور پود سراسری تمام سر نخ های رنگی نقش انداز بایستی به پشت کار هدایت شوند و پس از عبور پود دوباره به جلوی کار آورده شوند. در گلیم های ورنی بافت نقشه مانند قالی رج به رج انجام می شود. اضافه نخ های رنگی در پشت کار باقی می مانند و گلیم یک رو می شود. اما امروزه برای تمیزی کار مشاهده شده که اضافه نخ های رنگی در لابه لای تارها عبور داده شده و پنهان می شوند این کار علاوه بر جلوه ظریف تر و تمیز کار، گلیم بافته شده را نیز دورو می کند.

پشت گلیم ورنی لول باف

گلیم زیبای ورنی به شیوه لول باف

▲ شکل ۸ پشت و روی یک گلیم ورنی

بحث گروهی

علت این که اضافه نخ در این روش به پشت کار منتقل می شود چیست؟ درباره آن بحث کنید. آیا روش مناسب دیگری نیز وجود دارد؟ آن روش را نیز ارائه دهید.

کار گروهی

گلیم های ورنی منطقه خود را با گروه جست و جو کنید و از جزئیات بافت آن ها عکس بگیرید. بررسی کنید پودگذاری پیچشی به چند شکل انجام شده است؟ (جهت خطوط بافت) این شکل ها چه تأثیری در زیبایی گلیم ورنی دارند؟

فعالیت

با راهنمایی هنرآموز خود یک دار را چله کشی و کوچی بندی نموده و در ابعاد یک چننه قطعه گلیمی را با شیرازة حصیری و به روش ورنی لول باف براساس نقشه مناسب منطقه خود ببافید.

فعالیت کارگاهی

جدول زیر را با یافته های خود از آموزش هایی که در پودمان های مختلف این کتاب فرا گرفته اید پر کنید:

نوع گلیم	روش بافت	شکل پودها از پشت	پود اضافه

ارزشیابی شایستگی بافت شیوه لول باف

شرح کار:

آماده سازی کلاف های تخت نخ های رنگی، پودگذاری به شیوه لول، پود پیچی براساس نقشه

استاندارد عملکرد:

بافت گلیم ۱۵×۱۵ سانتی متری از روی نقشه با نخ های رنگی، صورت پودپیچی به دور ۲ تار در یک یا دو جهت و پودگذاری اول در ۴ ساعت.

شاخص ها:

- آماده سازی کلاف های تخت کوچک پود و خامه های رنگی مطابق نقشه
- عبور پود اول با کشش زیاد به صورت سراسری و عبور پود دوم با کشش شل به صورت سراسری
- عبور و پیچیدن پود رنگی از روی ۲ تار و درآوردن آن از پشت تار دوم به میان آن دو و خارج کردن از زیر پود تا انتهای بافت براساس نقشه، دفته زنی یک دست

شرایط انجام کار و ابزار و تجهیزات:

شرایط: زمان: ۲۴۰ دقیقه مکان: کارگاه بافت فرش

ابزار و تجهیزات:

دار گلیم بافی ۵۰×۵۰ سانتی متر، کوچی، زیرسری، نخ چله، پود و خامه، سیخ پودکشی، نخ سربندی، دفته، قیچی، متر، آچاردار، قلاب، نخ کوچی، نقشه

معیار شایستگی:

ردیف	مرحله کار	حداقل نمره قبولی از ۳	نمره هنرجو
۱	آماده سازی نخ های رنگی	۱	
۲	پودگذاری به شیوه لول	۲	
۳	پودپیچی	۲	
	شایستگی های غیرفنی، ایمنی، بهداشت، توجهات زیست محیطی و نگرش*: - کنترل کشش پودها و اندازه گیری متناسب با سانتی متر - اهمیت دادن به طرح و نقش ایرانی - جمع آوری خرده نخ ها در محفظه مخصوص - مدیریت منابع (۱۶۶)	۲	
میانگین نمرات**			
			*

* شایستگی های غیرفنی در نمره واحد یادگیری تأثیر مستقیم ندارد، ولی کسب شایستگی (حداقل ۲) در این بخش شرط لازم برای محاسبه دو بخش دیگر (نمره شایستگی فنی و نمره مستمر) است.
** حداقل میانگین نمرات هنرجو برای قبولی و کسب شایستگی، «۲» است.

فهرست منابع

- ۱ سند راهنمای برنامه درسی رشته صنایع دستی فرش، دفتر برنامه ریزی و تألیف کتاب های درسی فنی و حرفه ای کار دانش، سال ۱۴۰۳.
- ۲ برنامه درسی درس چله کشی و بافت انواع گلیم، دفتر برنامه ریزی و تألیف کتاب های درسی فنی و حرفه ای و کار دانش، سال ۱۴۰۴.
- ۳ مجموعه شخصی (طراحی)، هادی ابو ذری، شکل ۴، صفحه ۸۵

